

**TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÇERÇEVESİNDE 5. SINIF
TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN ERDEM
DEĞER EYLEM TEMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Halil YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKILIÇ

AĞRI – 2025

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI

Halil YILDIZ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÇERÇEVESİNDE 5.
SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA
METİNLERİNİN ERDEM DEĞER EYLEM TEMALARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

JÜRİ ÜYELERİ

Prof. Dr. Yasin KILIÇ
Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
Doç. Dr. Ahmet KARABULUT

AĞRI-2025

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Çerçevesinde 5. Sınıf Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Erdem Değer Eylem Temaları Üzerine Bir İnceleme” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

../../2025

Halil YILDIZ

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM
BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ danışmanlığında Halil YILDIZ tarafından hazırlanan “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Çerçevesinde 5. Sınıf Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Erdem Değer Eylem Temaları Üzerine Bir İnceleme” konulu bu çalışma .././2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Yasin KILIÇ

İmza :

Üye : Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

İmza :

Üye : Doç. Öğr.Üyesi Ahmet KARABULUT

İmza :

Yukarıdaki sonuç;

Enstitü Yönetim Kurulu .././../... tarih ve / numaralı kararı ile onaylanmıştır.

.....
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

HAZIRLAYAN	KONTROL EDEN	ONAYLAYAN
------------	--------------	-----------

ÖZET YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ ÇERÇEVESİNDE 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ OKUMA METİNLERİNİN ERDEM DEĞER EYLEM TEMALARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Danışman: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
2025, i sayfa + 152 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Yasin KILIÇ
Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
Doç. Dr. Ahmet KARABULUT

Bu araştırmanın amacı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki okuma metinlerinin Erdem Değer Eylem çerçevesinde incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğini kullanıldığı bu çalışmada 5. Sınıf Türkçe Ders kitabındaki okuma metinleri incelenmiş, metinlerde işlenen değerler sınıflandırılmış ve bu değerlerin vurgulanma sıklıkları tespit edilmiştir. Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem belirtilmiş, araştırmanın amacı, önemi, varsayım ve sınırlılıklar açıklanmıştır. Bunun yanında araştırmanın genel kavramları açıklanmış, tanımlar yapılmış ve daha önce yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. İkinci bölümde kuramsal çerçeve üzerinde açıklamalar yapılmıştır. Değerler eğitiminin önemi, tarihsel gelişimi, değerleri eğitimi yaklaşımları ve uzmanlar tarafından yapılan sınıflandırmalar; Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli vizyonu, öğrenci profili, Erdem Değer Eylem çerçevesi ve öğretim programındaki değerler ve kavramlar açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi, çalışmanın materyali ve verilerinin hangi yöntemlerle inceleneceği açıklanmıştır. Dördüncü bölümde okuma metinlerindeki değerler tespit edilmiş ve değerlerin geçtiği metinler tablo halinde sunulmuştur. Değerler ayrı başlıklar halinde metinlerde geçen örnek cümlelerle açıklanmıştır. Tablolarda metinlerde vurgulanan değer sayıları verilmiş ve örnek cümleler yorumlanmıştır. Beşinci bölümde ise araştırmanın sonucu tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Araştırma sonucu değerlerin anlam yönü, frekans analizi ve tematik olarak açıklanmıştır. Çalışmada TYMM çerçevesinde güncellenen 5. Sınıf Ders Kitabı okuma metinlerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde değerler işlenmiştir. Değer ve Tema uyumlarını incelediğimizde TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesi ile uyumlu bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Fakat bazı değerlerin çok fazla işlendiği bazı değerlerin ise çok az işlendiği tespit edilmiştir. Okuma metinlerinde toplam 326 adet değer iletilmesine yer verildiği tespit edilmiştir. En fazla işlenen değer sevgi, sorumluluk, çalışkanlık, duyarlılık, saygı, aile bütünlüğü, sağlıklı yaşam ve vatanseverlik en az ise estetik, temizlik, mahremiyet ve adalet değerlerinin işlendiği tespit edilmiştir.

2025, 163 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Erdem Değer Eylem, Okuma Metinleri, Ders Kitabı.

ABSTRACT

MASTER’S THESIS

AN ANALYSIS OF THE THEMES OF VIRTUE, VALUE, AND ACTION IN THE READING TEXTS OF THE 5TH GRADE TURKISH TEXTBOOK WITHIN THE FRAMEWORK OF THE CENTURY OF TÜRKİYE MAARİF MODEL

Supervisor: Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ

2025, ii pages + 152 pages

Jury: Prof. Dr. Yasin KILIÇ
Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ
Assoc. Prof. Dr. Ahmet KARABULUT

The aim of this study is to analyze the reading texts in the 5th grade Turkish textbook prepared within the framework of the Century of Türkiye Maarif Model (TYMM) based on the Virtue-Value-Action approach. In this research which employs the document analysis method, one of the qualitative research techniques, the reading texts in the 5th grade Turkish textbook were examined, the values expressed in these texts were classified, and these values emphasized frequency was identified.

This study consists of five chapters. The first chapter presents the research problem, aim, significance, assumptions, and limitations. Additionally, it introduces the main concepts of the study, provides definitions, and reviews previous relevant studies. In the second chapter definitions were made on the theoretical framework. It discusses the importance and historical development of values education, various approaches to values education, classifications made by experts, and explains the vision, student profile, and virtue-value-action concept structure of the Century of Türkiye Maarif Model.

The third chapter outlines the research method, study materials, and data analysis techniques. In the fourth chapter, the values in the reading texts were identified and presented in tables. These values are explained with example sentences taken from the texts under separate headings. The tables include the number of times each value appears and offer interpretative commentary on the examples. The fifth chapter presents the conclusions of the study along with related discussions and recommendations.

The results of the research are discussed in terms of the meaning of values, frequency analysis, and thematic distribution. It was found that the values are addressed directly or indirectly in the reading texts of the 5th grade textbook updated within the TYMM framework. When the harmony between values and

themes is examined, it is observed that the textbook aligns with the TYMM Virtue-Value-Action framework. However, while some values were found to be heavily emphasized, others were rarely addressed. It has been determined that a total of 326 value messages are included in the reading texts. The most frequently emphasized values were love, responsibility, diligence, sensitivity, respect, family unity, healthy living, and patriotism. On the other hand, the least emphasized values were aesthetics, cleanliness, privacy, and justice.

2025, 163 pages

Keywords: Century of Türkiye Maarif Model, Virtue-Value-Action, Reading Texts, Textbook

ÖN SÖZ

İnsanın doğumundan itibaren karşılanması gereken fizyolojik ihtiyaçlarının yanında güvenlik, sevgi, saygı ve erdemli birey olma gibi ihtiyaçları da bulunmaktadır. Fizyolojik ihtiyaçları karşılanan bireylerin güzel ahlak sahibi, erdemli bir kişiliğe sahip olmaları hedeflenmektedir. Bu hedefin gerçekleşmesi için de insanlar, hayat deneyimlerini, başarılarını, ilkelerini, değerlerini sonraki nesillere aktarırlar. Çünkü ilke, deneyim ve değer kavramları sonradan öğrenilen, yaşantı ve eğitim vasıtasıyla kazanılan kavramlardır. Bu ilke ve değer kavramları toplumlarda farklılık gösterse bile amaç bireyin iyi olana, güzel olana ulaşması ve erdemli bir kişilik kazanmasıdır.

Değerler, toplumun huzur ve mutluluğu için vazgeçilmezdir. Değer ve ilkeler birey hayatında önemli olduğu kadar toplumların düzeni, güvenliği ve mutluluğu için de önemlidir. Birey ve toplumun değer ve normlarına bağlı bir biçimde yaşamaları ve değerlerin sonraki nesillere aktarımı noktasında değer eğitimi araştırmaları önem teşkil etmektedir.

TYMM çerçevesinde hazırlanan, 5. sınıf ders kitabı olarak okutulan ve değer eğitimi açısından zengin bir içeriğe sahip okuma metinlerinin; öğrencilerin yalnızca akademik başarısına değil, aynı zamanda kendi kültür ve değerlerine sahip, yetkin bireyler olarak yetiştirilmelerine katkı sağladığı; bu doğrultuda metinlerin, öğrencilere aktarmayı hedeflediği değerlerle uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve deneyimiyle her aşamada yanımda olan, katkılarıyla bana çok şey kazandıran değerli danışmanım Prof. Dr. Halil Ahmet KIRKKILIÇ'a; bu süreçte verdikleri destek ve yardımlardan dolayı Prof. Dr. Yasin KILIÇ'a ve bilgi ile önerileriyle katkı sağlayan Doç. Dr. Ahmet KARABULUT'a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez sürecim boyunca ve yaşamımın her anında yanımda olan, manevi desteğiyle bana güç veren sevgili eşim Salihe YILDIZ'a ve sabırlarıyla bu yolculuğu benimle paylaşan çocuklarım Rümeysa, Berat Talha, Tuğba ve İsmail Mervan'a gönülden teşekkür ederim.

Ayrıca, varlıklarıyla her daim arkamda duran muhterem anneme ve kıymetli aile bireylerime gösterdikleri ilgi, sevgi ve destek için minnettarım.

Halil YILDIZ

Ağrı, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.1.2. Problem Cümlesi	5
1.1.3. Alt Problemler	5
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	7
1.6. Tanımlar	8
İKİNCİ BÖLÜM	10
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Değer Kavramı	10
2.2. Değerlerin Toplumsal İşlevi ve Eğitimdeki Rolü	14
2.3. Değer Eğitimi Yaklaşımları	18
2.4. Değerlerin Sınıflandırılması	23
2.4.1. Spanger Değer Sınıflandırması	23
2.4.2. Milton Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	24
2.4.3. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	25
2.4.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması	27
2.5. Değer Kazanımında Aile Öğretmen ve Okulun Önemi	27
2.6. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi	28
2.7. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli	31
2.7.1. Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı	31

2.7.2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Yetkin ve Erdemli İnsanlar Yetiştirme Vizyonu.....	32
2.7.2.1. Ontolojik Bütünlük: Ruh ve Bedenin Uyumlu Gelişimi.....	33
2.7.2.2. Epistemolojik Bütünlük: Bilgiden Bilgelige.....	33
2.7.2.3. Zamansal Bütünlük: Geçmişten Geleceğe Eğitim	33
2.7.2.4. Aksiyolojik Olgunluk: Değerlerin ve Estetiğin Olgunlaşması.....	34
2.7.3. Öğrenci Profilini Oluşturan Temel Özellikler	34
2.7.4. Erdem Değer Eylem Çerçevesi.....	36
2.7.5. Beceriler Çerçevesi.....	40
2.7.6. Türkçe Alan Becerileri	40
2.7.7. Okuma Metinlerinin Değer Eğitimi Üzerindeki Etkisi	42
2.7.7.1. Değerlerin Kazandırılmasında Güçlü Bir Araç.....	42
2.7.7.2. Değerlerin Örnek Olaylarla Somutlaştırılması	56
2.7.7.3. Empati ve Duyarlılığın Gelişimi.....	43
2.7.7.4. Toplumsal ve Kültürel Değerlerin Aktarımı.....	43
2.7.7.5. Eleştirel Düşünme ve Değer Çatışmalarının Analizi	43
2.7.7.6. Dil Eğitimi ile Değer Eğitiminin Bütünleşmesi.....	43
2.7.7.7. Hayal Gücünün ve Yaratıcılığın Desteklenmesi.....	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
3.YÖNTEM	45
3.1. Araştırmanın Modeli	45
3.2. Araştırma Materyali.....	45
3.3. Veri Toplama Araçları.....	47
3.4. Verilerin Analizi.....	47
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik	48
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	49
4.BULGULAR	49
4.1. Adalet Değeri.....	49
4.2. Aile Bütünlüğü Değeri.....	51
4.3. Çalışkanlık Değeri	58
4.4. Dostluk Değeri	64
4.5. Duyarlılık Değeri	67
4.6. Dürüstlük Değeri.....	72
4.7. Estetik Değeri	74
4.8. Mahremiyet Değeri	75

4.9.	Merhamet Değeri.....	77
4.10.	Mütevazılık Değeri.....	79
4.11.	Özgürlük Değeri.....	98
4.12.	Sabır Değeri.....	84
4.13.	Sağlıklı Yaşam Değeri.....	87
4.14.	Saygı Değeri.....	91
4.15.	Sevgi Değeri.....	96
4.16.	Sorumluluk Değeri	109
4.17.	Tasarruf Değeri.....	121
4.18.	Temizlik Değeri.....	124
4.19.	Vatanseverlik Değeri.....	125
4.20.	Yardımsverlik Değeri	129
BEŞİNCİ BÖLÜM		133
5. SONUÇ, ÖNERİLER VE TARTIŞMA.....		133
KAYNAKÇA		143

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Akt.	: Aktaran
D	: Değer
DK1	: 1. Ders Kitabı
DK2	: 2. Ders Kitabı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TYMM	: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim kuramı Evreleri	20
Tablo 2. Spanger'in Değer Sınıflaması.....	24
Tablo 3. Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	25
Tablo 4. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	26
Tablo 5. Nelson'un Değer Sınıflandırması	27
Tablo 6. Temel Kavramlar	33
Tablo 7. TYMM Öğrenci Profili Temel Özellikleri	34
Tablo 8. TYMM Öğretim Programındaki Değerler.....	38
Tablo 9. Beceriler Çerçevesi	40
Tablo 10. Türklçe Beceriler Çerçevesi	42
Tablo 11. İncelenen Okuma Metinleri ve Türleri.....	46
Tablo 12. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Adalet Değerinin İncelenmesi. 49	
Tablo 13. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Aile Bütünlüğü Değerinin İncelenmesi.....	52
Tablo 14. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Çalışkanlık Değerinin İncelenmesi.....	58
Tablo 15. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Dostluk Değerinin İncelenmesi	64
Tablo 16. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Duyarlılık Değerinin İncelenmesi	67
Tablo 17. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Dürüstlük Değerinin İncelenmesi	72
Tablo 18. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Estetik Değerinin İncelenmesi	74
Tablo 19. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Estetik Değerinin İncelenmesi	75
Tablo 20. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Merhamet Değerinin İncelenmesi	77
Tablo 21. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Mütevazılık Değerinin İncelenmesi.....	79
Tablo 22. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Özgürlük Değerinin İncelenmesi	81
Tablo 23. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sabır Değerinin İncelenmesi	84
Tablo 24. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sağlıklı Yaşam Değerinin İncelenmesi.....	87
Tablo 25. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Saygı Değerinin İncelenmesi	91
Tablo 26. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sevgi Değerinin İncelenmesi	96
Tablo 27. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sorumluluk Değerinin İncelenmesi.....	109
Tablo 28. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Tasarruf Değerinin İncelenmesi	121
Tablo 29. 5. Sınıf Türklçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Tasarruf Değerinin İncelenmesi	124

Tablo 30. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi.....	125
Tablo 31. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Yardımseverlik Değerinin İncelenmesi.....	129
Tablo 32. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde İşlenen Değerlerin Toplamı....	132

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Türk eğitim sisteminin tarihsel gelişimi incelendiğinde öğretim programlarının ve müfredatın süreç içerisinde çeşitli yeniliklerle şekillendiği görülmektedir. Süreç içerisinde yapılan yeniliklerle öğrencilerin akademik alanda ve toplumsal gelişimlerde ilerlemeyi amaçlayan önemli adımlar atılmıştır. Son birkaç yıldır Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim alanındaki hedef ve yaklaşımları Türkiye Yüz Yılı Maarif Modeli (TYMM) çerçevesinde yeniden yapılandırılmaktadır. TYMM ile öğrencilerin yalnız bilgi odaklı değil aynı zamanda toplumsal değerleri ve normları da içselleştiren millî ve manevî değerlerine bağlı bunun yanında dünyadaki gelişimlerden haberdar olan ve çağın gerektirdiği bilgi birikimine, donanımına sahip bireylerin yetişmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda eğitim kaynaklarının içerik açısından çeşitlendirilmesi, değerler eğitimi açısından önemli bir yere sahiptir (Eğitim Bakanlığı [MEB], 2024).

Eğitim, öğrencilerin kişisel gelişimi açısından önemli olduğu gibi toplumların gelişip kalkınması ve her anlamda yükselmesi açısından da en önemli etkidir. Bu bağlamda Türkçe dersi öğrencilere dil becerilerinin geliştirilmesinin yanında toplumda erdemli bireylerin yetiştirilmesi noktasında da önem arz etmektedir. Dil ile kültür ayrılmaz bir bütün olduğu gibi dil kültürün sonraki nesillere taşıyıcısıdır. (Çekin ve Çalışkan, 2020). Türkçe ders kitapları da bu noktada önem kazanmaktadır. Öğrencilerin sosyal ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmanın yanında onların bireysel ve toplumsal sorumluluklarının farkına varmasını sağlayacak muhtevalar aktarmaktadır. TYMM kapsamında bu yıl güncellenen 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri bu bağlamda erdem ve değerlerin öğretimi ve aktarımı açısından önemli birer araç haline gelmektedir. Bu metinler öğrencilerin değer bilinçlerini biçimlendirirken ilettikleri ahlaki doktrinlerle öğrencilerin erdemli davranışları özümsemelerini de sağlamaktadır.

TYMM amaç olarak öğrencinin eylemleri aracılığıyla belirlenen erdemlere ulaşmasını sağlamak ve bunun yanında Erdem Değer Eylem çerçevesinde hedeflenen değerlerin öğrencilere kazandırılmasını, gözlenebilen davranışa dönüştürülmesini ve kavramsallaştırılmasını sağlamaktır. Bu çerçevenin ana hedefi; öğrencilere yaparak yaşayarak kazandırmak istenilen değere ulaşmasını (eylemlerden değerlere), bu değerın farkına vararak değerin yaşam biçimine dönüştürülmesi (erdemli insan) öğrencinin ve bireylerin ahlaki olarak doğru davranışın ve yanlış davranışın farkına vararak doğruya ulaşması ve böylece ‘Huzurlu Aile ve Toplum’, Yaşanabilir Çevre’ ve Huzurlu İnsan’a ulaşmaktır (MEB, 2024).

Erdem değerleri eğitimi, günümüz eğitim sistemlerinde öğrencilerin sadece bilgi yüklenmesiyle kalmayıp, aynı zamanda yaşadığı toplumun değerlerini benimseyen her yönüyle iyi yetişmiş, sorumluluk sahibi ve etik düşünme becerisi gelişmiş bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır.

Türkçe dersi, öğrencilere dil gelişimlerinin yanında erdemli bir vatandaşlık için elzem olan erdemlerin kazandırılması konusunda da önem arz etmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri, bu bağlamda erdem değerlerinin öğretimi ve aktarımı açısından önemli birer araç haline gelmektedir (Ömeroğlu, 2024).

Bu bağlamda TYMM kapsamında bu yıl hazırlanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin Erdem Değer Eylem temaları kapsamında incelenmesi, bu çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Değerler eğitimi, bireylerin zihinsel ve duygusal gelişim süreçlerinde önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin özgüvenlerini artırarak öğrenme süreçlerine daha istekli ve motivasyonlu yaklaşımlarını sağlayan bu eğitim, aynı zamanda etik değerlerin ve sorumluluk bilincinin kazanılmasına da olanak tanır. Özgüvenin, etik değerlerin ve sorumluluk anlayışının öğretildiği ortamlarda geliştiği göz önüne alındığında değerler eğitiminin bireylerin hem bireysel hem de grup çalışmalarında daha başarılı olmalarına katkı sağladığı açıktır.

Aynı şekilde günlük hayatta da bireylerin duygularını bilinçli ve etkili bir şekilde yönetebilmesini sağladığı gibi yaşadığı toplumun değerlerini özümsemesini, millî ve manevi değerlerinin farkında olmalarını da sağlar. Millî ve manevî değerlerin farkında olmak, bireyin hayata dair sağlam temeller oluşturmalarını, güçlü bir karakter geliştirmesini ve bilinçli bir yaşam yolu seçmesini sağlar. Böylece birey, hem kendi potansiyelini gerçekleştirme hem de yaşadığı toplumun değerlerine uyum sağlama açısından önemli bir avantaj elde eder (Gömleksiz & Kan, 2012; Akbaş, 2008).

Öğrencilerin gerek sınıf ortamında gerekse kendi aralarında sevgi, saygı, iş birliği, doğruluk, yardımlaşma ve paylaşma gibi değerleri deneyimleyerek ve davranışa dönüştürerek, öğrenme ortamını hem keyif verici hâle getirir hem de akademik anlamda daha kaliteli bir eğitim ortamı sunar. Öğrenme ortamlarında bu değerlerin teşvik edilmesi öğrencilerin öğrenme süreçlerinde birbirlerine yardım etmelerine ve takım çalışmasına eğimli olmalarına imkân sağlar. Bu tür etkileşimler, aynı zamanda öğrencilerin akademik başarılarını artırmada da önemli bir rol oynar (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013).

Değerler eğitimi, öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda duygusal zekâlarını geliştirmelerine de olanak tanır, çünkü bu süreç, hem bireysel hem de grup içindeki etkileşimlerde empati, saygı ve hoşgörü gibi önemli becerilerin kazandırılmasına yardımcı olur. Değerler eğitimi öğrencilerin duygularının gelişmesine de katkı sağlar. Başkalarının hakkına saygı gösterme, yardıma ihtiyaç duyan birine yardım etme istenmeyen bir davranış karşısında hoşgörülü olma vb. değerlerin eğitimi öğrencilerin arkadaşlarının duygularını anlamalarına yardımcı olduğu gibi duygusal zekâlarının gelişmesini de sağlar. Duygusal zekâ öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra bulundukları ortamlara daha iyi uyum sağlamalarında güçlü sosyal ilişkiler kurmalarında ve sağlıklı iletişim becerileri geliştirmelerinde önemli bir etkidir (Uzunkol,2014).

Değerler eğitimi öğrencilere sınıf ortamlarında yaşadıkları problemlere çözüm yolları bulmayı öğretirken farklı görüşlere saygı duymayı ve çatışma durumlarında çözüm odaklı olmalarını sağlayarak onların sosyal becerilerinin

gelişmesine yardımcı olur. Bu süreç onların yaşadıkları topluma uyumlarını artırır ve gelecekteki toplumsal ilişkilerinin daha sağlıklı olmasına katkı sağlar (Aladağ, 2009).

İnsanlar doğuştan belirli değerlere sahip olmaz. Değerler, yaşam sürecinde tasarlanmış ya da rastgele çeşitli yöntemlerle aktarılır. (Yeşil ve Aydın, 2007). Bu husus, eğitim süreçlerinde değerın doğrudan ya da örtük biçimde aktarılmasını gerekli kılmaktadır. Eğitim programlarında değerler, doğrudan belirtilmiş veya dolaylı olarak işlenmiş unsurlar olarak yer alır (Akbaba Altun, 2003).

Bu bağlamda yapılan bilimsel çalışmalar değerler eğitiminin öğrencilerin akademik başarısı, sosyal becerileri, iletişim becerileri, empati yetileri, toplumsal sorumluluk gibi bir çok alanda etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Toplum yaşamını şekillendiren en önemli unsurlardan biri değerlerin gelecek nesillere aktarılmasıdır (Karatay, 2007).

Ahlaklı, dürüst, sorumluluk sahibi ve iyi bir vatandaş olarak bireyin yetişmesini amaçlayan değerler eğitiminde okul önemlidir. Değerler eğitiminin aktarılmasında okul en önemli mekân olduğu gibi aktarım noktasında ders kitapları da önemli bir araçtır. Bu anlamda değerler eğitiminin aktarımında kullanılan ders kitaplarının içeriği ve okuma metinleri de büyük önem arz etmektedir.

Günümüzde ülkemizdeki değer kavramına bakış açısı incelendiğinde özellikle TYMM'yle birlikte öğretim programlarında ve ders kitaplarında ayrıntılı ve geniş bir şekilde yer aldığı görülmektedir.

TYMM değerlerin, koşullara uygun bir biçimde ders kitaplarında yer verilmesini ve öğrenciler tarafından özümsemesini amaçlamaktadır. Öğrencilerin hazır bulunuşlukları ve gelişim özellikleri göz önüne alınarak birikimli bir yapı içerisinde ünite, tema ve öğrenme alanlarıyla düzenli bir şekilde öğrenme ve öğretme süreçlerine tümleşik bir biçimde düzenlenmektedir. Değerler eğitiminin öğretim süreciyle birlikte yürütülmesi ve değerlerin hedeflendiği gibi öğrencilere aktarılması ve öğrencilerin değerleri içselleştirmesi bakımından ders kitapları önemli bir yere sahiptir. (MEB, 2023).

Bu çalışmada TYMM çerçevesinde 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metninin erdem değerleri ve eylem temaları bakımından nasıl yapılandığını ve bu metinlerde hangi değerlerin işlendiği belirlenmiştir.

1.1.2. Problem Cümlesi

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri hangi değerleri ön plana çıkarmaktadır? Okuma metinleri, TYMM Erdem Değer Eylem hedefleriyle ne derece uyum göstermektedir?

1.1.3. Alt Problemler

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinde erdem değerleri nasıl ve ne sıklıkla işlenmiştir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma TYMM çerçevesinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metinlerini erdem değer eylem temaları açısından değer eğitimi unsurlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Gelişen teknoloji ve dijitalleşme süreci toplumsal değerler üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Günümüzde özellikle genç nesillerin geleneksel değerlerle olan bağlarının zayıfladığı gözlemlenmektedir.

Değerlerin bireylere kazandırılmasında en önemli kurumlardan biri eğitim-öğretim kurumlarıdır. Türkiye'nin eğitim sisteminin temel hedeflerinden biri öğrencilerin hem akademik başarılarını artırmak hem de sosyal ve ahlaki değerler kazandırmaktır (MEB, 2023).

Eğitim sisteminin çağın gerekliliklerine uygun olarak güncellenmesi, öğrencilerin akademik, sosyal ve kültürel gelişimlerini destekleyen programlarla donatılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda öğretim programların, müfredatların çağın ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmesi, kullanılan ders materyallerinin içeriğinin güncellenmesi ve eğitim süreçlerinin teknolojik gelişmelere uyumlu biçimde dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda güncellenen TYMM, değerler eğitimi açısından önemli bir yapı taşı oluşturmaktadır.

TYMM, bireylerin geçmişine bağlı kalarak değerlerini içselleştirmesini, aynı zamanda akademik, teknolojik, sosyal ve iletişim becerilerini en üst düzeye çıkarmasını hedeflemektedir. Millî ve manevi değerlerine bağlı bireyler, ancak bu bilinçle geleceğe yön verebilir ve bu değerleri sonraki nesillere aktarabilirler. Toplum yaşamını şekillendiren en önemli unsurlardan biri olan değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması büyük bir önem taşır. İnsanlar, belirli değerlerle doğmaz bu nedenle değerlerin aktarımı, hayatın akışı içerisinde planlı ya da plansız bir şekilde çeşitli yollarla gerçekleşir (Yeşil ve Aydın, 2007). TYMM çerçevesinde değerler eğitiminin temel dinamiklerinden biri olarak kabul edilen "Erdem Değer Eylem" modeli benimsenmiştir. Bu model bireylerin erdemli davranışları benimsemesini, etik değerlerle donanmasını ve bu değerleri aktif olarak yaşantısına yansıtmasını amaçlamaktadır. Hazırlanan eğitim programlarında değerler açıkça ifade edilen ya da örtük bir biçimde işlenen unsurlar olarak bulunur (Akbaba ve Altun, 2003).

Bu bağlamda TYMM çerçevesinde "Erdem Değer Eylem" modeli temel alınarak 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında okuma metinlerinin TYMM'nin belirlediği hedeflerle ne ölçüde örtüştüğü, hangi değerlerin ön plana çıkarıldığı ve hangi değerlerin yeterince ele alınmadığı analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları eğitim materyallerinin değerler eğitimi açısından ne derece yeterli olduğunu ortaya koymakla birlikte eksik kalan yönlerin geliştirilmesi için öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Eğitim sisteminde değerler eğitiminin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için, ders içeriklerinin ve öğretim materyallerinin bilimsel temeller doğrultusunda hazırlanması ve sürekli güncellenmesi gerekmektedir.

1.4. Varsayımlar

5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metnlerinin, TYMM’de öngörülen erdem değerlerini temsil ettiğine dair bir varsayım bulunmaktadır. Yani, bu metinlerin değerler eğitime katkı sağladığı düşünülmektedir.

Okuma metnlerinin öğrencilerin sosyal ve ahlaki gelişimlerine olumlu katkıda bulunduğu varsayılmaktadır. Okuma metinleri aracılığıyla değerlerin öğrencilere kazandırılabilceği varsayılmaktadır.

İncelenen okuma metnlerinin TYMM hedefleriyle uyumlu olduğu varsayılmaktadır. Yani, müfredatın bu hedefleri desteklediği kabul edilmektedir.

1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları aşağıda belirtilmiştir:

Metin Seçimi: İnceleme yalnızca belirli bir yayın yılına ait 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinleri ile sınırlıdır. Farklı yıllardaki veya farklı yayınevlerine ait kitapların incelenmemesi, genel bir değerlendirme yapma imkânını kısıtlamaktadır.

Nitel Yöntem: Çalışma, nitel bir araştırma yöntemi kullanarak içerik analizi yapmayı hedeflemektedir. Bu durum sayısal veriler elde etme imkânı sunmadığı için genel sonuçların istatistiksel olarak desteklenmesini zorlaştırabilir.

Araştırma Kapsamı: Çalışma sadece Türkçe ders kitaplarıyla sınırlıdır. Diğer derslerdeki okuma metinleri veya müfredat öğeleri, erdem değerleri ve eylem temaları açısından incelenmediği için daha geniş bir bakış açısı sunmamaktadır.

Öğrenci Görüşleri: Metinlerin öğrenciler üzerindeki etkileri ve algıları üzerine doğrudan bir anket veya mülakat yapılmamıştır. Bu nedenle metinlerin öğrenci gelişimine katkısını ölçme noktasında sınırlı veri bulunmaktadır.

Erdem Değerlerinin Tanımı: Erdem değerlerinin belirlenmesi araştırmacının kişisel yorumlarına dayalıdır. Bu durum, farklı araştırmacılar arasında farklı değerlendirmelere neden olabileceğinden, nesnellik açısından bir kısıtlama

getirebilir.

1.6. Tanımlar

Değer: TDK’de (Türk Dil Kurumu [TDK], 2024) “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü; bir şeyin değdiği karşılık. Örnek: fehamet, kadir (I), kıymet.” olarak ifade edilmiştir. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü olarak ifade edilmiştir (TDK, 2024).

Eğitim: Eğitim TDK’nin sözlüğünde (TDK, 2024) “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.” olarak tanımlanmıştır. İnsan yaşamı süresince eğitim devam edecektir.

Değerler Eğitimi: Bireylere toplumsal normları ahlaki ilkeleri ve erdem değerlerini öğretmeyi amaçlayan bir eğitim alanıdır (Demirtaş, 2024).

Erdem Değerleri: Bireylerin sosyal ve ahlaki davranışlarını yönlendiren temel prensiplerdir. Bu değerler bireylerin toplum içinde olumlu ilişkiler geliştirmesine katkı sağlar. Örneğin dürüstlük, adalet, saygı gibi değerler bu tanıma dâhildir (Çelik, 2018).

Eylem Temaları: Okuma metinlerinde işlenen ve belirli bir davranış veya tutumun özendirilmesine yönelik ana fikirlerdir. Örneğin cesaret, özveri, dayanışma gibi temalar, öğrencilerin davranışlarını şekillendirmeyi amaçlar (Akman, 2020).

Türkiye Yüz Yılı Maarif Modeli: Türkiye’nin eğitim sistemini geliştirmeyi hedefleyen, bireylerin hem akademik hem de sosyal-ahlaki açıdan donanımlı bireyler olarak yetişmesini amaçlayan bir eğitim modelidir. Bu model değerler eğitimi ile akademik başarıyı birleştirmeyi öngörür (MEB, 2024).

İçerik Analizi: Metinlerdeki belirli kavramların, temaların ve yapıların sistematik bir şekilde incelenmesini sağlayan bir nitel araştırma yöntemidir. Araştırmacılar bu yöntemi kullanarak metinlerdeki erdem değerlerini ve eylem

temalarını belirler (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Okuma Metinleri: Türkçe ders kitaplarında yer alan, öğrencilerin okuma becerilerini geliştirmek ve değerler eğitimi sağlamak amacıyla hazırlanmış yazılı materyallerdir. Bu metinler hikâye, makale, şiir gibi farklı türleri içerebilir (Öztürk, 2022).

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: Türkiye’deki ilköğretim kurumlarında 5. sınıf düzeyinde okutulan Türkçe dersine yönelik hazırlanmış eğitim materyalleridir. Bu kitaplar dil bilgisi, okuma, yazma ve dinleme becerilerini geliştirmeyi hedefler (Yılmaz, 2023).

Okuma Becerileri: Bireylerin yazılı metinleri anlamlandırma, yorumlama ve analiz etme yetenekleridir. Okuma becerileri bireylerin akademik başarılarını ve günlük yaşamda etkin iletişim kurma kapasitelerini etkiler (Kaya ve Aydın, 2024).

Eğitim Politikaları: Bir ülkede eğitim sistemini şekillendiren, yönlendiren ve geliştiren resmi strateji ve uygulamaların bütünüdür. Eğitim politikaları müfredat, öğretim yöntemleri ve değerler eğitimi gibi konuları kapsar (Arslan, 2024).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer Kavramı

Değer kavramının kökeni Latinceye dayanmakta olup “valare” kelimesinden türemiştir. Bu kelime “güçlü olmak” veya “kıymetli olmak” anlamlarını taşımaktadır. (Bilgin, 1995).Değer kavramı felsefi ve bilimsel yönden geniş anlamda incelenmiş olmasına rağmen herkesin üzerinde uzlaştığı kesin bir tanımı ortaya koymak oldukça zor olmuştur. Bazı araştırmacılar değerlerin nesnel değil öznel bir yapıya sahip olduğunu savunmuş ve bu durum ortak bir tanım geliştirilmesini daha da güçleştirmiştir. Değerler farklı disiplinler içinde ele alındığından kuramcılar bu kavramı kendi uzmanlık alanlarıyla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmışlardır. Ancak bu yaklaşım değerlerin tüm yönlerini kapsamak yerine yalnızca ilgili disiplinin bakış açısıyla sınırlı kalmalarına neden olmuştur. “İnanç, amaç ve eğilim, normatif standartlar” değer kavramının açıklanmasında en fazla kullanılan ifadelerdendir. (Ulusoy ve Dilmaç, 2018). Değer kavramına yönelik yapılan bazı tanımlar şu şekildedir:

“Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.”; “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2024).

Değer anlayışının temelinde insan algısı ve bireylerin hem kendilerinden hem de başkalarından beklentileri yer alır. Kişinin kendisiyle ve çevresiyle kurduğu ilişkiler, gerçekleştirdiği eylemler, ortaya koyduğu tutumlar ve geçmiş ile gelecek arasındaki bağı nasıl şekillendirdiği, onun değer anlayışını belirler. Bu bağlamda bireyin yaşadığı toplum içinde bulunduğu dönem ve yakın çevresiyle olan etkileşimi, onun bir bütünlük içinde var olmasının temelini oluşturur (Kuçuradi, 2018; aktaran Kocaman, 2021).

Bir toplumsal yapının varlığını sürdürebilmesi, uyum içinde işlemesi ve devamlılığını koruyabilmesi, o toplum tarafından benimsenen, onaylanan ve desteklenen inanç ve kabullere dayanır. Toplum içerisinde değerler; kimi zaman inanç, kimi zaman görüş, kimi zaman da bilgi olarak farklı şekillerde kendini gösterir. Bu değerler toplumun ortak bilinci tarafından korunur ve gelecek nesillere aktarılmaya çalışılır (Şahin, 2019).

Ahlaki davranış açısından ele alındığında değer bireyin insanları, onların niteliklerini, niyetlerini, isteklerini ve davranışlarını değerlendirirken kullandığı bir ölçüt olarak görülür. Bu ölçüt, kişinin doğru ve yanlış, iyi ve kötü gibi kavramlara dair yargılarında belirleyici bir rol oynar ve toplumsal ilişkilerde yönlendirici bir işlev üstlenir. (Yazıcı, 2014).

Değerler bireylerin iyi ile kötü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkin gibi kavramlar arasında seçim yaparken rehber edindikleri ölçütlerdir. Kişinin hayata bakışını şekillendiren bu ölçütler onun kararlarını, tutumlarını ve toplumsal ilişkilerini belirlemede önemli bir rol oynar (Şahin, 2022).

Değerler Maddi ve Manevi olmak üzere iki bölümde incelenir:

Maddi Değerler: Maddi değerler bir toplumun kültürel, tarihî ve bilimsel birikimini somut biçimde yansıtan unsurlardır. Mimari yapılar, geleneksel kıyafetler, el sanatları ve günlük yaşamda kullanılan araç-gereçler gibi fiziksel varlığa sahip ögeler, bu değerler arasında yer alır. Maddi değerler bir toplumun teknik becerilerini, estetik anlayışını ve yaşam biçimini şekillendirirken aynı zamanda o toplumun gelişmişlik düzeyi hakkında da önemli ipuçları sunar.

Manevi Değerler: Manevi değerler bir toplumun kültürel ve ahlaki dokusunu oluşturan, bireylerin düşünce ve davranışlarını şekillendiren soyut kavramlardır. İnanç ve kutsallıkla bağlantılı dinî değerler bir milleti bir arada tutan millî değerler ve evrensel bir bağ kurmayı sağlayan insanlık sevgisi, manevi değerlerin temel unsurları arasında yer alır. Bu değerler toplumun birlik ve beraberliğini güçlendirirken bireylerin aidiyet duygusunu pekiştirir ve etik bir çerçeve içinde yaşamalarını sağlar. Maddi unsurların aksine manevi değerler fiziksel bir varlığa

sahip olmamakla birlikte bireylerin duygu ve düşünce dünyasında derin etkiler bırakır ve nesilden nesile aktararak toplumsal yapının devamlılığını sağlar. (Kaymakcan ve Meydan,2014).

Fichter (2016), Gökçe (1994), Štika (2012), Ülken (2016b) ve Williams Jr. (1979) tarafından yapılan tanımlardan yola çıkarak değerlerin temel nitelikleri şu şekilde sıralanabilir (Kolaç, 2021; Kartal, 2024).

- İnanış ve standartlardır.
- Değerler bir toplumun genel kabulleridir.
- Bireylerin düşüncelerini, duygularını ve algılarını etkileyen çok boyutlu yapıya sahiptir.
- Değerler bireysel değil toplum tarafından kabul edilen ve kuşaktan kuşağa aktarılan ortak kabullerdir.
- Değerler toplum tarafından olumlu kabul edilen ve bireyler için ulaşılması gereken ideal nitelikler taşır.
- Değerler bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre ve toplumun duyarlılıklarıdır.
- Değerler toplumsal deneyim ve birikimlerdir.
- İnançlar ve bilgiye dayalı değerler insanları ortak bir paydada buluşturur ve toplum içinde birlik duygusunu güçlendirir.
- Değerlerde meydana gelen değişimler bireylerin dünyayı algılama biçimini de dönüştürür.
- Değerler bireylerin bilinçli seçimlerinde yol gösterici bir çerçeve sunar.
- Değerler toplumun sunduğu fırsatlar ve sınırlar içinde oluşur ve gelişir.
- Değerler toplum tarafından belirlenen ve ulaşılması hedeflenen ideal normları içerir.
- Her değer kendisine zıt bir değerle birlikte var olur; tek kutuplu bir değer sistemi bulunmaz.

- Toplumsal değişimler ve inançlardaki evrim değerlerin de yeniden şekillenmesine neden olur.
- Farklı toplumlar ve medeniyetler kendi inanç sistemlerine uygun değer anlayışlarına sahiptir.
- Değerler bireyler için önemli olduğunda insanlar bu uğurda büyük fedakârlıklar yapabilir.
- Değerler toplumsal yapı içinde dengeyi sağlar ve düzenin korunmasına yardımcı olur.
- Bazı değerler kültürel farklılıklara rağmen tüm insanlık için ortak bir anlam taşıyabilir.
- Değerler toplumların kültürel mirasının bir parçası olduğu gibi kültürel değişimlerden de etkilenir.
- Değerler bireyler arasındaki uyumu sağlamak ve ihtiyaçların karşılanmasına yardımcı olmak için önemsenir.
- Değerler başka soyut kavramlardan bağımsız bir yapıya sahiptir ve kendine özgü bir anlam taşır.
- Değerler bireyler ve toplumlar için önem sırasına göre belirli bir düzen içinde sıralanır.

2.1.2. Değerlerin Toplumsal İşlevi ve Eğitimdeki Rolü

Değer kavramı birçok tanımı bulunan kuramcılar tarafından bile farklı tanımlanan farklı durumlarda değişkenlik gösteren kimi kuramcılara göre nesnel kimilerine göre de öznel olarak el alınan ve birçok çalışmanın ilgi alanına giren çok kapsamlı bir olgudur. Birçok alan etik, psikoloji, eğitim, ilahiyat, sosyoloji ve antropoloji vb. değer kavramını kendi bakış açısına göre ele alarak çeşitli yorumlar getirmişlerdir (Özgüven, 1994). Değer kavramı herkese anlam bakımından aynı çağrışımları yapsa da kişilerin içinde bulundukları sosyal çevre dünyaya bakış açıları ve sahip oldukları kültür biçimleri sebebiyle değer kavramının farklı biçimlerde tanımı yapılabilmektedir.

Değerler kişinin iyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ayırt etmesini sağlayan tavır ve davranışlarını yönlendiren içsel rehberdir. Kişinin sahip olduğu değerler ya da bir topluluğun ortak olarak benimsediği değer yargıları, bireyin tutumlarını ve eylemlerini belirleyen temel yapı taşlarını oluşturur. Türk Dil Kurumu (TDK, 2021) güncel sözlüğünde değer kavramını; "bir şeyin karşılığı ve onun önemini belirleyen soyut ölçü, kıymet", "üstün nitelik ve meziyet", "bir milletin sahip olduğu kültürel, ekonomik, bilimsel ve sosyal unsurların bütünü" şeklinde tanımlamaktadır.

İyi ile kötüyü, doğru ile yanlış ayırt etmemizi sağlayan değerler günlük yaşamımızda etkili olup insanlarla kurduğumuz iletişimden sergilediğimiz davranışlara kadar hayatımızın her alanına yansır ve onu şekillendirir. Değerlerimizin farkına varmalı, onları bilinçli bir şekilde hayatımıza dâhil etmeli ve gelecek nesillere aktarmalıyız. Ancak bu şekilde çocuklarımıza örnek olabiliriz. Çocuklarımızın küçük yaşlardan itibaren değerlerimizin ve kıymet verdiklerimizin bilincine varmaları için onlara örnek olacak bir yaşam sunmamız gerekmektedir. Küçük yaşlardan itibaren değerlerimizi içselleştirerek yaşamaları kültürel mirasımızın korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde erken yaşlarda örnek olarak sergileyemediğimiz ve günlük yaşamımıza dâhil edemediğimiz değerlerimiz sonraki nesillere aktarılamayacak ve zamanla unutulmaya yüz tutacaktır.

Değer aktarımı konusunda ailelere büyük sorumluluk düşmektedir.

Çocuklara hatta bebeklik yıllarından itibaren bu değerleri benimsetmeli, bilinçli bir şekilde öğrenmelerini ve yaşamlarını bu doğrultuda şekillendirmelerini sağlamalıyız. Günümüzde hızla gelişen sosyal medya ve dijital platformlar ne yazık ki değerlerimize uygun olmayan içeriklerle çocuklarımızı farklı alışkanlıklara, yabancı yaşam tarzlarına ve olumsuz davranış biçimlerine yönlendirebilmektedir. Çocuklarımızın millî kültürümüzden ve değerlerimizden kopmadan yetişmeleri, sağlıklı bir değer aktarımının gerçekleşmesi için bilinçli ebeveynlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde yaşanan pek çok olumsuz olayın akran zorbalığı, aile içi geçimsizlik, küçüklerin büyüklere saygı göstermemesi ve toplumsal yaşamda karşılaştığımız diğer sorunların temelinde millî değerlerini ve kültürel mirasını içselleştirememiş bireylerin yetişmesi yatmaktadır. Toplumsal yaşamdaki huzurun, mutluluğun, sevincin ve birliğin sağlanması konusunda değerler önemli bir faktördür (Silah, 2005).

Değerler bir toplumu oluşturan bireylerin neyi önemli gördüğünü, hangi davranışların tercih edilmesi veya kaçınılması gerektiğini ve nasıl bir yaşam sürdürülmesi gerektiğini belirleyen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke veya inançlardır. Günümüz toplumlarında bireyler arasındaki ilişki ağlarının giderek karmaşıklaşması ve hızlı değişimlerin yaşanması değerlerin önemini daha da artırmaktadır (Kırkkılıç, Söylemez ve Tunagür, 2021).

Değer kavramı toplumların örf, âdet ve kültürünü de kapsayan geniş bir çerçeveye sahiptir. Bir milletin varlığını sürdürebilmesi kültürel mirasını ve değerlerini gelecek nesillere aktarabilmesine bağlıdır. Birey ve toplum birbiriyle sürekli etkileşim içinde olan kavramlardır. Birey doğumundan itibaren içinde yaşadığı toplumun örf, âdet ve değerleriyle buluşur. Toplumun varlığını sürdürebilmesi ise her yönüyle iyi yetişmiş örf ve âdetlerine, kültürüne ve değerlerine sahip çıkan bireylerin varlığıyla mümkündür (Yeşil ve Aydın, 2007).

Toplumların sürdürülebilirliği ve kültürel devamlılığı açısından değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması büyük bir öneme sahiptir. İnsan doğuştan belirli değerlere sahip olarak dünyaya gelmez; aksine, bu değerler yaşam süreci içerisinde

bilinçli veya kendiliğinden farklı yollarla bireylere kazandırılır (Yeşil ve Aydın, 2007). Bu nedenle eğitim, değerlerin öğretilmesi ve benimsetilmesi açısından önemli bir araç olarak görülmekte ve eğitim programları aracılığıyla doğrudan ya da dolaylı olarak değer aktarımına yer verilmektedir (Akbaba Altun, 2003).

Değerlerin kazandırılmasına yönelik eğitim süreçleri tarihsel olarak farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bazı yöntemler değerleri doğrudan öğretmeyi hedeflerken bazıları ise eleştirel düşünme, akıl yürütme ve yansıtıcı öğrenme süreçlerini ön plana çıkararak bireyin kendi değer sistemini oluşturmasını teşvik etmektedir (Aladağ, 2009, s. 21). Eğitim tarihinde değerlere yer verilmesi konusunda genel bir uzlaşa olduğu görülmekte ve bu sürecin okullarda sistematik bir şekilde yürütülmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Aladağ, 2012).

Değerler eğitimi, önce ailede başlayan daha sonra okulda pekiştirilen bir süreç içerisinde gerçekleşir. Özellikle çocukluk döneminde model alma yoluyla öğrenme, çocukların değerleri özümsemelerinde önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, anne, babalar ve öğretmenler çocukların değer kazanımı sürecinde önemli kişilerdir. Ancak günümüzdeki toplumsal ve teknolojik değişimler değerlerin aktarılması sürecinde önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Çoğu çalışan anne ve babaların çocuklarıyla daha az vakit ayırması, çocukların bebeklik dönemlerinde kreşte daha fazla vakit geçirmesi, medyanın etkisinin artması ve dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde yayılması, bu süreci ciddi bir şekilde değiştirmiştir. Bu nedenle günümüzün hızla değişen dünyasında teknolojiyi değerler eğitimiyle bütünleştiren ve bu değişimlere uyum sağlayabilen yeni yöntemlerin geliştirilmesi değer eğitimi ve aktarımı için önemli bir durumdur. (Tulunay Ateş, 2017).

Değerler eğitiminin bireyin sadece bilgi düzeyinde değil duygu ve tutumlarını da şekillendiren bütüncül bir süreç olduğu göz önüne alındığında eğitim sistemine bu konuda önemli görevler düşmektedir. Günümüzde bireylerin ahlaki ve etik değerleri özümseyebilmeleri için eğitimin yönlendirici bir biçimde toplumsal düzen ve sürekli gelişim için önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmaların çoğu bu tür programların öğrencilerin sosyal ve ahlaki gelişimleri üzerinde olumlu etkiler yarattığını ortaya

koymaktadır. Örneğin Karma ve Kahil (2005), değerler eğitimi uygulamasının ardından ilköğretim 2. ve 3. sınıf öğrencilerinin algılarında tutumlarında ve davranışlarında belirgin değişiklikler gözlemlendiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Bulach (2002) karakter eğitimi programının başarılı bir şekilde uygulanması durumunda öğrencilerin daha sempatik, toleranslı, kibar, merhametli ve affedici olacağını, bunun sonucunda zorbalık ve şiddet gibi olumsuz davranışların azalacağını ifade etmiştir (Tulunay Ateş, 2017).

Türkiye'deki araştırmalar da değerler eğitiminin etkinliğini göstermektedir. Dilmaç (1999) ve Keskinoglu (2008) insani değerler eğitimi programının öğrencilerin ahlaki olgunluk seviyelerinde anlamlı değişimler sağladığını vurgulamaktadır. Aladağ (2009), değer öğretimi programlarının öğrencilerin sorumluluk değerlerini kazanmalarını sağladığını, öğretici etkinliklerin de bu değerlerin farkındalığını artırdığını belirtmiştir. Aydın (2003) ise ilkokul mezunu ile üniversite son sınıf öğrencileri arasında yaptığı araştırmada 18-22 yaş aralığındaki gençlerin sosyal düzene yönelik değerlere daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşmıştır.

Çocukların erken yaşta değerler eğitimi almasının etkileri üzerine yapılan araştırmalar da dikkat çekicidir. Örneğin Neslitürk (2013), ana sınıfına devam eden çocukların annelerine verilen değerler eğitiminin çocukların sosyal becerilerini geliştirdiğini belirtmektedir. Öztürk Samur (2011), değerler eğitimi programlarının çocukların sosyal duygusal gelişimlerine olumlu etkiler sağladığını ifade etmiştir. Balcı (2008) ise değerler eğitimi programlarının öğrencilerin değerleri gerçekleştirme düzeyinde farklılıklara yol açtığını vurgulamaktadır (Tulunay Ateş, 2017).

Değerler eğitiminin etkileri ana sınıfına yalnızca davranış değişiklikleriyle sınırlı kalmaz. Örneğin Izgar (2013), değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirdiğini; Özdaş (2013), değerlerin kazandırılma düzeyinin ana sınıfına istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı ile negatif bir ilişki taşıdığını ortaya koymuştur (Tulunay Ateş, 2017).

Değerler eğitiminin, öğrencilerin özsaygı düzeylerini artırmada etkili

olmadığı; ancak sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu etkiler sağladığı bilinmektedir (Uzunkol, 2014).

Son olarak ana sınıfına lise düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar da değerler eğitiminin etkisini gözler önüne sermektedir. Dilmaç (2007), öğrencilere uygulanan insani değerler eğitiminin etkili olduğunu belirtirken Ergün (2013) değerler eğitimi programının öğrencilerin öz düzenleme stratejilerinin gelişimine olumlu katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu bulgular değerler eğitiminin sadece ilkokul ve ortaokul seviyesinde değil, lise düzeyinde de önemli bir eğitim aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Tulunay Ateş, 2017).

Özetle değerler eğitimi, empati, özgüven, toplumsal sorumluluk gibi bir çok becerilerin kazandırılmasına yardımcı olur. Ayrıca bu eğitim yöntemi, öğrencilerin daha etik ve sorumlu bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlar. Bilimsel araştırmalar değerler eğitiminin eğitimdeki etkilerini pek çok açıdan doğrulamaktadır ve bu eğitim uygulamaları eğitim politikalarında önemli bir yer tutmaya devam etmektedir.

2.2. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Literatür incelendiğinde değer eğitimi alanında birçok yaklaşım üzerinde çalışıldığı görülmektedir. Bu yaklaşımlardan en sık kullanılanların telkin etme, değer belirginleştirme, ahlaki sorgulama/gelişim, analiz, eylem ve gözlem yoluyla yaklaşımları olduğu bilinmektedir (Kolaç, 2021).

Telkin Etme Yaklaşımı: Değerlerin doğrudan öğretimi, aşılınması biçiminde de tanımlanır. Değer eğitimi sürecinde en fazla kullanılan yaklaşımdır. Öğretmenler hem sözleriyle hem de davranışlarıyla öğrencilerine hangi değerlere önem verdiklerini gösterirler. Verdikleri ödüller, uyguladıkları cezalar, gülümsemeleri veya kızmaları gibi etkileşimleri, öğrenciler üzerinde kalıcı izler bırakır. Öğretmenler öğrencilerin inançlarını, tutumlarını ve davranışlarını şekillendirme konusunda güçlü bir etkiye sahiptir. Birçok öğretmen bu rolü değer aktarıcı olarak üstlenmektedir. Telkin yaklaşımının uygulanmasında ise ilham verici hikâyelerin paylaşılması, ahlaki durumların tartışılması, törenlere katılım, okul bağlılığını simgeleyen yeminler biyografi, video gibi çeşitli yöntemler kullanılabilir

(Akbaş, 2008; Aydın ve Gürl r, 2013; Suparka ve Johnson, 1975, akt. Meydan, 2014).

Değer belirginleştirme yaklaşımı: Değer açıklama yaklaşımının temelinde bireylerin kendi yaşamlarında neyin önemli olduğunu nasıl belirledikleri sorusu yatmaktadır. Bu yaklaşım doğrudan telkinlerle başkalarının bireye neye değer vermesi gerektiğini dayatması yerine bireyin alternatifleri ve olası sonuçları özgürce değerlendirerek kendi kararını almasına olanak tanır. Bu, değer aktarımını bir tür "beyin yıkama" olarak gören bir perspektifi reddeder çünkü bireylere kendi değer yönelimlerini oluşturma özgürlüğü verilmediği takdirde düşünce ve eylemlerinin uyumlu olmasının sağlanamayacağına inanılır.

Değerlerin açıklığa kavuşturulmasının amacı, bireyin değerler arasında özgür bir biçimde seçim yapma, seçtiği değeri özümseyip başkalarına duyurma ve değeri davranışa dönüştürmesidir (Akbaş, 2008; Sağlam, 2019).

Ahlaki Sorgulama/Gelişim Yaklaşımı: Ahlaki ikilem bireylerin iki farklı değer ilkesini aynı anda göz önünde bulundurarak karşılaştıkları zorlukları ifade eder. Bu tür ikilemler öğrencilerin günlük yaşamlarına ve ilgi alanlarına uygun olabileceği gibi tarihî olaylarla bağlantılı durumları da içerebilir. Öğrenciler bu tür ikilemler karşısında kendi tutumlarını ve tercihlerini belirlerken seçimlerinin ardındaki düşünce süreçlerini açıkça ifade etmeye davet edilip bu konuda cesaretlendirilir. Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı bu yaklaşımın anlaşılmasında önemli bir kaynaktır.

Kohlberg'in ahlak gelişim kuramı üç temel düzeyden oluşur ve her düzey kendi içinde iki farklı evre barındırır.

Tablo 1. Kohlberg'in Ahlak Gelişim kuramı Evreleri

Ahlaki Gelişim Düzeyi	Açıklama
Gelenek Öncesi Düzey	Birey tamamen kendi menfaatini ön planda tutar, kurallara yalnızca ceza almamak veya çıkar sağlamak için uyar.
İtaat ve Ceza	Ceza almamak için kurallara uyma eğilimindedir.
Saf Çıkarıcılık	Kurallara uymak yerine bireysel çıkarını ön planda tutar, menfaat sağlamak için hareket eder.
Geleneksel Düzey	Birey, toplumun, grubun ve çevresindekilerin onayına göre hareket eder. Kurallar ve düzen ön plandadır.
İyi Çocuk Olma Eğilimi	Toplum tarafından kabul görmek, takdir edilmek için hareket eder.
Kanun ve Düzen	Kanunlara katı bir şekilde bağlıdır, düzenin korunması için her türlü fedakârlığı yapabilir.
Gelenek Ötesi Düzey	Evrensel ilkeler doğrultusunda hareket edilir. Kurallar esnetilebilir, insan hakları ve adalet ön plandadır.
Sosyal Sözleşme	Kurallar herkesin yararına olacak şekilde değiştirilebilir, esnetilebilir.
Evrensel Ahlak İlkeleri	Özgürlük, adalet ve insan hakları gibi evrensel değerlere göre hareket edilir.

Ahlaki muhakeme yaklaşımı öğrencilere çeşitli örnek olaylar sunarak grup çalışmaları aracılığıyla ahlaki ikilemler üzerine düşüncelerini sağlar. Bu süreçte öğrenciler bu ikilemleri tartışarak, kendilerine özgü akıl yürütme ve değer yargıları oluştururlar. Burada önemli olan öğrencilerin verdiği kararlar değil bu kararlara nasıl vardıklarıdır. Öğrencilerin çözüm bulurken kullandıkları düşünme stratejileri, bu yaklaşımın temel ögesidir.

Ahlaki ikilemler öğrencilere değerler hakkında düşünme fırsatı tanırken aynı zamanda empati kurma, sorgulama ve eleştirel düşünme gibi becerilerin gelişmesini sağlar. Öğrencilerin bu becerileri kullanarak ikileme çözüme ulaşmaları beklenir. Öğretmen öğrencilerin verdiği cevaplara göre, gelişim seviyelerini değerlendirir ve

öğrencinin bir sonraki aşamaya geçebilmesi için uygun etkinlikler planlar. Ancak ikilemler seçilirken öğrencilerin yaşlarına ve düşünme düzeylerine dikkat edilmesi gerekir.

Bu yaklaşımda gerçek yaşam problemleri öğrencilerin kendi deneyimlerinden ve yaşam konularından seçilebileceği gibi tarihsel bağlamdaki olaylar da kullanılabilir. Önemli olan öğrencilerin akıl yürütme süreçlerini kullanarak, belirli bir ahlaki değerlendirme yapabilmeleridir. Burada verilen çözüm değil bu çözüme nasıl ulaşıldığı ve öğrencilerin bu süreçte ne tür düşünceler geliştirdiği daha büyük bir öneme sahiptir (Aydın ve Akyol Gürler, 2013; Akbaş, 2008).

Analiz Yaklaşımı: Değer analizi yaklaşımı sosyal problemleri ele alırken olayları doğrudan örnek olaylar veya hikâyeler aracılığıyla incelemeyi esas alır. Bu süreçte, "neden", "niçin" ve "nasıl" gibi sorular yöneltilerek olayların derinlemesine analiz edilmesi sağlanır. Sosyal olaylar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılarak sistemli ve mantıklı bir değerlendirme yapılır.

Bu yöntemde ortaya konulan yargıların doğruluğu somut kanıtlarla desteklenir ve sağlıklı değer yargılarına ulaşmak temel amaç olarak benimsenir. Değer analizi öğrencilerin rasyonel, mantıklı ve bilimsel düşünme becerilerini geliştirmeye odaklanırken aynı zamanda değerler çerçevesinde karşılaşılan problemlere çözüm üretme yetisini kazandırmayı hedefler.

Öğrenciler bu yaklaşım sayesinde olayları analitik bir bakış açısıyla değerlendirerek bilinçli karar alma becerisi geliştirirler. Sosyal problemlerin çözümünde bilimsel problem çözme yöntemlerini kullanmayı öğrenir ve değerleri ele alırken rasyonel bir temel oluştururlar. Aynı zamanda etik ve ahlaki konular üzerinde düşünme, tartışma ve sorgulama alışkanlığı kazanırlar.

Değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin değer kazanımı sürecini destekleyen bir modeldir. Örnek olaylar ve hikâyeler aracılığıyla ahlaki düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Bu süreçte öğrenciler değerleri sorgulama, doğru ve yanlış kavramları üzerine düşünme ve olası sonuçları değerlendirme fırsatı bulurlar.

Alternatif çözümleri tartışarak en mantıklı ve adil karara ulaşmaya çalışırlar.

Bu yöntemde adım adım ilerleyen bir analiz süreci izlenir. Öncelikle ele alınan değerle ilgili bir durum belirlenir. Daha sonra bu durum detaylı bir şekilde incelenir, farklı çözüm yolları araştırılır ve çeşitli tartışmalar yürütülür. Son aşamada ise yapılan değerlendirmeler ışığında bilinçli bir sonuca ulaşırlar.

Sonuç olarak, değer analizi yaklaşımı, öğrencilerin etik ve sosyal değerleri daha iyi kavramalarına, sorgulamalarına ve bilinçli kararlar vermelerine yardımcı olur. Bu süreç, sadece değerlerin öğrenilmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onlara eleştirel ve sistematik bir bakış açısı kazandırarak bilinçli bireyler yetiştirmeyi amaçlar(Sağlam, 2019).

Eylem ve Gözlem Yoluyla Değer Eğitimi Yaklaşımı: Öğrencilere bireysel ve sosyal yaşantılar için imkânların sunulduğu ve yaparak yaşayarak bazı değerleri kazanabileceklerini savunan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda değerleri kazandırma süreci bireylerin yaşlarına ve gelişim seviyelerine uygun olmalıdır. Bu değerlerin gerçek hayattaki etkilerini gözlemlemeleri ve deneyimlemeleri sağlanmalıdır. Öğrenme süreci yaparak ve yaşayarak gerçekleşmelidir. Bu da öğrencilerin eylemlerle öğrenmelerini destekleyecek sosyal etkinlikler düzenlenmesi gerektiğini vurgular. Huitt (2022) ise değerlerin açıklanması sürecinin adımlarını bir problemin çözülmesi aşamalarına benzetir. Bu süreçte öğrenciler, değerlerle ilgili yaşadıkları sorunları belirleyip çözüm yolları geliştirebilir, bu yolları uygulayabilir ve sonuçlarını değerlendirebilirler.

Öte yandan gözlem yoluyla öğrenme de önemli bir yer tutar. Çocuklar çevrelerinde gördükleri sosyal davranışları gözlemleyerek ve model alarak öğrenirler. Günümüzde bu gözlem sadece doğrudan sosyal çevrede değil, aynı zamanda televizyon programları, filmler, diziler, internet gibi kitle iletişim araçlarıyla da genişler. Öğrencilerin model aldığı kişiler öğretmen, ebeveyn, arkadaşlar, ünlüler gibi figürler olabilir. Bu noktada eğitimciler önemli bir görev düşer. Öğrencilerin model aldıkları kişilerin olumlu değerlerini ön plana çıkararak bu değerlerin içselleştirilmesine yardımcı olmaktır. Bu, yalnızca olumlu davranışların izlenmesiyle değil aynı zamanda bu davranışların gözlemlenmesiyle

sağlanmalıdır (Akbaş, 2008; Sağlam, 2019).

Sonuç olarak değerlerin kazandırılması ve içselleştirilmesi, bireylerin yaşantılarıyla uyumlu, gerçek dünya etkilerini içeren ve model almayı teşvik eden bir süreç olmalıdır. Bu süreç hem bilgi hem de duygusal kabul aşamalarını kapsar ve sadece düşünsel değil aynı zamanda davranışsal bir dönüşüm gerektirir.

2.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değer kavramı birçok kuramcı tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu farklı yorumlar değerlerin çeşitli biçimlerde ele alınmasını ve sınıflandırılmasını sağlamıştır. Hayatın farklı alanlarında gerçekleştirilen eylemler bireyler tarafından farklı şekillerde algılanabilir. Örneğin ihtiyacı olan birine yapılan yardım, kişinin bize olan yakınlık derecesine göre değişebilir. Eğer yardım edilen kişi yakınımızsa bunu "sorumluluk" olarak adlandırırken hiç tanımadığımız biri söz konusu olduğunda "yardımseverlik" olarak değerlendirebiliriz. Değerlerin birbiriyle olan ilişkisi bireysel ve toplumsal düzeyde taşıdığı anlamlar ve farklı alanlarda yapılan çalışmalar değerlerin belirli kategorilere ayrılmasını zorunlu kılmıştır. Literatürde değer sınıflandırması birçok farklı biçimde görülmektedir. Birçok alan uzmanı tarafından kabul edilen ve en çok kullanılan değer sınıflandırması şunlardır:

2.4.1. Spranger Değer Sınıflandırması

Spranger (1928), değer alanında en çok kabul gören sınıflamalardan birini yapmıştır. Psikolojide değer testi ilk kez onun tarafından uygulanmış olup bireyleri baskın değerlerine göre altı temel gruba ayırmıştır. Spranger, herkesin bu altı değer tipinden birine dâhil olabileceğini öne sürmüştür (Güngör, 2000). Bu sınıflama; sosyal, bilimsel, estetik, ekonomik, dinî ve politik değer gruplarından oluşmaktadır (Akbaş, 2004, s.30-31). Spranger'in değer sınıflaması ve açıklamaları aşağıda sunulmuştur (Tokdemir, 2007).

Tablo 2. Spanger'in Değer Sınıflaması

Ekonomik Değer	Birey için uygulanabilir ve faydalı bilgiler önceliklidir. Kararlarını maddi getirilere göre şekillendirir, pratik ve yararlı değerleri ön planda tutar. Ekonomik faydayı önemli bir değer olarak görür.
Bilimsel Değer	Bilimsel değere sahip bireyler, akılcı ve gerçekçi bir bakış açısıyla olaylara yaklaşır; deney, gözlem ve eleştirel düşüncüyü önemser, doğruluğu kanıtlanmış bilgilere güvenir. Ayrıca araştırır, analiz eder ve sorgularlar.
Dinî Değer	Dinî değere sahip bireyler, maddi zevkleri ikinci plana atarak manevi ve mistik düşüncelere önem verir; evreni bir bütün olarak görür ve kendilerini bu bütünlüğe ait hissederler. İnançları uğruna dünyevi hazzardan vazgeçebilirler.
Estetik Değer	Sanatı yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak gören bireyler form, simetri ve uyumu ön planda tutar. Estetik değerleri benimseyerek sanatı, toplumun vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul ederler.
Politik Değer	Politik değere sahip bireyler statü, saygınlık ve bireysel gücü ön planda tutar. Topluma yön verme isteğiyle hareket eder, şöhret ve etkilerini artırmaya önem verirler. Güç ve otorite en belirgin özellikleridir.
Sosyal Değer	Sosyal değere sahip bireyler, insan sevgisini ve dayanışmayı temel alır. Yardımsever, sevecen ve nazik bir tutum sergiler bencillikten uzak dururlar. Başkalarına destek olmak ve samimi ilişkiler kurmak onlar için önemlidir

2.4.2. Milton Rokeach'in Değer Sınıflandırması

Milton Rokeach (1973), değerleri psikoloji bilimine kazandırmış ve değerlerin test edilebilir bir durum haline gelmesini sağlamıştır. Rokeach, bireylerin belirli sayıda değere sahip olabileceğini, ancak bu değerleri benimseme derecelerinin her bireyde farklılık gösterebileceğini savunmuştur. Aynı değeri benimsemiş birden fazla kişi bu değeri farklı derecelerde benimsemiş olabilir. Bazı bireyler sahip oldukları değerlere yüksek bir öncelik verirken bazıları ise bunları yeterince önemsemeyebilir. Rokeach'a göre değerler sistemsal bir yapıya sahiptir ve bireylerin değerleri kültürleri, kişilikleri ve eğitimleriyle ilişkili olarak değişkenlik gösterebilir (Bacanlı, 2017).

Rokeach değerleri iki ana başlık altında toplamış ve "Rokeach Değer Envanteri"ni ortaya koymuştur. Bu envanterdeki değerler "amaç değerler" ve "araç değerler" olarak sınıflandırılmıştır. Amaç değerler doğrudan bir hedefi veya sonucu ifade ederken araç değerler bu hedefe ulaşmak için izlenecek yolları gösterir. Örneğin bir bireyin "mutluluk" amacı için "sevgi dolu, geniş görüşlü ve neşeli

olma" gibi araç değerleri benimsemesi gerekebilir (Çalışkur ve Aslan, 2013). Rokeach Değer Araştırması (RVS), araçsal ve amaçsal olmak üzere iki grup değerden oluşur. Değerler bireylerin yaşamlarına rehberlik eden davranış biçimlerini ve nihai yaşam biçimlerini ifade eder (Debats, 1996). Her iki küme de 18 farklı değeri barındırır ve bu değerler bireylerin hayatları boyunca ulaşmak istedikleri amaçları temsil eder. Araç değerler bu amaçlara ulaşmak için gerekli olan temel unsurlardır. Örneğin "kendine saygı, sosyal itibar, aile güvenliği, eşitlik" gibi değerler amaçsal değerlerdir. Bunları elde etmek için gereken araçsal değerler ise "sorumluluk, zekâ, nezaket" gibi özelliklerdir (Güngör, 1998).

Tablo 3. Rokeach’ın Değer Sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Geniş görüşlü olmak
Aile selameti	Temiz olmak
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı - affedici olmak
Başarı hissi	Sorumlu olmak
Bilgelik	Cesaretli olmak
Eşitlik	Bağımsızlık
Gerçek dostluk	Dürüstlük
Güzellikler dünyası	Entelektüellik
Heyecanlı bir yaşam	Hayal gücü kuvvetli olmak
İç huzur	Hırslı / İstekli olmak
Kendine saygı	İtaatkar olmak
Mutluluk	Kendini kontrol etmek
Olgun sevgi	Kibar olmak
Özgürlük	Mantıklı olmak
Rahat bir yaşam	Muktedir olmak
Sosyal kabul	Neşeli olmak
Ulusal güvenlik	Sevecen olmak
Zevk	Yardımsever olmak

2.4.3. Schwartz’ın Değer Sınıflandırması

Schwartz, Rokeach’ın değerler teorisinden etkilenecek şekilde “evrensel değerler”i belirlemek amacıyla çeşitli araştırmalar gerçekleştirmiştir. 1990’lardan günümüze kadar değerler üzerine pek çok çalışma yapmış olan Schwartz, bireylerin değerlerini sınıflandırarak 10 temel evrensel değer ve bunlarla ilişkili alt değerleri belirlemiştir (Bacanlı, 2017). Schwartz ve Bilsky (1992), değerlerin bireyin varlığının üç temel evrensel ihtiyacını temsil ettiğini ifade etmektedir. Bu ihtiyaçlar; biyolojik

gereksinimler bireyler arası sosyal etkileşimler ve grubun işleyişini sürdürebilme gerekliliğidir. Schwartz'ın değer sınıflandırması bireylerin temel gereksinimlerinden yola çıkarak 10 değer grubu ve 56 alt değerden oluşmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Tablo 4. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Değer Grubu	Tanım	Alt Değerler
Güç (Power)	Toplumda statü sahibi olma, otorite ve zenginlik	Sosyal prestij, otorite, varlık, denetleme gücü
Başarı (Achievement)	Bireysel başarıya ulaşma, yetkinlik ve toplumsal onay	Hırs, başarı, zekâ, yetkinlik, sözü geçen biri olma
Hazcılık (Hedonism)	Kişisel haz ve keyif alma	Zevk, hayattan tat alma
Uyarım (Stimulation)	Heyecan, macera ve yeniliğe açıklık	Dinamik hayat, cesaret, keşfetme arzusu
Özyönelim (Self-direction)	Düşünce ve eylemlerde bağımsızlık, yaratıcılık ve özgürlük	Merak, kendine saygı, amaç seçebilme, bağımsızlık, özgürlük
Evrenselcilik (Universalism)	Açık fikirlilik, sosyal adalet ve doğaya saygı	Eşitlik, çevreyi koruma, iç uyum, erdem, hoşgörü
İyilikseverlik (Benevolence)	Bireyin yakın çevresine yardım etme ve onların iyiliğini gözetme	Yardımseverlik, bağışlayıcılık, dürüstlük, olgun sevgi
Geleneksellik (Tradition)	Kültürel ve dinî değerlere bağlılık, alçakgönüllülük	Geleneklere saygı, ılımlılık, mahremiyet, dindarlık
Uyma (Conformity)	Toplumsal beklentilere uygun hareket etme, kurallara uyum	Kibarlık, kendini denetleme, itaatkârlık, büyüklere saygı
Güvenlik (Security)	Toplumsal düzenin ve bireysel güvenliğin korunması	Aile güvenliği, ulusal güvenlik, toplumsal düzen, sağlık, temizlik

2.4.4. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Nelson, 1970'li yıllarda değerleri üç ana kategori altında sınıflandırmıştır: Bireysel değerler sosyal değerler ve grup değerleri (Naylor ve Diem, 1987, 347; Akbaş, 2004: s. 32- 33).

Tablo 5. Nelson'un Değer Sınıflandırması

Değer Kategorisi	Değerler
Bireysel Değerler	Özgüven, Dürüstlük, Bağımsızlık, Kişisel Sorumluluk
Sosyal Değerler	Saygı, Hoşgörü, Adalet, Yardımseverlik
Grup Değerleri	Gelenekler, Sadakat, Bağlılık, Ortak Hedeflere Ulaşma Arzusu

2.5. Değer Kazanımında Aile Öğretmen ve Okulun Önemi

Değer kazanımı, bireyin yaşamı boyunca çeşitli bileşenlerin etkisi altında gerçekleşen çok boyutlu bir süreci ifade eder. Bu süreçte yer alan her unsur, değerlerin kazanılması, özümsemesi ve davranışa dönüşmesinde kritik rol oynar. Temel bileşenler arasında birey, aile, çevre ve okul yer almaktadır.

Birey, doğumundan itibaren içinde bulunduğu toplumun kültürünü, üyelerini ve değerlerini; ailesi ve yakın çevresinden edindiği gözlemler taklit ve rol model alma yoluyla benimser ve yaşantısında sergiler. Bu noktada anne, baba ve diğer aile bireyleri, çocuğun değerleri kazanmasında en birincil etkiye sahiptir. Çocuğun yakın çevre ve kitle iletişim araçlarıyla etkileşime girmesi onun gözlem alanını genişleterek farklı değerlerin farkına varmasını sağlar.

Okul çağının başlamasıyla birlikte eğitim kurumları devreye girer. Okullar belirli plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikler aracılığıyla değerlerin sistematik bir şekilde içselleştirilmesini sağlar. Bu süreçte öğretim programları, kullanılan araç-gereçler ve en önemlisi öğretmenler öğrencilerin değerleri edinmesinde rehberlik eden unsurlar olarak öne çıkar. Öğretmenler sınıf ortamında rol model olarak sergiledikleri davranışlarla öğrencilerin değerleri benimseme ve yaşamlarına entegre etme sürecinde önemli bir yer tutar.

Özetle değer kazanımında aile temel etken olmakla birlikte, okul ve öğretmenlerin sunduğu örnek davranışlar da sürecin başarılı bir şekilde işleminde büyük rol oynar. Öğrenciler derslerde gerçekleştirdikleri etkinlikler gözlem, deneyim ve analiz yoluyla kendilerine uygun değerleri seçer. Bu değerler zamanla davranışa dönüşür, bireyin karakterine yerleşir ve yaşamı boyunca karşılaştığı olaylarda, problemlerle başa çıkma ve karar alma süreçlerinde yol gösterici olur.

2.6. Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler Eğitiminin Tarihsel Gelişimi

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen "Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren bireyler yetiştirmek" amacı doğrultusunda başarılı bir değerler eğitimi hedeflenmektedir. Türkçe öğretim programları özellikle 2019'dan itibaren değerler eğitiminin etkili bir şekilde planlandığını göstermektedir. 1924 ve 1950'li yıllarda hazırlanan programlarda estetik, sosyal ve teorik değerlere odaklanılmışken siyasi ve iktisadi değerler pek yer bulmamıştır. Ancak sonraki yıllarda değerlerin, sınıf içindeki etkinliklerle kazandırılmasına ve bir davranışa dönüştürülmesine dair vurgu artmıştır. Öğrencilerin gözlem yaparak, deneyimleyerek, etkinlikler aracılığıyla değerlerini benimsemeleri hedeflenmiştir. Bir diğer önemli gelişme de öğretmenlerin bu süreçteki role yenilenmiş olan programlarda özel bir yer verilmesidir. Öğretmenler öğrencilerin yalnızca akademik gelişimlerinin değil aynı zamanda davranışsal gelişimlerinin de rehberidir. Böylece öğretmenlerin sınıf içindeki tutumu öğrencilerin değerleri içselleştirmesinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Ayrıca, okul aile işbirliği ve sınıf içi güvenli ortamlar oluşturulması, değerlerin kalıcı hale gelmesini sağlar. Bu değerler arasında dostluk, saygı, sevgi, sorumluluk, dürüstlük ve vatanseverlik gibi temel ilkeler öne çıkmaktadır. Öğrenciler bu değerleri sadece okulda değil, hayatlarının her alanında uygulayarak bu değerlerin pratikteki yansımalarını gözlemlemekte ve içselleştirmektedirler. Sonuç olarak değer kazandırma süreci eğitim sisteminin temel amacı olarak kabul edilmiştir ve bu hedef doğrultusunda öğretim programları öğrencilerin sahip olması gereken millî, manevi ve evrensel değerleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Öğrencilere bu değerlerin aktarıldığı süreçte öğretim programlarının her alanında değer eğitiminin entegrasyonu büyük önem taşımaktadır(Kolaç, 2021, s. 9-10).

Türkçe öğretim programlarında değerler Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirlenen genel amaçlar ve ilkeler doğrultusunda sistematik bir şekilde ele alınmaktadır. 1739 sayılı kanunda yetiştirilecek bireyin Atatürk milliyetçiliğine bağlı, Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını ve milletini seven; ülkesine karşı görev ve sorumluluklarını bilen, bu nitelikleri davranışa yansıtan yurttaşlar olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

Türkçe öğretim programlarının evrimine bakıldığında 1924 programında iktisadi, siyasi ve dinî değerlere yer verilmediği; yalnızca edebi metinler aracılığıyla estetik, sosyal ve teorik değerlere kısmen değinildiği görülür. 1929 programında ise sosyal, teorik ve estetik değerlerin 1924 dönemine göre daha detaylı işlendiği, dinî; iktisadi ve siyasi değerlere ise sınırlı şekilde yer verildiği anlaşılmaktadır. Takip eden 1009/31 programı, 1929'da yer alan yaklaşımları sürdürürken 1949 programında sosyal, teorik ve estetik değerlere ilişkin anlatım daha da ayrıntılandırılmış; ekonomik ve siyasi değerlere daha az vurgu yapılmıştır. Bu süreçte, edebi metinlerle estetik değer öğretiminin yanı sıra, sinema ve müzik gibi farklı kaynakların da kullanılacağı belirtilmiştir. 1962 programında 1949 döneminin özellikleri devam ederken diğer programlarda az yer bulan siyasi değerlere daha fazla yer verilmiş; 1981 programında ise siyasi, iktisadi ve dinî değerlere çok sınırlı değinilmiştir. 2006 programında değerler daha geniş kapsamlı ele alınmış, sosyal ve estetik değerlere yönelik göndermeler artarken 2015 programında “Biz ve Değerlerimiz” teması altında; dostluk, vefa, sadakat, merhamet, saygı, sevgi, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, sözünde durma, çalışkanlık ve dürüstlük gibi temel değerler ön plana çıkarılmıştır.(İdi Tulumcu & Tulumcu, 2015, s. 542-548)

2017 yılında yapılan güncelleme çalışmalarında Talim ve Terbiye Kurulunun basın açıklamasında okullar ve öğretim programlarının değer kavramını ve bu kavramın davranışa dönüşümünü öğrencilerde yerleştirmede kilit rol oynadığı vurgulanmıştır. Yeni programların odağı geniş bir alan yazını taraması sonucunda millî, manevi ve evrensel değerlerin on temel başlık altında toplanarak ilgili tutum ve davranışların belirlenmesi üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda değer eğitiminin tüm eğitim sürecinin ruhunu oluşturduğu, ayrı bir ders veya konu olarak değil;

programın bütünleyici bir parçası olarak ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Okullar ve öğretmenler değerleri öğrencilerin günlük yaşamlarına entegre edebilmeleri için sınıf içinde ve dışında uygun ortamlar ve fırsatlar sağlamalıdır. Öğrencilere kazandırılması amaçlanan kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik olarak belirlenmiştir. Bu değerler, ilkokul ve ortaokul düzeyinde 17, lise düzeyinde 24, imam hatip ortaokulu ve imam hatip lise düzeyinde ise 10 program olmak üzere toplam 51 programda yenilenmiştir. (MEB, 2017).

2019 Türkçe öğretim programı, Millî Eğitim Bakanlığının “Öğretim Programları” çerçevesinde anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi destekleyecek biçimde önceki öğrenmelerle bütünleşen disiplinler arası ve günlük yaşamla bağlantılı bir yaklaşım sergilemektedir. Programın amaçları arasında millî ve manevi değerlere sahip çıkıp bu değerleri yaşam tarzına dönüştürebilen bireyler yetiştirmek yer alırken öğretim programının perspektifinde değerlerimizin toplumun millî ve manevi kaynaklarından süzülen dünden bugüne aktarılmış mirasımız olduğu vurgulanmaktadır. Bu alt başlıkta değerlerin hayatın rutin akışı içinde ve karşılaşılan sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan güç kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Eğitim sisteminin asıl görevinin temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek olduğu göz önüne alındığında değer kazandırmanın ayrı bir ünite veya konu olarak değil; tüm eğitim sürecinin ruhu olarak ele alınması gerekmektedir. Türkçe dersi öğretim programının uygulanmasında öğrencilerin millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel ve sosyal değerlere önem vermeleri, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi ile estetik ve sanatsal değerlere farkındalık kazanmaları desteklenirken; öğretmenler de bu sürecin vazgeçilmez rolünü üstlenerek sınıf ortamında değerlerin içselleştirilmesi ve davranışa dönüşmesinde örnek teşkil etmektedirler. Ders kitaplarında ise yaygın kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değeri yüksek metinlere yer verilmesi; temaları destekleyen edebî ve estetik nitelikli serbest okuma metinlerinin bulunması esas alınmıştır (MEB, 2019).

2.7. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

Eğitim, kökleri geçmişte olup geleceğe ışık tutan bir yapıdır. Bu anlayışla geliştirilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli millî ve manevi değerleri merkeze alarak bireylerin yetkin ve erdemli bir yapıda gelişimini hedefler. Bu bütüncül model öğretim programları, öğrenci profili, Erdem Değer Eylem Çerçevesi ve beceriler çerçevesinden oluşmaktadır.

2.7.1. Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı

Milletimiz adalet, hikmet, merhamet, iyilik, doğruluk, çalışkanlık, faydalı olmak ve estetik değerler üzerine inşa edilmiş köklü bir medeniyet mirasına sahiptir. Türkiye Yüzyılı'nda bu miras eğitim alanında atılan kararlı adımlarla geleceğe taşınmaktadır. Türk eğitim sistemi tüm ideolojilerin ötesine geçerek millî bir şahsiyetin inşasına katkıda bulunmayı ve millî bilinçle donatılmış bireylerden oluşan bir toplum oluşturmayı hedefler. Ahlaklı, erdemli, milleti ve insanlık için faydalı, doğru ve güzel olanı ideal edinen bilge nesiller yetiştirmek bu hedeflerin merkezindedir. Ayrıca eleştirel düşünen, sorunlara çözüm üreten, sorumluluk sahibi ve yalnızca medeniyete uyum sağlamakla yetinmeyip medeniyet kuran ve geliştiren bireyler yetiştirmek eğitimin temel ilkelerindendir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bu hedefleri gerçekleştirmek adına medeniyetimizin dayandığı aklîselim, kalbiselim ve zevkiselim kavramlarını esas alır. Bu model madde ile manayı, akıl ile duyguyu, nefis ile vicdanı, birey ile toplumu ve zaman ile mekânı dengeli bir şekilde ele alarak nesillerin bütüncül gelişimini gözetir.

Eğitim Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde herkesin hayat boyu erişimine açık, temel bir hak olarak görülür. Eğitim hakkının hayata geçirilmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması bu modelin temel prensiplerindendir. Sosyoekonomik durum, inanç ya da kimlik farklılıklarının dezavantaj oluşturmamasına izin verilmeyen bir öğrenme ortamı tasarlanmıştır; adil bir eğitim sürecinin tesisi için gerekli tedbirler alınmıştır.

İnsanı merkeze alan bu eğitim modelinde birey, zihinsel, duygusal, fiziksel,

sosyal ve manevi yönleriyle bir bütün olarak ele alınır. İnsanların kendilerini tanımlarına ve potansiyellerini keşfetmelerine imkân sağlayan esnek ve özgür öğrenme ortamları oluşturulur. İlgi ve kabiliyetlere dayalı, hak temelli bir öğrenme süreci teşvik edilir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde bilgi ve sorumluluk birbiriyle tamamlayıcı kavramlar olarak kabul edilir. Bilginin değeri kadar bilgiye sahip olmanın getirdiği sorumluluk da vurgulanır. Sorumluluk bireyin kendi varlığını geliştirme çabasını çevreye, topluma, insanlığa ve kâinata yönelik eylemlerle birleştiren bütüncül bir anlayışla değerlendirilir.

Bu model toplumu ve ülkesini imar eden bireyler yetiştirmeyi ahlaki bir görev olarak kabul eder. Değerler eğitim sisteminin ruhuna doğal bir şekilde yerleştirilir ve tüm programların temelinde anlamlı bir yapı olarak varlığını sürdürür.

Eğitimde dilin önemi Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde ayrıca vurgulanır. Dil insanın düşünce üretme, anlamlandırma ve değer oluşturma sürecinin temel aracı olarak görülür. Türkçenin zenginliği derinliği ve estetiğiyle nesilden nesile aktarılması ve toplumsal iletişimde etkin bir şekilde kullanılması önceliklendirilir. Türkçenin öğretimi doğru ve etkili kullanımına yönelik becerilerin kazandırılması eğitim politikalarının temel bir unsuru olarak yer alır.

Eğitim süreçleri disiplinler arası, disiplinler üstü ve disiplinler ötesi yaklaşımlar kullanılarak zenginleştirilir. Öğretim programları bireyin bütüncül gelişimini esas alır; bilgi, beceri ve değerler bireysel farklılıklarla harmanlanır. Programların gerektiğinde güncellenebilir, sadeleştirilebilir ve esnek bir yapıya sahip olması, ancak aynı zamanda millî, manevi ve insani değerlere uygun olarak hayata geçirilmesi hedeflenmiştir.

2.7.2. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Yetkin ve Erdemli İnsanlar Yetiştirme Vizyonu

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin temel amacı bilgi, beceri ve değerler açısından yetkin; ruhsal ve ahlaki olgunluk açısından erdemli bireyler yetiştirmektir. Yetkinlik bireyin bir alandaki bilgi ve becerilerle donanmış olmasını

ifade ederken; erdem kişinin ahlaki değerler ve ruhsal olgunluğuyla toplumun saygısını kazanan bir birey olmasını kapsar. Model öğrencilerin bilgi, beceri, eğilim ve değerlerini bir bütün olarak ele alır ve insanı ruh ve beden yönünden kapsayan özgün bir eğitim anlayışını benimser. Bu anlayış eğitimin temelinde dört temel kavramı barındırır.

Tablo 6. Temel Kavramlar

Temel Kavramlar	Açıklama
Ontolojik Bütünlük	Ruh ve bedenin uyum içinde olması, içsel dengeyi sağlar.
Epistemolojik Bütünlük	Bilgi ve bilgelik arasındaki dengeyi kurmak, öğrenme ve anlayış süreçlerini bütünsel şekilde kavramaktır.
Zamansal Bütünlük	Geçmişi ve geleceği bağlayan eğitim, tarihi ve geleceği doğru şekilde harmanlamaktır.
Aksiyolojik Olgunluk	Değerler ve estetik bilincin gelişmesi, etik ve estetik anlayışının uyum içinde olmasını sağlar.

2.7.2.1. Ontolojik Bütünlük: Ruh ve Bedenin Uyumlu Gelişimi

Model insanın ruhsal ve bedensel bütünlüğünü esas alır. Eğitim sürecinde öğrencilerin zihinsel gelişiminin yanı sıra duygusal ve fiziksel sağlığına da önem verilir. Beden sağlığı dengeli beslenme, düzenli uyku, egzersiz ve bağımlılıklardan uzak durmayı içerirken ruhsal sağlık; sorumluluk, disiplin, ahlaki değerler, merhamet, inanç ve iç huzuru kapsar. Akıl ve vicdanın dengeli bir şekilde kullanılması bireyin kendisi ve çevresiyle uyum içinde olmasının anahtarıdır.

2.7.2.2. Epistemolojik Bütünlük: Bilgiden Bilgelğe

Epistemolojik bütünlük öğrencilerin çok yönlü düşünme becerileri geliştirmesine odaklanır. Merak eleştirel ve analitik düşünme, esneklik, iş birliği ve problem çözme gibi yetenekler teşvik edilir. Bilgiyi yalnızca öğrenmekle kalmayıp günlük hayatta uygulayabilme becerisi kazanan bireyler bilge bir perspektif geliştirir. Bu yaklaşım bilginin erdemle harmanlanarak hayata değer katan bireyler yetiştirilmesini sağlar.

2.7.2.3. Zamansal Bütünlük: Geçmişten Geleceğe Eğitim

Eğitim sürecini yalnızca bireyin geçmişiyle sınırlamayan zamansal bütünlük, öğrencinin toplumsal geçmişine de vurgu yapar. Tarihsel tecrübeler ve kültürel değerler bireyin akademik gelişimiyle harmanlanarak öğrencinin bireysel

ve toplumsal başarısını destekler. Bu yaklaşımla bireyler toplumun bir parçası olmanın bilincini taşır ve geçmişten gelen değerleri geleceğe taşır.

2.7.2.4. Aksiyolojik Olgunluk: Değerlerin ve Estetiğin Olgunlaşması

Değerlerin içselleştirilmesi ve estetik duyarlılığın geliştirilmesi aksiyolojik olgunluk kavramının temelini oluşturur. Öğrencilerin ahlaki bilince sahip olması, güzellik anlayışlarını ahlaki değerlerle harmanlaması ve bu anlayışı hayatlarına yansıtması hedeflenir. Bu sayede bireyler hem değerlerini hem de estetik bakış açılarını eyleme dönüştürme becerisi kazanır.

2.7.3. Öğrenci Profilini Oluşturan Temel Özellikler

Bir öğrencinin bütünsel gelişimini destekleyen temel özellikler aşağıda belirtilen alanlar çerçevesinde şekillenir. Bu alanlar öğrencilerin değerlerini, davranışlarını ve becerilerini yansıtan belirli bileşenlerden oluşur.

Tablo 7. TYMM Öğrenci Profili Temel Özellikleri

Kategori	Özellik	Açıklama
Ahlaki	Adil	Herkesin eşit haklara sahip olduğunu benimser, adaletin sağlanması için çaba gösterir.
	Haklara Saygılı	Dürüstlük ve empati gibi değerleri hayatıyla bütünleştirerek, başkalarının haklarına ve mahremiyetine saygı duyar.
	Duyarlı	Çevreye ve toplumsal sorunlara karşı bilinçlidir; daha eşit ve adil bir toplum oluşturma adına çalışır.
	Güvenilir	Sözünde durur, güvenilir bir kişi olarak tanınır.
	Saygılı	İnsanlara, çevreye, farklı inançlara ve emeğe duyarlıdır, saygı gösterir.
	Doğru	Gerçeğe uygun, akıl ve mantık çerçevesinde davranır; yasa ve ahlaka bağlıdır.
	Dürüst	Yalan söylemekten kaçınır, doğruluk ilkesine bağlıdır, güven verir.
Bilge	Bağımsız Düşünen	Kendi fikirlerini geliştirir, farklı görüşleri analiz eder ve özgürce ifade eder.
	İletişim Ustası	Dilin inceliklerini etkin kullanır; sözlü ve yazılı ifade yetkinliği sergiler.
	Bilgi Paylaşan	Edindiği bilgi ve deneyimleri başkalarıyla paylaşır, iletişimde etkin bir rol oynar.
	Bilgiye Ulaşan	Öğrenmeye hevesli, bilgiyi edinme ve anlamlandırma konusunda isteklidir.
	Estetik Duyarlılığa Sahip	Sanat ve kültürel değerlere karşı bilinçlidir, güzellikleri takdir eder.

Tablo 7. (Devamı)

Cesaretli	Mert ve Yiğit	Zorluklarla yüzleşmekten çekinmez, kararlılıkla hareket eder.
	Risk Alan	Yeni deneyimlere açık, fırsatları değerlendirme konusunda cesurdur.
	İnisiyatif Alan	Bağımsız karar alır, liderlik yapar ve fikirlerini hayata geçirir.
	Duygularını Yöneten	Öfkesini kontrol eder, yapıcı bir tutum sergiler.
	Destekleyici	Başkalarına yardım etmeye duyarlı, yardımsever bir kişilik gösterir.
	Girişimci	Cesurca ilk adımı atan, yeni fırsatlar oluşturan bir yaklaşım sergiler.
Estetik	Güzelliği Takdir Eden	Estetik değerlere duyarlıdır ve güzelliği fark eder.
	Olgun	Sorumluluklarını tutarlı bir şekilde yerine getirir, zorluklara karşı olgun davranır.
	Seçici	Karar alırken dikkatli davranır, etkili ve nitelikli sonuçlara odaklanır.
	Zarif	Nezaketi ve saygıyı ön planda tutar, iletişimde incelik gösterir.
	Ölçülü	Dengeli bir yaşam tarzını benimser, aşırılıklardan kaçınır.
	Sanatsal Yetkinliği Olan	Sanatsal becerilerinin farkında ve bu yeteneklerini sergilemek konusunda isteklidir.
İradeli	Kararlı ve İddialı	Hedeflerine ulaşmak için sebat eder, yılmadan çalışır.
	Tutarlı	Görev ve sorumluluklarında süreklilik gösterir.
	İlkel	Ahlaki ve toplumsal değerleri temel alarak hareket eder.
	Özgüvenli	Kendine ve potansiyeline inanır; zorluklar karşısında sağlam durur.
	Sorumluluk Sahibi	Üstlendiği görevleri düzenli ve başarılı bir şekilde yerine getirir.
Merhametli	Şefkatli	İnsani değerleri ön planda tutar, başkalarının ihtiyaçlarına duyarlıdır.
	Affedici	Hataları tolere eder, insanlara ikinci bir şans tanır.
	İyiliksever	Toplum yararına çalışmalar yapar, iyilikten mutluluk duyar.
	Yardımsever	İhtiyaç sahiplerine karşı duyarlıdır ve onlara destek olur.
	Paylaşımçı	Bilgi, zaman ve kaynaklarını paylaşır; grup çalışmalarında iş birliği sağlar.
Sağlıklı	Dengeli Beslenen	Yeterli ve sağlıklı beslenme alışkanlıkları geliştirir.
	Düzenli Uyuyan	Uyku ve dinlenme sürelerine özen gösterir.
	Spor Yapan	Fiziksel aktiviteleri hayatının bir parçası hâline getirir.
	Temiz ve Düzenli	Kişisel bakım ve çevre temizliğine önem verir.
	Bağımlılıktan Uzak	Zararlı alışkanlıklardan kaçınır, sağlıklı tercihler yapar.

Tablo 7. (Devamı)

Sorgulayıcı	Meraklı	Yeni şeyler öğrenmeye ve keşfetmeye açıktır.
	Eleştirel Düşünen	Bilgi ve olayları farklı bakış açısıyla değerlendirir.
	Araştırmacı	Konuları derinlemesine incelemek için araştırma yapar.
	Esnek	Farklı fikirlere açık, değişimlere uyum sağlayabilir.
	İş Birlikçi	Ekip çalışmasına yatkın, etkili bir iletişimci ve iş birliği sağlayıcıdır.
	Problem Çözen	Karşılaştığı sorunlara yaratıcı ve etkili çözümler getirir.
Üretken	Hayal ve Hedef Sahibi	Geleceğiyle ilgili hedefler belirler, planlı çalışır.
	Çalışkan	Öğrenme sürecine aktif katılım gösterir, emek verir.
	Öğrenmeye Açık	Hayat boyu öğrenmeyi bir değer olarak benimser.
	Azimli	Hedefleri doğrultusunda sabırla çalışır, engelleri aşar.
	Etkileşimci	Dayanışma ve grup çalışmalarında yer alır, iletişim kurar.
	Yaratıcı	Yeni fikirler üretir, sorunlara yenilikçi çözümler getirir.
Vatansever	Bayrağına Saygılı	Millî sembollere ve bayrağa sevgiyle bağlıdır.
	Dil Bilinci Olan	Türkçeyi doğru ve etkili bir şekilde kullanır.
	Vatansever	Milletine ve ülkesine sevgiyle bağlıdır, tarihini ve kültürünü bilir.
	Devlet Bilincine Sahip	Devletin anlamını ve işlevini kavrar.
	Ülke Çıkarlarını Göz Eden	Millî menfaatleri önceliklendiren bir duruş sergiler.
	Kültürel ve Manevi Değerlere Bağlı	Geleneklerine, tarihine ve kültürüne sahip çıkar, bu değerleri yaşatır.

2.7.4. Erdem Değer Eylem Çerçevesi

Sağlıklı bir kişilik yapısı, bireyin kendini geliştirmesi, yaşadığı topluma uyum sağlaması ve çevresiyle dengeli bir ilişki kurmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu bağlamda kişilik yapısının temel unsurlarından biri olan değerler bireyin hem kendisiyle hem de çevresiyle olan ilişkilerini şekillendiren duygu, düşünce ve davranışların temelini oluşturur. Değerler bireyin varoluşuna anlam kazandırır, hayata anlam katar, içsel uyumunu pekiştirir ve ahlaklı, erdemli bir kişiliğin inşasına katkı sağlar. Aynı zamanda bireyin toplumla bütünleşmesine, sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasına ve çevresiyle etkileşiminde olumlu özellikler

sergilemesine rehberlik eder. Bu yönüyle değerler birey, toplum ve çevre için vazgeçilmez bir yapı taşıdır.

Erdemler eğitim ve öğretim süreçleriyle bireye kazandırılması hedeflenen güçlü kişilik özelliklerini ifade eder. İnsanlar bu erdemlere yaşam deneyimleriyle kazandıkları değerler aracılığıyla ulaşabilir. Sahip olunan değerler ise bireyin eylemleriyle görünür hale gelir. Bu yaklaşımı temel alarak Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bireyleri erdemlere ulaştıran ve bu erdemleri eylemleriyle somutlaştıran bir yapıyı Erdem Değer Eylem Çerçevesi üzerinden kavramsallaştırmıştır. Model, değerlerin dayanağını Türk medeniyetine ait millî ve manevi referanslardan alırken evrensel değerlere de önem vermektedir. Modelin nihai hedefi, bireylerin erdemli bir yaşam sürmelerini, huzurlu aile ve toplum yapıları oluşturmalarını ve yaşanabilir bir çevrede anlamlı bir şekilde var olmalarını sağlamaktır.

Erdem Değer Eylem Çerçevesi, değerlerin çatı değerler etrafında kümелendiği bir sistem sunmaktadır. Çatı değerler diğer tüm değerlerle yoğun bir şekilde ilişki kuran temel değerlerdir. Bu modelde saygı, sorumluluk ve adalet, çatı değerler olarak belirlenmiştir. Kişisel yaşamda öne çıkan çalışkanlık, sabır, mahremiyet, mütevazılık, sağlıklı yaşam ve tasarruf değerleri; aile ve sosyal çevrede önem taşıyan sevgi, dostluk, özgürlük, dürüstlük, vatanseverlik, yardımseverlik ve aile bütünlüğü; fiziksel çevreyle ilişkili olan temizlik, duyarlılık, estetik ve merhamet değerleri modelin yapı taşlarını oluşturmaktadır. Değerlerin hangi alanla ilişkilendirileceği belirlenirken en fazla katkı sağladıkları alan dikkate alınmıştır. Erdem Değer Eylem Çerçevesi, sade, tutarlı ve uygulaması kolay bir yapı sunarak eğitim süreçlerinde kullanıma uygun şekilde tasarlanmıştır.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, erdemli bireyler yetiştirmek amacıyla erdemlerin alt boyutları olan değerleri ve bu değerlere uygun eylemleri, öğretim programlarının farklı bileşenlerine entegre etmektedir. Bu yöntemle değerler programın diğer unsurlarından ayrıışmadan, bütünleşik bir şekilde ele alınmaktadır.

Değerlerin bağlama uygun olarak işlenmesi ve öğrenciler tarafından içselleştirilmesinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda değerler ilgili ünite, tema ya da öğrenme alanıyla uyumlu şekilde öğrenme-öğretme etkinliklerine

dâhil edilmektedir. Değerler hiyerarşik bir sistem yerine, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olarak birikimli bir yapı içinde desteklenmektedir. Sonuç olarak, programın diğer bileşenleriyle uyumlu bir şekilde işlenerek, bireylerin sahip olduğu değerlerin geliştirilmesi ve içselleştirilmesi hedeflenmektedir.(MEB,2024)

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bireylerin ahlaki ve toplumsal sorumluluklar doğrultusunda gelişmesini hedefleyen bir çerçeve sunar. Bu model 20 ana değer ve bunlara bağlı alt değerlerden oluşur. Her bir ana değer, toplumsal sorumluluk, bireysel gelişim, etik ve ahlaki tutumlar gibi farklı alanlarda bir dizi alt değeri kapsar. Modelin temel amacı bireylerin hem kendilerine hem de topluma karşı sorumluluklarını yerine getirebilen, etik ve değerler temelli bireyler olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu değerler toplumsal dayanışma, etik liderlik, sürdürülebilir kalkınma ve insan haklarına saygı gibi kavramları içeren bir eğitim yaklaşımını yansıtmaktadır.

Tablo 8. TYMM Öğretim Programındaki Değerler

Değer	Alt Değerler
D1. Adalet	D1.1. Hak ve özgürlüklerini bilmek ve korumak D1.2. Hakkaniyetli davranmak D1.3. Ölçülü ve dengeli olmak D1.4. Liyakate önem vermek
D2. Aile Bütünlüğü	D2.1. Aile birliğine önem vermek D2.2. Aile içi dayanışma göstermek D2.3. Aile içi iletişimi güçlendirmek D2.4. Aile içi sorumlulukları yerine getirmek
D3. Çalışkanlık	D3.1. Azimli olmak D3.2. Planlı olmak D3.3. Araştırmacı ve sorgulayıcı olmak D3.4. Çalışmalarda aktif rol almak
D4. Dostluk	D4.1. Arkadaşlarına destek olmak D4.2. Arkadaşları ile etkili iletişim kurmak D4.3. Güvene dayalı ilişkiler kurmak D4.4. Arkadaşlarını ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek D4.5. Farklı kültürlerle bağ kurmak
D5. Duyarlılık	D5.1. İnsana ve topluma değer vermek D5.2. Çevreye ve canlılara değer vermek D5.3. Afet bilincine sahip olmak
D6. Dürüstlük	D6.1. Samimi olmak D6.2. Doğru ve güvenilir olmak
D7. Estetik	D7.1. Duyusal derinliği anlamak D7.2. Üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemek D7.3. Sanatsal ve görsel zevkleri hayatın bir parçası hâline getirmek
D8. Mahremiyet	D8.1. Kişisel özgürlük alanını korumak D8.2. Kişisel bilgilerin gizliliğini korumak D8.3. Aile içi ilişkilerde gizliliğe önem vermek D8.4. Sosyal ilişkilerde kişisel alanları korumak

Tablo 8. (Devamı)

D9. Merhamet	D9.1. Vicdanlı olmak D9.2. Şefkatli olmak D9.3. İnsanı ve doğayı sevmek
D10. Mütevazılık	D10.1. Kendini tanımak D10.2. Gösteriş ve övünmekten kaçınmak D10.3. İnsan ilişkilerinde yapıcı olmak
D11. Özgürlük	D11.1. Cesaretli ve girişimci olmak D11.2. Kararlı olmak D11.3. Kişisel ve toplumsal haklara saygı göstermek
D12. Sabır	D12.1. Olumlu bakış açısına sahip olmak D12.2. Düşünce, duygu ve davranışlarında kontrollü olmak D12.3. İstikrarlı olmak
D13. Sağlıklı Yaşam	D13.1. Yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmek D13.2. Sosyal ve sportif etkinliklere katılmak D13.3. Bağımlılıktan kaçınmak ve bağımlılıkla mücadele etmek D13.4. İnsan sağlığını önemsemek
D14. Saygı	D14.1. Nezaketli olmak D14.2. Kendisine saygı duymak D14.3. Çevresine, millî ve manevi değerlerine saygı duymak
D15. Sevgi	D15.1. Anlayışlı ve barışçıl olmak D15.2. Vefalı olmak D15.3. Sadakatli olmak D15.4. Özverili olmak D15.5. Misafirperverlik
D16. Sorumluluk	D16.1. Kendine karşı görevlerini yerine getirmek D16.2. Topluma karşı görevlerini yerine getirmek D16.3. Görev bilincine sahip olmak
D17. Tasarruf	D17.1. Bilinçli tüketici olmak D17.2. İsraftan kaçınmak D17.3. Sahip olduklarının değerini bilmek
D18. Temizlik	D18.1. Kişisel temizlik ve bakımına önem vermek D18.2. Yaşadığı ortamın temizliğine dikkat etmek D18.3. Çevresel temizliğe ve sürdürülebilirliğe önem vermek
D19. Vatanseverlik	D19.1. Millî bilinç sahibi olmak D19.2. Millî kimliğini tanımak D19.3. Ülke varlıklarına sahip çıkmak D19.4. Bağımsızlığı korumak
D20. Yardımseverlik	D20.1. Cömert olmak D20.2. Dayanışma ve fedakârlık göstermek D20.3. İyiliksever olmak D20.4. Gönüllü olmak

Değerler kişilerin tutum ve davranışlarını yönlendiren temel kavramlar olup, eğitim-öğretim süreçleri, aile, kültürel çevre ve toplumsal etkileşim yoluyla bireylere kazandırılması amaçlanan kişilik özellikleridir. Bu erdemlere bireyler yaşam deneyimleri ve geliştirdikleri değerler aracılığıyla ulaşabilirler. Kişinin sahip olduğu değerler ise eylemlerinde kendini gösterir. Bu anlayışla tutarlı bir şekilde Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde bireyi erdemlere götüren ve eylemleriyle

gözlemlenebilen değerler Erdem Değer Eylem Çerçevesi kapsamında ele alınmaktadır. Modeldeki değerlerin temeli kendi medeniyetimizin millî ve manevi referanslarına dayanmakta olup, evrensel değer boyutu da göz önünde bulundurulmuştur. Modelin temel amacı bireylerin eylemlerinden değerlerine, değerlerinden erdemli kişiliğe, erdemli kişilikten ise nihai hedef olan "Huzurlu Aile ve Toplum" ile "Yaşanabilir Çevrede Huzurlu İnsan" amacına ulaşmaktır (MEB,2024).

2.7.5. Beceriler Çerçevesi

Tablo 9. Beceriler Çerçevesi

Kavramsal Beceriler	- Temel Beceriler - Bütünleşik Beceriler - Üst Düzey Düşünme Becerileri
Alan Becerileri	- Türkçe - Matematik - Fen Bilimleri - Sosyal Bilimler
Eğilimler	- Benlik Eğilimleri - Sosyal Eğilimler - Entelektüel Eğilimler
Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri	- Benlik Becerileri - Sosyal Yaşam Becerileri - Ortak/Birleşik Beceriler
Okuryazarlık Becerileri	- Bilgi - Görsel - Veri - Dijital - Finansal - Sürdürülebilirlik - Vatandaşlık - Kültür - Sanat

2.7.6. Türkçe Alan Becerileri

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde Türkçe alan becerileri eğitimin tüm bileşenlerinin, okuryazarlık seviyelerinin, bireysel eğilimlerin ve değerlerin temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilmiştir. Ana dilini kullanarak iletişim kuran birey dili anlamak ve ifade etmek amacıyla kullanmaktadır. Anlama, diğer

kişilerden gelen ses, yazı, görüntü gibi işitsel ve görsel uyaranların birey tarafından kavranması anlamına gelirken; anlatma, bu uyaranların içerik üretme amacıyla kullanılması sürecidir. Türkçe alan becerileri, dinleme/izleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerini içeren anlama ve anlatma süreçleri etrafında şekillendirilmiştir. Bu beceriler dilin anlam ve ifade süreçlerini birleştirerek, bireyin iletişim etkinliklerinde doğru anlam oluşturma ve içeriği doğru bir şekilde iletme becerisini kazandırmayı amaçlar. Bu süreçler dilsel iletişimin farklı bileşenlerine uygun bir şekilde yönetilerek, anlamı çözümleme, içerik oluşturma ve kuralları uygulama gibi işlemleri içerir. Programda Türkçe alan becerilerine yönelik belirlenen süreç bileşenleri, genellikle kavramsal becerilerden oluşmaktadır. Çünkü bu beceriler dil ile bağlantılı olarak düşünülemez. Dilin anlam, yapı ve kurallarına dair bilgi ve beceriler kişinin dilsel ifade gücünü artırmak için gereklidir. Örneğin sözcük dağarcığını kullanabilme, yazım kurallarına ve noktalama işaretlerine uygunluk gibi beceriler kural uygulama olarak ele alınmıştır.

Son olarak Türkçe alanındaki en önemli becerilerden biri olan öz yansıtma (kendine uyarlama) becerisi, bireyin dil becerileri üzerinde düşünmesini, kendini değerlendirmesini ve süreci uyarlayabilmesini hedefler. Bu sayede birey hem kendi kimliğini hem de dinleyici, okuyucu, konuşmacı ve yazar olarak kendisini ifade etme tarzını geliştirir. Bu süreç ana dili eğitiminde bireyin dil becerilerini hem fark etmesini hem de kendi dilsel kimliğini oluşturmalarını sağlamayı amaçlar (MEB,2024).

Tablo 10. Türlçe Beceriler Çerçevesi

Beceri Türü	Beceriler	Alt Beceriler
Anlama Becerileri	Dinleme/İzleme Becerisi (TAB1)	TAB1.1. Dinlemeyi/İzlemeyi Yönetme TAB1.2. Anlam Oluşturma TAB1.3. Çözümleme TAB1.4. Yansıtma
	Okuma Becerisi (TAB2)	TAB2.1. Okumayı Yönetme TAB2.2. Anlam Oluşturma TAB2.3. Çözümleme TAB2.4. Yansıtma
Anlatma Becerileri	Konuşma Becerisi (TAB3)	TAB3.1. Konuşmayı Yönetme TAB3.2. İçerik Oluşturma TAB3.3. Kural Uygulama TAB3.4. Yansıtma
	Yazma Becerisi (TAB4)	TAB4.1. Yazmayı Yönetme TAB4.2. İçerik Oluşturma TAB4.3. Kural Uygulama TAB4.4. Yansıtma

2.7.7. Okuma Metinlerinin Değer Eğitimi Üzerindeki Etkisi

2.7.7.1. Değerlerin Kazandırılmasında Güçlü Bir Araç

Okuma metinleri, bireylerin ahlaki ve kültürel değerleri anlamalarına ve içselleştirmelerine katkı sağlar. Özellikle çocuklar ve gençler için soyut kavramları somutlaştırarak öğrenme sürecini kolaylaştırır.

Yılmaz (2020), edebî eserlerin yalnızca bir okuma aracı olmadığını, aynı zamanda bireylere ahlaki değerleri kazandıran güçlü bir eğitim materyali olduğunu vurgular. Ona göre okuma metinleri empati yeteneğini geliştirir ve bireylere sosyal yaşam kurallarını öğretir. Bu nedenle değer eğitimi açısından okuma metinleri pedagojik bir öneme sahiptir.

2.7.7.2. Değerlerin Örnek Olaylarla Somutlaştırılması

Edebi eserlerdeki karakterler ve olay örgüleri, soyut kavramların somut örneklerle anlatılmasını sağlayarak değerlerin kavranmasını kolaylaştırır. Kaya (2018), bu süreci şu şekilde açıklar: “Okuma metinlerinde karakterlerin karşılaştıkları çatışmalar ve aldıkları kararlar okuyucuların değerler üzerine düşünmelerini teşvik eder.” Örneğin bir kahramanın cesaret göstermesi veya

dürüstlük kavramının bir hikâyede vurgulanması, okuyucuya değerleri somut bir şekilde deneyimleme imkânı sunar. Özellikle çocuklar açısından bu anlatım tarzı değer eğitiminde önemli bir rol oynar.

2.7.7.3. Empati ve Duyarlılığın Gelişimi

Okuma metinleri, bireylerin farklı bakış açılarını anlamalarına yardımcı olarak empati ve duyarlılık gelişimini destekler. Arslan (2021), okuma yoluyla empati kurmanın bireylerin başkalarının duygularını anlamalarına ve sosyal uyum yeteneklerini artırmalarına katkı sağladığını ifade eder. Örneğin bir romanın ana karakterinin yaşadığı zorluklarla özdeşleşen okuyucu, gerçek hayatta da benzer duygular yaşayan bireyleri daha iyi anlayabilir.

2.7.7.4. Toplumsal ve Kültürel Değerlerin Aktarımı

Okuma metinleri toplumların kültürel mirasını ve etik değerlerini gelecek nesillere aktarmada önemli bir rol üstlenir. Edebiyatın bir toplumun değerlerini yansıtan bir ayna olduğunu belirtir. Örneğin Türk edebiyatında Nasrettin Hoca fıkraları veya Yunus Emre'nin şiirleri, hem eğlenceli anlatılar sunar hem de toplumsal değerleri aktarır. Bu tür eserler kültürel belleğin korunmasına ve değerlerin yeni nesillere aktarılmasına yardımcı olur (Doğan Şen, 2019).

2.7.7.5. Eleştirel Düşünme ve Değer Çatışmalarının Analizi

Okuma metinleri, bireylere ahlaki ikilemleri değerlendirme ve değer çatışmalarını analiz etme fırsatı sunar. Şahin (2020), bu konuda şunları söyler: “Okuma sırasında karşılaşılan ahlaki çatışmalar okuyucuların eleştirel düşünme becerilerini geliştirir ve onları farklı bakış açılarını değerlendirmeye yönlendirir.” Örneğin bir hikâyede doğru ve yanlış arasında seçim yapmak zorunda kalan bir karakterin yaşadığı durum okuyucunun kendi değer sistemini sorgulamasını teşvik eder.

2.7.7.6. Dil Eğitimi ile Değer Eğitiminin Bütünleşmesi

Okuma metinleri, dil gelişimi ile değer eğitimi aynı anda destekleyen önemli bir eğitim aracıdır. Aksoy (2021), bu entegrasyonun okuma etkinlikleri

aracılığıyla sağlandığını belirtir: “Metin okuma etkinlikleri bireylerin hem dil becerilerini geliştirmelerine hem de etik değerleri öğrenmelerine katkı sunar.” Bu yönüyle okuma metinleri iki farklı öğrenme alanını birleştirerek çok yönlü bir eğitim süreci sağlar.

2.7.7.7. Hayal Gücünün ve Yaratıcılığın Desteklenmesi

Okuma metinleri, bireylerin hayal gücünü geliştirirken değerleri yaratıcı yollarla anlamalarına ve yorumlamalarına da olanak tanır. Erdem (2019), hayal gücünün değer eğitimi açısından önemini vurgulayarak şunları söyler: “Edebî eserler okuyucuların hayal gücünü harekete geçirir ve özgün çözümler üretmelerine yardımcı olur.” Özellikle fantastik edebiyat, okuyuculara evrensel değerleri farklı bağlamlarda deneyimleme fırsatı sunarak değerler üzerine yaratıcı düşünmeyi teşvik eder.

Bu nedenlerle okuma metinleri bireylerin hem dil ve düşünme becerilerini geliştiren hem de değer eğitimi sürecini destekleyen çok yönlü bir eğitim aracıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Çalışmanın bu kısmında “araştırma modeli, araştırma materyali, veri toplama ve analizi” ile ilgili açıklamalar yapılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metnlerinin Erdem, Değer ve Eylem temaları çerçevesinde hangi değerlere yer verdiğini belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar bireylerin deneyimlerini, algılarını ve duygularını derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır (Şahin, 2023). Miles ve Huberman(1994) nitel veri analizini üç aşama olarak değerlendirmiş ve bu aşamaların verilerin toplanması, azaltılması, gösterilmesi ve sonuç çıkarma ile doğrulamadan oluştuğunu belirtmiştir. Toplanan bilgilerin değerlendirilmesinde ve analizinde betimsel ve içerik analizinden faydalanmanın yanında doküman analizi ve söylem analizi gibi farklı yöntemlerden de faydalandığı bilinmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu doğrultuda 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan okuma metnlerinin içeriği incelenerek Erdem, Değer ve Eylem temaları açısından nasıl yapılandırıldığı analiz edilmiştir. Bir olay durum veya metnin ayrıntılı olarak ele alınmasını sağlayan bu yöntem doğrultusunda ders kitabındaki okuma metinleri sistematik bir şekilde değerlendirilmiş ve içerdiği değer unsurları tespit edilmiştir.

3.2. Araştırma Materyali

Çalışmanın materyalini TYMM çerçevesinde hazırlanan ve 5. sınıf seviyesine uygun olan T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf 1. ve 2. ders kitaplarındaki okuma metinleri oluşturmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak kabul edilen Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı, 2024-2025 eğitim-öğretim

döneminde uygulanmakta olup TYMM doğrultusunda hazırlanan iki kitaptan oluşmaktadır. İlk kitap 192, ikinci kitap ise 160 sayfa olup her iki kitapta üçer tema olmak üzere toplamda altı tema yer almaktadır.

Araştırma kapsamında her temada 4 metin olmak üzere toplamda 24 okuma metni incelenmiştir. Bu metinler TYMM Erdem Değer Eylem Çerçevesi'ne göre ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir.

Tablo 11. İncelenen Okuma Metinleri ve Türleri

TEMA	METİN ADI	TÜRÜ
1. Oyun Dünyası	Topsuz Basketbol Oyunu	Öykü
	Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Bilgilendirici Öğretici Metin
	Öğretmenin Sevinci	Hikâye
	Oyuncakların Oyuncağı Olmak (Okuma Keyfi)	Şiir
2. Atatürk'ü Tanımak	Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Mektup
	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Hikâye
	Atatürk ve Çiftlik	Hikâye
	Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk (Okuma Keyfi)	Deneme
3. Duygularımı Tanıyorum	Duygularımız	Bilgilendirici Öğretici Metin
	Her Yüreğe Nakış Gerek	Hikâye
	Türkiye	Şiir
	Dilek Kuşu (Okuma Keyfi)	Masal
4. Geleneklerimiz	Nasreddin Hoca	Otobiyografi
	Misafir Odası	Şiir
	Çömlekçilik	Bilgilendirici Öğretici Metin
	Kırık At (Okuma Keyfi)	Şiir
5. İletişim ve Sosyal İlişkiler	Ev	Anı (Roman)
	Tatlı Günler	Otobiyografi
	Gülü İncitme Gönül	Şiir
	Herkes Önemli (Okuma Keyfi)	Hikâye
6. Sağlıklı Yaşıyorum	Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Bilgilendirici Öğretici Metin
	Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Hikâye
	Obezite	Bilgilendirici Öğretici Metin
	Atlı Cirit (Okuma Keyfi)	Bilgilendirici Öğretici Metin

3.3. Veri Toplama Araçları

TYMM kapsamında hazırlanan ve 2024-2025 eğitim-öğretim yılında ortaokul ve imam hatip ortaokullarında ders kitabı olarak kullanılan 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinleri incelenerek çalışmanın verileri elde edilmiştir. Veri toplama aracı olarak eser incelemesi yöntemi kullanılmış ve veriler doküman incelemesi yoluyla elde edilmiştir.

Doküman incelemesi belirli bir kavram, olgu ya da olay hakkında bilgi sunan yazılı materyallerin sistematik bir şekilde analiz edilmesini içermektedir. Bu yöntem araştırmacıların metinlerdeki ana temaları, dil kullanımını ve bağlamı inceleyerek derinlemesine bilgi edinmelerini sağlar. Literatürde doküman analizi nitel araştırmalarda önemli bir veri toplama aracı olarak kabul edilmekte olup özellikle içerik ve bağlam analizine dayalı olarak bilgi çıkarmayı amaçlamaktadır (Bowen, 2009; Creswell, 2014).

3.4. Verilerin Analizi

Türkiye Yüz Yılı Maarif Modeli çerçevesinde 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin erdem değerleri ve eylem temaları açısından incelenmesi amacı ile yapılan bu araştırmanın veri analizinde içerik incelemesi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi “kavramlar, metinler veya materyaller üzerinden ölçülebilir ve doğrulanabilir açıklamalar oluşturmak amacıyla kullanılan bir yöntemdir” (Fiske, 1996). Çalışma kapsamında TYMM Ortak Metni, TYMM Öğretim Programları ve 5. sınıf Türkçe Ders Kitabı okuma metinleri <https://tymm.meb.gov.tr/> adresinden indirilerek incelenmiştir. Araştırmaya konuya ilişkin daha önce yapılmış tezlere erişmek amacıyla Yükseköğretim Kurulu’nun elektronik tez tarama arşivinin incelenmesiyle başlanmıştır.

TYMM Öğretim Programında yer alan 5. sınıf Türkçe Dersi tema ve değerleri analiz edilmiş, ardından 5. sınıf Türkçe Ders Kitabındaki okuma metinleri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

TYMM Öğretim Programı’nda tanımlanan Erdem Değer Eylem Çerçevesi

doğrultusunda Türkçe Ders Kitabı okuma metnindeki erdem, değer ve eylem temaları tespit edilmiştir.

Programda belirtilen 20 ana değer ve alt değerler okuma metnlerinde yer alan değerlerle karşılaştırılarak; hangi değerlerin işlendiği veya işlenmediği, hangi değerlerin ön planda olduğu ya da daha az vurgulandığı belirlenmiştir.

3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalar tek bir mutlak gerçekliğin varlığını reddeden; bunun yerine gerçekliğin bağlam ve yorumlayıcıya bağlı olarak farklı şekillerde algılanabileceğini öne süren bir yaklaşım üzerine temellenir. Bu bakış açısı da gerçekliğin sabit ve nesnel olmadığını yapılan araştırmalarda araştırmacının tecrübeleri içinde bulunduğu toplumun bağlamı çerçevesinde şekillendiğini savunur. Dolayısıyla nitel araştırmalar yorumlayıcı ve bağlamsal bir perspektif benimseyerek olguların çoklu anlamlarını keşfetmeye yönelik bir yöntem, yaklaşım ve teknikler bütünü olarak konumlanır (Yin, 2011; Ravitch ve Carl, 2019).

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla veri toplama ve analiz sürecinde titizlikle hareket edilmiştir. Öncelikle araştırmacı inceleme konusu olan eser üzerinde detaylı analizler gerçekleştirmiştir. Ardından araştırmanın yürütülme sürecine ilişkin Türkçe eğitimi alanında uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuştur.

Bu doğrultuda eserde yer alan "değer" unsurlarının belirlenmesi sürecinde her aşamada dil ve edebiyat alanında uzman iki öğretim üyesi ile biri yüksek lisans mezunu, diğeri ise yüksek lisans eğitimine devam eden iki Türkçe öğretmenin görüşlerinden faydalanılmıştır. Ders kitabındaki okuma metinleri TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesinde analiz edilerek değer ve alt değerler tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde; TYMM Çerçevesinde hazırlanan MEB Yayını olan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki(2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı 1.ve 2. Ders Kitabı) okuma metnlerindeki değer ve alt değerlere ait bulgulara yer verilmiştir. Ders kitabı altı temadan oluşmakta ve her temada biri serbest okuma metni olmak üzere toplam dört metin yer almaktadır. Bu kapsamda toplam yirmi dört okuma metni incelenmiştir.

4.1. Adalet Değeri

Tablo 12. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Adalet Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Adalet (D1)	Haksızlığa Karşı Mücadele	2
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Adalet (D1)	Hakkaniyet, Haksız Kazancı Kabul Etmeme	1
Athlı Cirit	Adalet (D1)	Kurallar ve Adil Oyun	2

Güncel Türkçe Sözlükte Adalet "1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, 2. Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması; türe, 3. Bu işi uygulayan, yerine getiren devlet kuruluşları, 4. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme." biçiminde ifade edilmiştir (TDK, 2025).

Adalet kavramı toplum düzeni, günlük yaşamın düzeni, toplumdaki bütün bireylerin rahat ve mutlu bir hayat yaşaması için önemli ve gerekli bir değerdir. Toplumun sağlıklı ilişkiler sürdürmesi ve bireylerin güven içinde olması için

vazgeçilmez bir değerdir. Bu değer bireysel ilişkilerde önemli olduğu kadar toplumsal ve devlet düzeni için de gerekli ve elzemdir. Adalet sisteminin güçlü olduğu ve tarafsız bir yargı sistemine sahip devletler her alanda başarılı olurlar. Adil bir şekilde yönetilen bireyler de bu değeri içselleştirip hak, hukuk, eşitlik gibi kavramlara uygun bir yaşam biçimini benimserler. Böyle toplumlarda da bireyler bilgi, ahlak, düşünce, üretim ve gelişim için çalışır hem toplumun hem de devletin kalkınmasında etkili olurlar. Bilgi ve düşünce ahlakın ve adaletin temelini oluşturur (Çeçen, 2020; Karagöz, 2002).

Adalet kavramı kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Toplumumuzda "Hz. Ömer'in adaleti" ifadesi vazgeçilmez bir değer olarak yaşantımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. İşte bu hassasiyet Mehmed Âkîf'e şu dizeleri söylettirmiştir: *"Kenâr-ı Dicle'de bir kurt aşırda bir koyunu, Gelir de adl-i İlâhî sorar Ömer'den onu!"*

Güçlünün değil de haklının yanında olmak, güçsüzün hakkını savunmak, adil davranmak bütün insanlık için evrensel bir ilkedir. Kültürümüzde ve tarihimizde de bunun pek çok örneği vardır.

TYMM çerçevesinde adalet değerini incelediğimizde hak ve özgürlükleri, eşitliği, etik davranmayı, hakkaniyeti, ön yargısızlığı ve ölçülü davranmayı benimsemiş, yaşamında adalet kavramını ön plana çıkaran hakkı olmayan bir şey kendisine verilse dahi almayan, görev ve sorumluluklarında adil davranan, adalet ve merhamet kavramlarını iyi bilen ve dengeli karar alabilen yetkinlikte bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Bu bağlamda okuma kitabında geçen okuma metinlerini incelediğimizde Adalet değerine örnek olacak cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye." (5. Sınıf 1. ve 2. Türkçe Ders Kitabı [DK1/DK 2], s.91) Bu cümle, insanların özgür, eşit ve adil bir şekilde yaşayabileceği bir vatan için mücadele ettiklerini, verilen mücadelenin adaletin sağlanması ve vatan için olduğunu vurgulayan örnek bir cümledir.

"Hele bir çıksınlar karşımıza, bizi yurdumuzdan edenlere Anadolu'yu yâr

etmeyeceğimizi göstereceğiz." (DK1, s.91) Bu cümle Mehmetçiğin haksızlığa karşı durma ve adaletin sağlanması arzusunı ifade etmektedir.

"Yol göstermenin bedeli bu kadar çok olamaz. Fakat yanımda bir miktar cevizim var. Eğer siz onu alırsanız, ben de cevizin karşılığı olarak bu parayı almayı kabul ederim." (DK1, s.102-103)

Bu cümle küçük Mustafa'nın hak etmediği bir şeyi almaktan kaçınması, karşılıksız bir kazancı kabul etmemesiyle adalet ve dürüstlük değerine doğrudan vurgu yapar. Adalet duygusu ve hakkaniyetin güçlü bir örneğidir.

"Oyun sırasında hakem kararını dinlemeyen ve kasıtlı hareket eden oyuncu oyundan atılır." (DK2, s.151)

Oyun kurallarına uymayan veya kasıtlı kural ihlali yapan oyuncunun oyundan atılması ile cezalandırılması ve bu kuralın herkes için geçerli olması adaletin bir göstergesidir.

"Cirit, herkes tarafından ciridi iyi bildiği kabul edilen kişilerin hakemliğinde oynanır." (DK2, s.151)

Bu cümle oyunun adil bir şekilde oynanması ve yönetilmesi için yetkin hakemler tarafından oynatılması ve denetlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Adalet, hakemlerin oyunu doğru ve eşit bir şekilde yönetmesi ile örneklendirilmiştir.

4.2. Aile Bütünlüğü Değeri

Tablo 13. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Aile Bütünlüğü Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Nasreddin Hoca	Aile Bütünlüğü (D2)	Aile Bağları ve Aile İçindeki Duygular	3
Misafir Odası	Aile Bütünlüğü (D2)	Aile Bağları ve Aile İçindeki Sevgi	3
Kırık At	Aile Bütünlüğü (D2)	Dede Torun Arasındaki Bağ	1
Ev	Aile Bütünlüğü (D2)	Aile İlişkileri ve Mutluluk	3
		Ev ve İçindeki Değerler	3
Tatlı Günler	Aile Bütünlüğü (D2)	Aile İlişkileri ve Ailedeki Sevgi	3
		Aile İçi Eğitim ve Bilgi	2

Türkçe Sözlük'te "1.Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya, 2. Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü, 3. Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; ev" biçiminde ifade edilmiştir (TDK, 2025).

Toplumun en küçük yapı taşı olan aile Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Hem hukuk sistemimizde hem törelerimizde hem de değerlerimizde aile önemli bir kavramdır. Bu bağlamda aile bütünlüğünün sağlanması da önemli ve vazgeçilmez bir unsurdur. Türk kültüründe aile bütünlüğü ve değerlerin aileden öğrenildiğinin önemini Dede Korkut hikâyelerindeki şu ifadeler çok iyi açıklamaktadır:

"Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul babadan görmeyince sofrı çekmez. Oğul babanın sırrıdır; iki gözünün biridir. Devletli oğul olsa ocağı gönendirir, devletsiz oğul olsa ocağı söndürür" (Çetin, 2010).

Bu ifadeler aile kavramının kültürümüzde çok eskiden beri önemli olduğunu vurgularken aynı zamanda aile içindeki değer aktarımı ve aile bütünlüğünün

önemini de açıkça ifade etmektedir.

TYMM çerçevesinde aile bütünlüğü değerini incelediğimizde öğrencilere, aile içi iletişim ve iş birliğini güçlendirmeyi, aileye karşı olan sorumluluklarını yerine getirmeyi, büyüklere karşı saygı, küçüklere karşı sevgiye dayalı ve güven temelli ilişkiler kazandırmayı amaçlamaktadır.

Aile birliği ve bütünlüğünün karşılıklı saygı, sevgi ve güvene bağlı olduğunun farkında olan bu birlik ve devamlılığın öneminin farkına vararak çaba gösteren aidiyet duygusu gelişen ve aile içi mahremiyeti koruyamaya önem verecek bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (TYMM, 2024).

Bu doğrultuda okuma metinlerini incelediğimizde aile bütünlüğü değerinin önemini anlatan ve bu değere örnek olarak sunulan cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Çünkü ben sizleri torunum olarak görüyorum" (DK2, s.12)

Nasreddin Hoca adlı metinde Hoca'nın bu ifadesi aile bağlarını ve sevgiyle kurulan nesiller arası ilişkiyi yansıttığı gibi aile kavramının sadece kan bağıyla kurulmadığını bu bağın değerlerle, kültürle, inançla ve kültürel mirasla da kurulduğunun önemine işaretir.

"Ben de sizleri seviyorum" (DK2, s.12)

Ailede sevgi bağının en önemli ifadelerden olduğunu belirten ve sevginin aile bağının en güçlü yapı taşlarından olduğunu belirten örnek bir cümledir. Aynı zamanda aile bireylerinin sevgilerini sözlü olarak ifade etmeleri aile içindeki güveni ve bağlılığı arttırdığının önemine de işaretir.

"Sonra evlendim, çocuklarım oldu" (DK2, s.13)

Aile olmanın yeni bir yuva kurmanın ve bu bütünlükten olan yeni aile bireylerinin oluştuğunu ifade ederken aile kavramının devamı ve bütünlüğü için çocuk kavramının önemi de ima edilmektedir.

"Bendim evin gözbebeği/ Canım sıkılmazdı hiç/ Çaylar kahveler içilirdi/ Eksilmezdi yüzlerde sevinç." (DK2, s.30)

Ailenin en küçük bireyi olduğu için çok sevildiğini aile bireylerinin birlikte vakit geçirmelerinden bir arada olmalarından duyulan mutluluk ve bu mutluluğun verdiği güzel duygunun aile bireylerinin yüzüne de yansıdığı birlikte geçirilen zamanın ve ortak sevincin küçük bir çocuğun gözünden anlatılması aile bütünlüğü değerinin önemine güzel bir örnektir.

"Misafirlerim olurdu her yaştan." (DK2, s.30)

Bu mısra, ailenin tüm bireylerinin bir arada olduğunu, kültürümüzdeki misafirperverliği ve aile ile yakınların oluşturduğu bir bütünlüğü ifade etmektedir. Ancak günümüzde, bu bütünlüğün ve misafirperverliğin azaldığına da gönderme yapılmaktadır.

"İçinde siyah beyaz fotoğraflar/ Aile bireylerinin mahzun bakışları/ Dedeler, nineler ve torunlar." (DK2, s.30)

Evin köşesinde aile bireylerinin fotoğraflarını barındıran büfenin varlığı eskiden beri kültürümüzde var olan ve aile büyüklerinin, küçüklerinin mutlu ve güzel günlerinin hatırlanması için birçok evde var olan günümüzde albüm ya da sanal ortamda oluşturulan farklı içeriklerle devam ettirilen ve aslında aile bireylerinin oluşturduğu bütünlüğü geçmişten günümüze uzandığına işaret ediyor. Bu cümleler şirde aile sıcaklığını bir arada olmanın verdiği mutluluğu ve aile büyüklerine karşı duyulan vefanın da bir göstergesidir.

"Bir at verdi büyükbaba/ Bayram armağanı bana;" (DK2, s.58)

Bayram hediyesi olarak dedesinin kendisine verdiği hediye aile bireyleri arasındaki sevgi, bağlılık gibi duyguları içermektedir. Çocuğun bayramda dedesinden hediye alması aile bireylerinin bir arada olduğunu ve sevgi bağlarının sürdüğü bir aile ortamını yansıtır.

"O filmlerde çocuklar sokakta oynar, koşarak eve gelir, öylece mutfağa dalıp kutudan bir kurabiye alıp kaçarlar, anneleri arkalarından gülerek bakardı" (DK2, s.68)

Ev adlı metinde yazar çocukluk döneminde samimi, sıcak, mutlu aile ortamının yerini daha çok içinin bu duygulardan arındırılarak lüks eşyalarla

donatıldığı ve o eski samimi, güler yüzlü, mutlu, aile ilişkilerinin yerini hiçbir şeyin doldurulamayacağını belirtmektedir. Eski günlerdeki mutlu, huzurlu ve samimi aile ortamını oluşturunun yine bizim elimizde olduğunu belirterek evin içini süsleyen eşyalara değil de insan ilişkilerine aile bireylerine önem verdiğimizde bu ortamların tekrar yaşanacağını belirtirken çocukluğundaki ve o dönem izlediği filmlerdeki sıcacık aile ilişkilerini ve aile ortamlarının verdiği huzuru ve mutluluğu özlemle anlatmaktadır.

Bu cümlede de sokakta oynayan çocukların aralarındaki samimi ilişkileri ve acıttıklarında hemen evin mutfağına girip kurabiye alıp kaçmaları, annelerin bu duruma gülmesi de aile içindeki sevgi ve şefkat duygusunun göstergesidir. Günümüzde çocukların başına bir şey gelmeyeceği düşünce ve korkusundan kurtulmamız ve o eski samimi mahalle arkadaşlıkları, oyunlarının oynandığı sokaklarda çocuk seslerinin yankılandığı mutlu yarınlara için aile bütünlüğü, aile içi ilişkiler ve diğer değerleri çocuklarımıza benimsetmeli ve yaşamalıyız. Çünkü güvenli bir toplumun oluşması için bütün bireylerin kendi kültürlerine, değerlerine sahip çıkması, yaşaması ve sonraki nesillere aktarması gerekmektedir.

"Kadın akşam yemeğini hazırlarken baba mutfağına girer, önce karısını öper, sonra ağzına bir bütün kurabiye atardı" (DK2, s.68)

Bu cümlede de aile içindeki sevgi ve eşlerin birbirine değer vermesini anlatmaktadır. Aile içindeki bütünlüğün sağlanması ve bu değerlerin çocuklara aktarılabilmesi için anne ve baba önemli bir modeldir ve çocuklar anne babadan gördüğünü yaşar ve gelecekte de yaşamlarını bu şekilde biçimlendirirler.

"Hepimizin hayalinde bir ev vardı. İçinde kahkahaların yükseldiği, masanın üzerinde kurabiyelerin ya da canlı çiçeklerin durduğu..." (DK2, s.68)

Çocukluk döneminde hayalindeki neşeli, mutlu ve birlikte güzel vakit geçirecekleri bir aile ortamını ifade etmiştir.

"Mum ışığında sevgi dolu yemeklerin yendiği, ıdıklı, ferah, tarçın kokulu bir ev..." (DK2, s.68)

Aile bireylerinin bir sofrada buluşması, sevgiyle paylaşması bir arada olmalarının verdiği mutluluktan bahsetmektedir.

"Evimi seviyorum... 'benim yuvam' olduğu için seviyorum" (DK2, s.69)

Yazar, bu cümlede evi bir mekândan öte, aile birliğinin kurulduğu ve aile sevgisinin yaşandığı bir kavram olarak ifade etmektedir. Günümüzde aile içi huzursuzlukların ve sorunların temel nedeni, belki de evi sadece bir mekân olarak görmemiz; evin duvarlarına, büyüklüğüne, süslerine ve lüksüne verdiğimiz değeri, içindeki bireylere ve çocuklara yansıtmamamızdır.

"Her pazar kurabiye yapıp koyuyorum kurabiye kutumuza, kalp şeklinde kurabiyeler yapıyorum" (DK2, s.69)

Çocukluk yıllarında yaşadığı geleneği devam ettirmekte ve buna sevgisini kattığını da 'kalp şeklinde' ifadesi ile belirtmektedir.

"Kırlara ve oyunlara doyamaz, akşamları sofraya başında yorgunluktan uyuyakalır, genellikle kucakta yatağa taşındığımızın farkına bile varmayız" (DK2, s.80)

Ebeveynlerin çocuklarına sevgiyle yaklaşımları, onlara şefkat göstermeleri aile bütünlüğü değerine örnektir.

"Babam inşaat işçisidir... İlçeden eve gelirken bize şekerler, helvalar, köyümüzde olmayan yiyecekler getirir." (DK2, s.80)

İnşaat işçisi olan babanın ailesine olan ilgisi, çocuklarının sevdiği yiyecekleri bilmesi, alması ve onları mutlu etmeye çalışması aile bağlarını göstermektedir.

"Onun gelmesini sabırsızlıkla beklerim. Tabii yalnız getirdiği yiyecekler için değil, onu çok sevip özlediğimden." (DK2, s.80)

Bir çocuğun babasına olan sevgisi, özlemi, aile içindeki duygusal bağların ifadesidir.

"Anam da çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür. Yalnız bize karşı değil, herkese karşı böyledir" (DK2, s.80)

Aile ilişkilerinin iyi olmasını aile bireylerinin kendini güvende hissetmesini sağlayan sevginin ve huzurun kaynağı annedir. Bu cümle de annenin sadece aile bireylerine değil herkese karşı böyle iyi davranması aile ilişkilerinin yanında

çocukların kişilik özelliklerini de olumlu etkilediği ve çocukların bu değerlerin bilincine vararak öğrendiği de öne çıkmaktadır. Aileyi bir arada tutan sevgi ve anlayışa bağlı duyguları da yansıtmaktadır.

"Üç yaşındaki kardeşim, henüz bazı harfleri söyleyemez... Böyle durumlarda anlaşılmamıza onun her söylediğini hemen anlayan annem yardımcı olur. " (DK2, s.81)

Aile bireyleri arasındaki ilişkilerde annenin destekleyici özelliği belirtilmiş ve anne karakterinin ailede çocuklar arasındaki birleştirici özellikleri anlatılmıştır.

"Ben okurum. Onlar da bütün dikkatleriyle beni dinlerler. " (DK2, s.81)

Çocukların okuma etkinliklerine aile bireylerinin de katılması aile de birlikte vakit geçirmenin önemini göstermekte ve aile içindeki ilişkilerin güçlü olduğunu göstermektedir.

"Neşe içinde karnımızı doyururken yoksulları da aç bırakmaması için yüce Allah'a dua ederiz hep birlikte." (DK2, s.81)

Aile bireylerinin birlikte yemek yemeleri yoksulları düşünmeleri ve yemek duasını birlikte yapmaları aile içindeki manevi duyguların birlikteliğini ve aile bütünlüğü değerinin önemli işaretlerindendir.

4.3. Çalışkanlık Değeri

Tablo 14. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Çalışkanlık Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Topsuz Basketbol Oyunu	Çalışkanlık (D3)	Problem çözme ve yaratıcılık	2
		Dayanıklılık ve pes etmemek	2
		Hayal gücü ve oyun sevgisi, özgürlük ve eğlenme	2
Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Çalışkanlık (D3)	Yaratıcılık ve hayal gücü	1
		Azim ve mücadele ruhu	2
		Stratejik düşünme ve dikkat	2
Her Yüreğe Nakış Gerek	Çalışkanlık (D3)	Çalışkanlık ve azim	4
Türkiye	Çalışkanlık (D3)	Çalışkanlık ve emek	6
Kırık At	Çalışkanlık (D3)	Çalışkanlık ve emek	2
Tatlı Günler	Çalışkanlık (D3)	Çalışkanlık ve emek	3
Herkes Önemli	Çalışkanlık (D3)	Emek ve çalışmanın değeri	3

Çalışkanlık işlerinde gayret gösteren, disiplinli bir şekilde planlama yapan, sürekliliğe ve istikrara önem veren, görev ve sorumluluklarının bilincinde olan, hayat boyu öğrenmeyi amaç edinen, bilimselliği ön planda tutan, işlerinde ve eylemlerinde öz denetim sahibi olan, araştırmacı, sorgulayıcı ve çözüm odaklı gibi nitelikleri kapsar (MEB, 2024).

Bu doğrultuda okuma metinlerinde öğrencilerin bu değeri kazanmalarını teşvik edecek öğrencilerin eylemlerine yansıtacak şekilde ve ilgilerini çekecek oyunlar aracılığıyla bazen doğrudan bazen de dolaylı olarak çalışkanlık değeri kazandırılmaya çalışılmıştır. Oyunlardaki rekabet duygusu sayesinde öğrencilerin kazanmak için çabalamaları hedef belirlemeleri planlı ve disiplinli bir şekilde

hazırlanmaları kendilerini kontrol etmeleri ve takım oyunlarında arkadaşlarıyla iş birliğinde bulunmalarının yanı sıra takımın kazanması için üzerlerine düşen sorumlulukları ve görevleri yerine getirmeleri gibi somut örneklere yer verilmiştir.

TYMM'nin temel hedeflerinden biri öğrencilerin yetkin ve erdemli bireyler olarak yetişmesini sağlamaktır. Bu, sağlıklı bir ruh haline sahip bireylerin kendi değerlerini tanıyıp içselleştirmesi, bu değerleri eylemlerine yansıtması ve sonunda karakterinin bir parçası haline getirmesiyle mümkündür. Bu nedenle, öğrencilerin çalışkanlık gibi değerleri kavraması, kazanması ve yaşantısına dönüştürmesi büyük önem taşımaktadır (MEB, 2024).

"Moni, oyunlarda karşılaştığı problemleri çok seviyordu. Ona göre oyunda bir sorun varsa bir öğrenme fırsatı da vardı." (DK 1, s.26)

"Problemler onu yıldıramazdı. Pes etmek ona göre değildi." (DK 1, s.26)

Bu cümlelerde karşılaştığı problemten dolayı pes etmek yerine yeni fikirlerle yeni şeyler öğrenmeye açık olmak ve bu fikirleri, ne kadar sıra dışı olursa olsun, paylaşma cesareti göstermek için verilen önemli bir örnektir. Moni, yaptıkları maç sırasında toplarının patlamasıyla oyunu sonlandırmak yerine yaratıcı bir çözüm üreterek yeni bir oyun kurmayı başarmış, aynı zamanda arkadaşlarını da bu fikre ikna edecek cesareti göstermiştir. Böylece içinde bulundukları olumsuz durumu olumlu bir duruma çevirerek hem kendisinin hem de arkadaşlarının keyif almasını sağlamış ve yeni şeyler öğrenmelerine katkıda bulunmuştur.

"Maçın en heyecanlı anında top patladı diye maçı bitiremezlerdi. Bu oyunun devam etmesi için bir çözüm bulmaları gerekiyordu." (DK1, s.27)

"Topsuz basketbol maçı yapabiliriz, dedi Moni. Basketbol oynamak için bir topa ihtiyacımız yok." (DK1, s.27)

Problemler karşısında pes etmemek, çözüm yolları aramak ve hiç beklemedikleri bir anda karşılaştıkları sorunun üstesinden gelmek için sıra dışı da olsa fikir üretip içinde bulundukları anın heyecanını yaşamak adına çalışkanlık değerine verilecek örnek cümlelerdir.

Oyunların çocuk gelişimi üzerinde birçok anlamda etkisi vardır. Bu metinde de oyunlar aracılığıyla karşılaşılan problemten dolayı vazgeçmek, pes etmek yerine

çözüm üretmek, yeni fikirler sunmak için öğrencilerin ufkunu açacak örnek cümlelerdir.

"Hayalimizde istediğimiz her şeye sahip olabiliriz. Bir roketle binip uzaya gidebiliriz. Bir gemiye atlayıp dev dalgaları aşabiliriz" (DK1, s.27)

"Moni, sahanın ortasına geçip bağırdı. — Çantamdan Top Çıktıuu!" (DK1, s.27)

Çocukların yaratıcı oyunlar oynayarak hayal güçleriyle uzay, deniz ve farklı mekânları keşfetmeleri oyunlar aracılığıyla paylaşımcı ve üretken bireyler olmaları yeni çözümler üreterek yaratıcı düşünceleri 'Mete'nin Satürn Devlet Hastanesi'ni hayal ederek hayal gücüyle bilim ve keşif yolculuğuna çıkması vb. durumlar' çalışkanlık değerine örnek cümlelerdir.

"Üstelik sadece oyunlar değil, bir iple yapabileceğiniz birçok aktivite var. İp baskı yapabilir, örgü örebilir, sağlam bir ağaç dalına basit bir salıncak kurarak sallanabilirsiniz." (DK1, s.38)

Bu metinde geleneksel ip oyunları ile gerçekleştirilebilecek birçok aktivitenin olduğu vurgulanarak hem geleneksel oyunlar tanıtılmış hem de öğrencilerin bir yumak ip ile birçok oyun üretebilecekleri ifade edilmiştir. Günümüzde birçok geleneksel oyunun unutulmaya yüz tuttuğu ve öğrencilerin daha çok sanal oyunlara yöneldiği bir dönemde bu tür okuma metinleri öğrencilerin kendi kültürlerinde yer alan oyunları tanımalarını, bu oyunlar hakkında bilgi sahibi olmalarını ve keyifli vakit geçirmelerini sağlayacaktır. Böylece öğrenciler sanal ortamdan uzaklaşıp doğal ortamda oyunlara yönelecek, arkadaşlık ve dostluk ilişkileri gelişecek hem sosyal hem fiziksel hem de bilişsel anlamda ilerleme kaydedeceklerdir. Çünkü bu oyunlarda hem oyunun kurucusu hem de oyuncu bizzat öğrencilerin kendileri olacak, böylece karşılıklı ilişkileri olumlu yönde gelişeceği gibi yeni oyunlar üreterek başarmanın hazzını da yaşayacaklardır.

"Amaç takımların ipi kendi tarafına çekip rakip takımın tüm oyuncularının bu sınırı geçmesini sağlamak." (DK1, s.38)

"İlk önce hangi takım koşuyu tamamlarsa o takım yarışı kazanır." (DK1, s.39)

Bu cümlelerde rekabet ve takım ruhuyla birlikte hareket etmenin getireceği

başarıya örnek verilmiştir. Bireysel başarının önemli olduğu kadar grup içindeki başarının da önemli olduğu vurgulanmıştır. Arkadaşlarıyla uyum içinde hareket etme, gruba uyum sağlama, grup için sorumluluk alma ve bireysel başarıdan çok takımın başarısının ön planda olduğu belirtilmiş böylece birlikte hareket etmenin ve dayanışma içinde olmanın getireceği başarıya dikkat çekilmiştir.

"Oyuncular çevrilen ipe değmemek için olduğu yerde zıplar. Kim ipe değerse ortaya geçer ve ip çevirici olur." (DK1, s.40)

"Bu nedenle hamlelerinizi önceden düşünmeniz ve devamlılığı sağlamanız gerekir." (DK1, s.40)

Oyunlar aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenilen erdemlere örnek olabilecek davranışlar metinlerde kahramanlar aracılığıyla sunulmakta ve öğrencilerin bu kazanımları edinmeleri sağlanmak istenmektedir. Bu cümlelerde de stratejik düşünme, dikkat gibi eylemlerin yanında bu eylemlerin sürekliliğinin gerekliliğinden bahsetmiş. Oyunların kazanılması için hamlelerin önceden belirlenmesi ve devamının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bu devamlılık da öğrencilere pes etmemeyi, azmi ve kararlılığı kazandırmak istemektedir. Başarı ancak çalışmayla azimle ve kararlılıkla elde edilir.

"Ayşenur beze nakış yapıyordu." (DK 1, s.151)

Metinde Ayşenur küçük yaşına rağmen boş durmuyor sürekli yeni şeyler öğrenmenin gayreti içindedir. Yeni şeyler öğrenmeye hevesli olması ve çaba göstermesi çalışkanlık değerine örnektir.

"Ablam öğretti dedeciğim. Zor bir şey değil ki..." (DK 1, s.151)

Ablasının öğrettiği nakışları öğrenmek için gayret göstermesi çalışkanlık değerine örnektir.

"Yüzünde bir iş yapmanın verdiği sevinç ve mutluluk okunuyordu." (DK 1, s.151)

Bu cümle Ayşenur'un küçük bir çocuk olmasına rağmen yaptığı işin ciddiyetin farkında olduğunu, emek vererek yeni şeyler öğrendiğini ve yaptığı işten keyif aldığını gösterir. Çalışkanlık değerine sahip bireyler genellikle yaptıkları işten

guru duyarlar.

"Bak dedeciğim!... Yaptığım nakışlar bunlar." (DK 1, s.152)

Bu cümle Ayşenur'un yaptığı işten keyif aldığını, onu ciddiyetle yaptığını ve emek verdiğini gösterir. Çalışkan insanlar genellikle yaptıkları işten gurur duyarlar; bu da çalışkanlık değerine güzel bir örnektir.

Ablasından yeni öğrendiği nakışı işleyip tamamlamak için gösterdiği çaba ve işi tamamlaması da çalışkan ve azimli olduğunu gösterir.

"Eli kalem, eli kazma, eli kürek tutan," (DK 1, s.160)

Bu mısırda zihinsel ve bedensel emekten bahsetmektedir. Çalışkan insanların çok yönlülüğüne vurgu yapmaktadır.

"Yüzü toprak kokan," (DK 1, s.160)

Çiftçilikle, tarımla, toprakla uğraşan insanların emeklerinden ve çalışkanlıklarından bahseden bir cümledir.

"Ekin biçtim tarlalarında demet demet," (DK 1, s.160)

Tarımda çalışan, üreten bireylerin emekleri ve çalışkanlıklarında söz etmektedir.

"Kaval çaldım, koyun güttüm yaylalarında," (DK 1, s.160)

Hayvancılık yapan birinin bu görev ve sorumluklarını yerine getirmesinden çalışmasından bahsetmektedir.

"Tuza bandım ekmeğimi," (DK 1, s.160)

Çalışarak emek vererek kazanılan sade bir hayatı temsil eden ve alın teriyle kazanılan ekmeğin önemine işaret eder.

"Kolumu yastık yaptım düzünde bayırında;" (DK 1, s.160)

Yaşamı boyunca çalışmanın ve emek odaklı bir yaşam tarzının değerini yansıtan bir cümledir.

"Ben de ordan ayrılmadım; /Boş durmadım ama, ne var / Ne yok, hep gördüm, anladım. " (DK2, s.57)

Kırık At şiirinde dedesi tarafından kendisine armağan edilen oyuncak atın ayağının kırılması ile küçük çocuk oyuncağının tamir edilmesi için herkes tarafından zanaatı ile övülen demirciye gider ve demirci oyuncağını tamir ederken çocukta oradan ayrılmaz, dikkatle çevresini ve demircinin ustalığını gözler böylece yeni şeyler öğrenmiş olur. Küçük çocuğun demirci dükkânında gördüğü nesnelere ve ustanın işine karşı merakla yeni şeyler öğrenme istediği çalışkanlık değerine örnektir.

"Adamcağız tam bir saat /Ateş başında yoruldu... Demek, biraz iyi işler/ Birçok alın teri ister." (DK2, s.58)

Şiirde de belirtildiği gibi bir işte iyi sonuç almak için emek, çalışmak ve alın teri gereklidir. Sabırla, azimle ve emek verilerek yapılan çalışmalara ve çalışkanlık değerine örnek cümlelerdir.

"Toprak ve hayvancılık işlerinde ailelerimize yardımcı olduğumuz zamanların dışında doyamadığımız yaz günlerimiz hep böyle geçer." (DK2, s.80)

Doğu Anadolu'nun bir dağ köyünde küçük ve samimi bir evdeki ailenin sıcak yaşam öyküsü anlatılmaktadır. Kışları karlı geçen bu köyde çocuklar için oyun ve eğlence mevsimi yaz aylarıdır. Yaz aylarının gelişi ile köyde yaşayıp toprak ve hayvancılıkla uğraşanlar için çalışma vaktidir. Bu cümlede de çocukların küçük yaşlarına rağmen köy işlerinde ailelerine yardım etmeleri onlara köy işlerinde destek vermeleri çalışkanlık değerine örnek bir cümledir.

"Babam inşaat işçisidir. Yazları ilçeye giderek çalışır, kışın iş olmadığı için evde oturur, genellikle yazın kazandığı para ile geçiniriz." (DK2, s.80)

İnşaat işçisi babanın ailesinin geçimini sağlamak için çalışması emeğin, alın terinin ve çalışkanlığın en güzel örneğidir.

"Anam ineklerimizi sağar; peynirimizi, yağımızı ve yoğurdumuzu yapar." (DK2, s.80)

Annenin evin geçimine ve günlük yaşamın sürdürülmesi için günlük ve düzenli yaptığı işler emek ve çalışkanlığın göstergesidir.

"Bir kasabadaki öğretmenler, doktorlar, fırıncılar, işçiler, çiftçiler, polisler, şoförler, kısacası bütün çalışanlar bir tepede toplandılar." (DK 2, s.103)

Bu cümlede kasabada yaşayan herkesin çalıştığı, meslek sahibi olduğu ve topluma katkı sağladığı dile getirilmiştir.

"Çiftçi buğday ekmedi, şoför çiftçiyi taşımadı, motor ustası, şoförün arabasını tamir etmedi. Aşçı da motor ustasına yemek yapmadı. Öğretmen ise kimsenin çocuğunu okutmadı." (DK2, s.103)

Bu cümle, çalışanların ne kadar önemli bir iş yaptığını, mesleklerin değerini ve toplumsal düzenin devamlılığı için çalışmanın önemini vurgular.

"Bu toplumdaki bütün bireylerin ayrı bir yeri ve önemi olduğunu anladılar." (DK2, s.103)

Çalışanların işi bırakmasıyla hayatın akışında olumsuzluklar yaşanmaya başlamış, hasta tedavi olamamış, evine hırsız gireni savunacak biri kalmamış vb. bu durumlar da çalışanların emeklerinin ve çalışmalarının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

4.4. Dostluk Değeri

Tablo 15. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Dostluk Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Topsuz Basketbol Oyunu	Dostluk (D4)	Empati ve arkadaşlık	2
Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Dostluk (D4)	Paylaşım ve iş birliği	2
Öğretmenin Sevinci	Dostluk (D4)	Çocuk sevgisi ve onlarla bağ kurma	2
Oyuncakların Oyunağı Olmak	Dostluk (D4)	Oyuncaklar üzerinden kurulan bağ ve duygular	1
Gülü İncitme Gönül	Dostluk (D4)	Söz, iletişim ve nezaket	2

Dostluk "*1.Dost olma durumu. 2. Dostça davranış*" biçiminde ifade edilmektedir (TDK, 2020).

Dostluk karşılık beklemeden sevgi ve saygı çerçevesinde kurulan en samimi arkadaşlık ilişkisidir. İnsan ilişkilerinde en çok aranan kavramlardan biri olup herhangi bir çıkar gözetmeksizin kurulan bağları ifade eder. Dost her zaman arkadaşının yanında olan, iyi gününde olduğu gibi kötü gününde de ona destek veren, acısını ve sevincini kendi duyguları gibi hissedene, arkadaşlığına dürüstlikle yaklaşan kişidir.

Değerler bütünü birbirleriyle ilişkili olduğu gibi, dostluk değeri de dürüstlük, güven, doğruluk ve çıkar gözetmeden davranma gibi birçok değerle bağlantılıdır. Bütün değerlerde olduğu gibi TYMM çerçevesinde öğrencilere dostluk değerinin kazandırılması ve bu değeri içselleştirmeleri sağlanırsa aynı zamanda birçok alt değeri de kazanmış olurlar.

Bu bağlamda "Dostluk Değeri" ile ilgili okuma metinlerinde geçen örnekler aşağıda belirtilmiştir:

"Birbirlerine pas attılar. Şık bir sayı yaptılar." (DK 1s.26)

Birlikte oyun oynamaları eğlenmeleri ve paylaşımları dostluğun bir parçasıdır.

"İnci, panikle bağırdı: — Ahhh! Hayır! Mete topa bastı. Acil durum! Sağlık görevlileri, buraya lütfen!" (DK 1, s.26)

Arkadaşının yaşadığı soruna kayıtsız kalmaması, arkadaşına yardım etmek istemesi dostluk değerine örnektir.

"Bu oyunları oynayıp eğlenceli zaman geçirmenin de hoşunuza gittiğini düşünüyoruz." (DK1, s.38)

"Öncelikle iki takım kurulur ve takımlar ipin iki ucuna ayrılır." (DK1, s.38)

Oyunlar çocuklar için arkadaşlığın dostluğun öğrenildiği ve pekiştiği alanlardır. İp oyunları özellikle halat çekme, ip çevirme gibi grup oyunları öğrencilerde iş birliği ve dayanışmayı ön plana çıkardığı gibi dostluğun daha fazla pekişmesini sağlar.

"Haydi çocuklar! Öğretmen dedeniz geldi! Uçurtmalarınız geldi!" (DK1,

s.53)

"Palyaço suratlı olanını Deniz'e yaptım." (DK1, s.54)

Öğretmen dedenin mahalledeki çocuklarla kurduğu sevgi dolu ilişki dostluk değerini yansıtır. Çocukların mutluluğu için uçurtma hazırlaması onların mutlu olması için çaba harcaması onlarla vakit geçirmesi onların neşesine ortak olması onlarla arkadaş olmaya çalışması dostluk değerine örnektir.

"Girer girmez müzeden içeri ödünç alır babam tahta attan çocukluğunu geri. (...)"

"Oyuncakların kırılınca ya da tekir kedi deliğe düşürünce bilyelerini ağlar mıydın?" (DK 1, s.72)

Şiir babanın çocukluk döneminde oynadığı oyuncaklarına özlem duymasını dile getirirken o dönemdeki oyuncakların çocuklar tarafından yapıldığına dikkat çekerek günümüz sanal oyunlarına da bir göndermede bulunmuştur. Geçmişte oyuncaklarla kurulan bağ ve arkadaşlık ilişkisi üzerinden dolaylı olarak dostluk değeri işlenmiştir.

"Çiçeklerle hoş geçin,/ Balı incitme gönül" (DK2, s.86)

Bu mısralarda şair, dostça ve nazik bir ilişki kurmayı, kimseyi kırmamayı öğütler. Bu da dostluk ilişkilerinde önemli bir davranıştır.

"Ya hayır de yahut sus/ Dili incitme gönül " (DK2, s.86)

Şair burada dostluk ilişkilerinde sözün etkisini vurgulayarak kırıncı sözlerden kaçınmamız gerektiğini kibar, yapıcı bir iletişimin dostluğu, arkadaşlığı güçlendirdiğini ifade etmiştir.

4.5. Duyarlılık Değeri

Tablo 16. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Duyarlılık Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değerler	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Duygularımız	Duyarlılık (D5)	Duygusal Farkındalık Duyguların Yönetimi ve Kendini Tanıma	8
Türkiye	Duyarlılık (D5)	Kültürel Değerler ve Sanata Duyarlı Olma	5
Dilek Kuşu	Duyarlılık (D5)	Şükretmek ve Elindeki Kıymetini Bilmek	6
Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Duyarlılık (D5)	Doğaya Canlılara ve Hava Koşullarına Karşı Duyarlılık	3

Türk Dil Kurumunda ‘duyarlılık’ "Duyarlı olma durumu; duygunluk, duyarlık, hassaslık, hassasiyet" biçiminde ifade edilmiştir (TDK, 2021).

Duyarlılık değeri bireyin kendisine, yaşadığı toplumdaki insanlara, doğaya ve yaşadığı olaylara karşı anlayışlı, duyarlı olma biçimidir. Bu değer karşısındaki duygularına, düşüncelerine ve ihtiyaçlarına karşı hassas olmayı ifade eder. Duyarlılık kişinin hem kendisine hem de çevresine karşı daha dikkatli ve hassas olmalarını sağlar. Duyarlılık değeri empati kurma, insan haklarına ve duygularına saygı duyma, iletişimde hassasiyet gösterme, doğaya, çevresine saygı gösterme ve farklılıklara karşı hassas olma, kültürel zenginliklere, tüm varlıklara değer vermeyi; sürdürülebilirliği önemsemeyi ve afetlere karşı hazırlıklı olmayı içerir (TYMM, 2024).

TYMM çerçevesinde duyarlılık değeri incelendiğinde; kendisine ve çevresine karşı duyarlı, toplumsal ilişkileri gelişmiş, sağlıklı bağlar kurabilen, insanların duygusal ihtiyaçlarını anlamaya çalışan, dünyadaki gelişmeleri takip etme bilincine sahip, 21. yüzyıl becerilerine uyumlu şekilde öğrenmeyi amaçlayan ve doğal afet bilinci gelişmiş bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Okuma metinlerinde geçen duyarlılık değeri ile ilgili örnek cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Duygularımızın altında yatan düşünceleri sözcüklerle ifade etmeyi öğrenmek ve yönetebilmek, ne hissettiğimizi anlamamıza yardımcı olabilir." (DK 1, s.139)

Duygularımızı anlamak ve onları yönetebilmek için duygularımızı şekillendiren düşüncelerimizin farkında olmamız gerektiği, bu düşüncelerin sağlıklı iletişimle dile getirilmesi gerektiği ve ancak bu şekilde duyguların anlaşılacağı belirtilmiştir.

"İçinde bulunduğumuz duruma göre olumlu ya da olumsuz duygular içinde olmak normaldir ve önemli olan ne hissettiğimizi fark edebilmektir." (DK 1, s.139)

Kişinin kendisini tanıması ve duygularının farkında olmasının yanında duygusal zekâ geliştirme duyarlılığına sahip olmanın önemine işaret eden örnek bir cümledir.

"Olumsuz duygulardan kaçmak ya da onları yok saymak yerine neden böyle hissettiğimizi anlamaya çalışırsak bu duyguların azalmasına yardımcı olabiliriz." (DK 1, s.139)

Günlük hayatta bazen olumsuz düşünce ve duygular yaşantımızı etkileyebilir. Bu olumsuz düşünce ve duygulardan kurtulmak için onları yok saymak veya onlardan kaçmak yerine onlarla yüzleşip duygusal farkındalıkla bu olumsuzlukların üstesinden gelme çabasının önemine vurgu yapılmaktadır.

"Önemli olan hislerimize yol açan nedenleri bularak duygusal farkındalığa sahip olmak ve duygularımızı ifade edebilmektir." (DK 1, s.139)

Bu cümlede kendi duygularımızın farkında olma ve bu duygulara yol açan nedenler üzerinde düşünmemiz gerektiği ve kendi düşünce dünyamıza karşı da duyarlı olmamız gerektiği belirtilmiştir.

"Duygularımızı güvendiğimiz bir kişiyle paylaşmak da iyi bir fikir olabilir. Karşımızdaki kişiye bizi anlaması için ne hissettiğimizi söylediğimizde sorunlar daha kolay çözülebilir." (DK 1, s.139)

Bu cümlelerde karşılaştığımız sorunların daha rahat çözülebilmesi için duyguların paylaşılmasının ve etkili iletişimin önemi vurgulanırken empati kurmanın önemi ve duyarlı olmanın gerekliliği belirtilmiştir.

"Nice türküler yakıldı senin için;" (DK 1, s.160)

Memleket sevgisiyle yazılmış türkülerden söz ederken sanat aracılığıyla duyarlılığın dile getirilişini gösteriyor.

"Destanlar düzüldü bayrak bayrak" (DK 1, s.160)

Edebi ve halk sanatı ürünlerine verilen değeri vatan için yazılan destanlarla ifade ediyor.

"Elimde saz, dilimde türkü memleketim" (DK 1, s.160)

Halk müziği kültürünün simgesi olan saz ve türkü ile sanata karşı duyarlılığı ifade ediyor.

"Davullar vuruldu, dize geldi zeybeklerin;" (DK1, s.160)

Halk kültürünün önemli bir parçası olan zeybek oyunu ve davulun önemi ifade edilmiş, kültürel geleneklere olan saygı dile getirilmiştir.

"Kapıda nöbet beklendi yıllar yılı." (DK1, s.160)

Halk edebiyatı ve sanata olan bağlılığın memleket sevgisi, memleket için gösterilen fedakârlık ile ifadesi de sanata ve halk kültürüne karşı duyarlılığın bir işaretidir.

"Yaşarlarmış yaşamasına da öyle mutlu, öyle mutlularmış ki hayatlarında hiçbir şeyin eksik olduğunu düşünmezlermiş." (DK1, s.181)

Metinde kıt kanaat geçinen yaşlı çiftin mutlu yaşamlarının yaşamlarındaki zorluklara rağmen şükretmelerine bağlı olduğu dile getirilerek içsel duyarlılığın önemi anlatılmaktadır.

"Kuşu o küçücük ağaç kovuğundaki yuvalarına almışlar. Yem vermişler, sevmişler, okşamışlar sonra salıvermişler." (DK1, s.181)

Bu cümlede yaşlı çiftin kuşu yuvalarına alıp sevmeleri onu beslemeleri ile hayvan sevgisi dile getirilmiş ve hayvanlara karşı duyarlı olmamız gerektiği ifade edilmiştir. Bir canlıya yardım etmek ve ona şefkat göstermek duyarlılığın doğrudan göstergesidir.

"— Tamam dileğiniz olacak ama dileklerinizin ihtiyacınız mı yoksa arzunuz mu olduğuna doğru karar verin. Yoksa ihtiyacınız olana da muhtaç olursunuz, demiş ve ortadan kaybolmuş." (DK1, s.182)

Dilek kuşunun bu uyarısı, ihtiyaç ile arzu arasındaki farkı anlayıp ölçülü davranma duyarlılığına dikkat çeker. Aslında günlük hayatta bir çoğumuz ihtiyaç ve arzularımız arasında sıkışıp kalırız bu da bizi mutsuzluğa sürükler ve elimizdeki kıymetini bilmeden ona şükretmeden yaşamamızın doğurduğu birçok sıkıntıyı yaşarız. Oysa bize verilen güzelliklere nimetlere şükretmemiz onların farkında olmamız hayatımızdan memnun kalmamız aslında mutlu yaşamamızın anahtarıdır.

"— Aslında evet bir isteğimiz var, biz eskisi kadar mutlu olmak istiyoruz, demişler. " (DK1, s.182)

Yaşlı çiftin dileklerinin dilek kuşu tarafından yerine getirilmesinden sonra çok lüks bir hayat yaşamaları, zengin olmaları yaşlı çiftte umdukları gibi bir mutluluk getirmemiş aksine çiftin yaşadığı huzursuzluk, mutsuzluk onları eski günlerindeki yoksul ama her türlü zorluğa rağmen hallerine şükreden o mutlu günlerini arar olmaları ve eski yaşamlarına dönmek istemeleri çiftin içlerindeki duygusal boşluğu fark etmelerinin ve duyarlılıklarının bir örneğidir.

Sahip oldukları her şeye rağmen içlerindeki duygusal boşluğu fark etmeleri duyarlılıktır.

"— Arzular böyledir. İmkânları yokken insanlar her şeyle mutlu olabilir ama her şeye sahipken onları neyin mutlu edeceğini bilemezler. " (DK1, s.182)

Arzular ile ihtiyaçlar arasındaki farkın önemine işaret eden ve duyarlılığın önemini çok iyi anlatan aynı zamanda hayatın anlamını sorgulatan örnek bir cümle.

"Yürüyüş rotasını önceden belirlemekse giysileri ve alınması gereken eşyaları doğru seçmeyi kolaylaştırır. " (DK2, s.115)

Doğa yürüyüşü öncesi yapılması gereken hazırlıklar ifade edilmiştir. Yapılacak yürüyüş ortamına ve koşullarına karşı duyarlı davranmanın, hazırlıklı olmanın bir göstergesidir.

"Ayakkabı içine uzun çoraplar giymekse böcek ısırıklarına karşı alınan önlemlerdendir. " (DK2, s.115)

Yürüyüş esnasında karşılaşılabileceğimiz tehlikeli durumlara karşı dikkatli olmak, önlem almak açısından da duyarlı olmamız gerektiği vurgulanmıştır.

"Yürüyüşte daha rahat ve kontrollü bir biçimde ilerlemeye yardımcı olan yürüyüş batonu kullanılabilir." (DK2, s.115)

Doğa yürüyüşü yapılacak yerin zeminine ve olası risklere karşı önlem alınması konusunda duyarlı olmamız gerektiği ifade edilmiştir.

"Aslında annemi üzmem istemiyorum. Benim iyiliğim için böyle konuştuğunu, sağlıklı büyümemi istediğini biliyorum." (DK2, s.128)

Bu metinde Tolga adında bir çocuğun sağlıklı beslenme konusundaki problemi ele alınmıştır. Belki de birçok ailenin karşılaştığı bu sorun çocukların faydalı ve sağlıklı yiyecekler yerine yalnızca sevdikleri yemekleri tercih etmeleri ve bunun dışındaki yiyecekleri tüketmemeleri alışkanlığı üzerinden işlenmektedir. Tolga her ne kadar yemek yemeyi sevmediğini söylese de annesini üzmem istemediğini belirtir.

Bu cümle onun annesine karşı duyarlılığını göstermektedir. Sevmediği yemekleri yapmasına rağmen annesine anlayışla yaklaşması duyarlılık değerine örnek olarak gösterilebilir.

"Eminim sizin başınıza da benzer şeyler gelmiştir. Yani siz de sevmeden, hatta hiç istemeden bazı şeyleri yemek zorunda kalmışsınızdır, öyle değil mi?" (DK2, s.128)

Bu cümlede Tolga bu tür bir beslenme sorununu sadece kendisinin mi yaşadığını, yoksa yaşlılarının da benzer durumlarla karşılaşmış olduğunu sorgulamaktadır. Kendi yaşadığı durumun başkalarında da olup olmadığını merak etmesi duyarlılık değerini yansıtır. Tolga'nın arkadaşlarının durumunu da düşünmesi arkadaşlarının, yaşlılarının beslenmelerine karşı da duyarlı olduğunu göstermektedir.

"Ben de annemi üzmem istemediğim için bir iki kaşık yedikten sonra doyduğumu söyleyip sofradan kalkıyorum." (DK2, s.129)

Burada da Tolga annesini kırmak ve üzmem istemediği için sevmediği yemek olsa bile bunları yemeğe çalışması annesinin duygularına karşı duyarlı

olduğunun göstergesidir.

"Performans ödevleriniz için bu konuyu araştırırsanız cevabı da öğrenebilirsiniz, ne dersiniz?" (DK2, s.130)

Öğretmenin öğrencilerin düşüncelerine değer vermesi konu hakkında ne düşündüklerini sorması öğrencileri ve düşüncelerini önemseydiğini ve öğrencilerine karşı duyarlı olduğunu göstermektedir.

4.6. Dürüstlük Değeri

Tablo 17. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Dürüstlük Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Öğretmenin Sevinci	Dürüstlük (D6)	İçten Sevinç ve Paylaşımında Samimiyet	3
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Dürüstlük (D6)	Alın Teri ile Kazanç ve Dürüstlük	1
Her Yüreğe Nakış Gerek	Dürüstlük (D6)	İletişimde Samimiyet ve Dürüstlük	2

Dürüstlük sağlıklı bir toplum yapısının en önemli unsurlarından biridir. Toplumda yaşayan bireylerin birbirine güven duymasını, toplumsal ilişkilerin karşılıklı güven içinde olmasını sağlar ve aynı zamanda birçok değer kazanılmasında etkili olur.

Dürüstlük Türk Dil Kurumu'na (TDK, 2020) göre "doğruluk" şeklinde tanımlanmaktadır. Toplumsal düzenin ve güvenin sağlanması için bu değer kazanılması ve yaşatılması elzemdir. Nitekim günlük hayatta karşılaştığımız birçok olumsuz olayın temelinde erdem ve değerlerden yoksun bir yaşamın olduğu gözlemlenebilmektedir.

Bu doğrultuda "Dürüstlük Değeri" ile ilgili okuma metinlerinde geçen örnekler aşağıda belirtilmiştir:

"Ohh... Nihayet uçurtmalarım afacan sahiplerini buldu. Çok mutluymum" (DK 1, s.54)

Öğretmen Dede'nin çocuklar için yaptığı uçurtmaları onlara verirken

hissettiği samimiyet ve içtenlik, dürüstlük değerine güzel bir örnektir. Dürüstlük sadece sözlerimizde değil davranışlarımızda ve duygularımızda da kendini gösterir. Öğretmen Dede'nin çocuklara duyduğu sevgi onların mutluluğu için gösterdiği çaba ve içten heyecanı, duygularındaki dürüstlüğü yansıtmaktadır. Bu nedenle sadece doğruyu söylemek değil hissettiklerimizi samimi bir şekilde yaşamak ve paylaşmak da dürüstlük değerinin önemli bir parçasıdır.

"Elindeki yumağı yere at Deniz!" diye bağırdım. "Sal salabildiğin kadar ipi. Bak! Baharın ılık rüzgârları onu alıp nasıl da yücelere götürüyor!" (DK1, s.55)

Bu cümlede öğretmen dede, küçük Deniz'e dürüst ve samimi bir şekilde yardım ediyor, ona doğru bir şey yapmayı öğretiyor. Deniz'e uçurtmasının nasıl daha yükseğe gideceğini göstererek dürüst bir şekilde sevincini paylaşıyor.

"Sana yeniden yapacağım. Hem öyle kocaman, öyle güzel olacak ki, gökyüzünde süzülürken tüm kuşlar onu kıskanacak." (DK1, s.55)

Bu cümlede öğretmen dede, küçük Deniz'e dürüstçe güvence veriyor. Uçurtmasını elinden kaçırıp Deniz'e ona yeni bir uçurtma yapma sözünü vererek ona yardımcı olma konusunda dürüst bir yaklaşım sergiliyor.

"Çok şaşkın ve mutluydu ama hak etmediği parayı alamazdı. Almadı da... Yol göstermenin bedeli bu kadar çok olamaz. Fakat yanımda bir miktar cevizim var..." (DK1, s.102-103)

Bu cümle Sığırtmaç Mustafa'nın hayatını ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk ile olan karşılaşmasını anlatan hikâyeden bir kesittir. Bir gün Gazi Mustafa Kemal ve yanındakiler kaybolur ve Sığırtmaç Mustafa onlara yol gösterir. Atatürk, Mustafa'nın yoksulluk içinde yaşamına rağmen, zekâsını ve karakterini beğenir. Mustafa Kemal ona yardım etmek için 36 lira verir fakat Mustafa parayı kabul etmez. Atatürk niçin parayı almadığını ve kendilerine yol gösterdikleri için verdiğini söyleyince Sığırtmaç Mustafa yol göstermenin bedelinin bu kadar para edemeyeceğini ve cebindeki cevizleri de alırlarsa parayı alacağını söyler. Bu davranışı da hak etmediği ve alın teri olmadan karşılıksız bir şekilde parayı kabul etmeyen Sığırtmaç Mustafa'nın dürüstlüğünü ifade etmektedir.

"Nakış işlemeyi nereden öğrendin? Senin yapabileceğin bir iş değil ki bu!" (DK1, s.151)

Dedenin Ayşenur'a açık bir şekilde nakış işleme işinin Ayşenur'un yaşına göre yapılacak bir iş olmadığını ifade etmesi içtenlik ve dürüstlüğe örnektir.

"Öyle mi?... Ben de zor bir şey olduğunu sanırdım." (DK1, s.151)

Dede kendi yanlışını açık bir şekilde kabul ediyor ve bu da dürüstlüğün bir yansımasıdır.

4.7. Estetik Değeri

Tablo 18. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Estetik Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Estetik (D7)	Doğadaki Güzelliklere Hayranlık	1

Güncel Türkçe Sözlük'te estetik "1. Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi; güzel duyu, bedii, bediiyat. 2. Güzellik duygusu ile ilgili olan; güzel duyusal. 3. Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu; güzel duyu, bedii. "biçimlerinde ifade edilmiştir (TDK, 2025).

Çocuklar estetik yeteneklerini sürdürebilmeleri için yeterli düzeyde desteklenmelidir. Aksi takdirde gündelik yaşamın bir parçası olan estetik tecrübelerini zamanla yitirirler. Bu tecrübeler onların dünyaya ait güzellikleri duyumsama, anlamlandırma ve bu güzelliklere duygusal bir bağ kurma biçimiyle şekillenmektedir. Ancak zamanla bu çok yönlü estetik algılar yetişkinlerin estetik anlayışına indirgenmiş olur. Bu durum da çocukların yaşama dair estetik duyarlılıkları, özgünlüğünü ve zenginliğini kaybederek sınırlı bir çerçevede kalır (Startwell, 1995; akt. Lim, 2004).

TYMM Çerçevesinde estetik değeri incelediğimizde sanatsal bakabilen, sanatsal ve kültürel varlığı koruyup zenginleştirme bilincine sahip, doğal güzelliklerin ve çevrenin korunma duyarlılığını benimsemiş, sanatı hayatın bir parçası olarak görebilen, sorumluluk üstlenmeyi ve estetik aracılığıyla özgün

üretkenliği ve ruhsal gelişimi desteklemeyi amaç edinmiş bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir (TYMM, 2024).

Bu doğrultuda okuma metinlerini incelediğimizde estetik değerine örnek olacak cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Yürüyüş yaparken doğada gözlemlenebilecek ne kadar çok şey olduğunu fark ettiğinizde belki de şaşıracaksınız." (DK2, s.115)

Bu cümle doğadaki güzelliklere dair bir hayranlık ve bu güzelliklerin farkına varma onları keşfetme duygusunu ifade eder. Farkında olmadığımız bu güzellikleri gözlemlemenin insanda oluşturacağı şaşkınlık ve hayranlık duygusu, doğanın estetik yönünü ifade etmektedir.

4.8. Mahremiyet Değeri

Tablo 19. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Estetik Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Mahremiyet (D8)	Bireysel tercihlere saygı	1
Oyuncakların Oyuncağı Olmak	Mahremiyet (D8)	Kişisel anılara verilen özel anlam	1
Gülü İncitme Gönül	Mahremiyet (D8)		2

Mahremiyet Türk Dil Kurumu'na göre "gizlilik" olarak ifade edilmiştir (TDK, 2021). Mahremiyet daha çok özel yaşam, kişisel bilgiler ve özgürlük alanı, sınır belirleme ve aile içi ilişkilerde gizlilik, sosyal alanlarda kendi sınırlarını belirleme anlamlarında kullanılmaktadır. Bireyin 'özel alanı' ya da 'dokunulmazlığı' olarak da anlam kazanan mahremiyet değerinin öğrencilere kazandırılması ve öğrencilerin bu değer bilincinde olmaları günümüzde özellikle sanal mecraların yayılması ve sosyal medya alanlarının çok kullanılmasıyla önem kazanmıştır. TYMM çerçevesinde öğrencilerin kendisine ailesine veya başkalarına ait alanı, bilgilerini korumayı ve başkalarının dokunulmazlığına saygı duymayı, millî ve manevî değerlerde gereken hassasiyeti göstermeyi ve farkında olmayı erdem edinmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2024).

Metinleri incelediğimizde bu temada doğrudan olmasa da dolaylı bir şekilde

mahremiyet değeri işlenmiş ve okuma metinlerinde örnek olabilecek cümleler şunlardır:

"Hangi adı tercih edeceğiniz size kalmış." (DK1, s.40)

Bu cümlede kişisel tercihlere ve bireysel seçimlere saygı gösterilmesi açısından dolaylı olarak mahremiyet değerine örnek olabilir.

"Oyuncaklarımla oynarken çekilmiş bir fotoğrafım bile yok diyorsun belki."
(DK 1, s.72)

Cümlesi geçmişe dair özel hatıraların paylaşılmamış olması saklı kalması mahremiyet değerine örnek olarak verilebilir.

"Ya hayır de yahut sus. Dili incitme gönül." (DK2, s.86)

Şair burada iletişimde gereksiz veya kırııcı konuşmalardan kaçınmaktan, başkalarının durumları ile ilgili yorumlarda sınır koymanın öneminden, kişinin özel alana saygı ve özen göstermeyi ifade etmektedir. Kendini sınırlarını bilmek karşısındaki özel alanını bilmek de mahremiyet değerine örnek bir durumdur.

"Başın olsa da yüksek,/ Gözün enginde gerek,/ Kibirle yürüyerek/ Yolu incitme gönül." (DK2, s.86)

Bu dizelerde de davranışlarımızı kontrol etmeyi kibirli olmamayı ve kişisel sınırlarımızı aşmamayı ve saygılı olmayı öğütlemektedir. Bu da mahremiyet değerinin özelliklerindendir.

4.9. Merhamet Değeri

Tablo 20. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Merhamet Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Dilek Kuşu	Merhamet (D9)	Yardımseverlik ve Merhamet	5
Gülü İncitme Gönül	Merhamet (D9)	Şefkat ve Merhamet	3

TDK’de "Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma" biçiminde ifade edilmektedir.

TYMM çerçevesinde incelediğimizde bireyin insanlara ve diğer canlılara karşı vicdanlı, şefkatli, sevgi dolu, duyarlı ve sorumlu vb. erdemleri kazanması amaçlanmaktadır. Merhamet değerini benimsemiş bir birey hem kendisine hem de diğer canlılara ve doğaya karşı da daha duyarlı olur. Bu duyarlılık aynı zamanda bireye sorumluluk da yükler bu sorumluluğunun farkında olması da bireyin yaşadığı topluma uyum göstermesi görevlerini tam ve eksiz yapmasını sağlar (TYMM, 2024).

Merhamet değerini kazanmış bireyler insani ilişkilerine de dikkat eder. Başkasının yaşadığı acıyı, zorluğu anlama ve onları anlayışla karşılama gibi erdemleri davranışları da kazanmış olur. Aynı zamanda merhamet duygusu bir davranış biçimine dönüşür ve sadece karşıdakinin durumuna üzülme ya da acımak gibi duygularla sınırlı kalmaz bunun yanında ona yardımcı olmak, onun yaşadığı olumsuz durumun düzeltilmesi için harekete geçmek ve onu yargılamadan dinlemeyi de kapsar.

Toplumsal anlamda merhamet huzurlu, adaletli ve güvenli bir yaşamın da temelidir. Bir toplumda merhamet duygusu gelişmiş ve insanlar bu duyguyu davranış biçimine dönüştürüp içselleştirmişlerse o toplumda huzur ve güven içinde bir yaşam biçimi var demektir.

Bu bağlamda okuma metinlerini incelediğimizde merhamet değeri ile ilgili okuma metinlerinde geçen örnek cümlelere aşağıda belirtilmiştir.

"Dedesi, Ayşenur'u saçlarından okşamaya devam ediyordu. Yanaklarından da öptü onu." (DK1, s.152)

Bu davranış dedenin torununa karşı sevgi, şefkat ve merhamet duygusunun bütünleştığının bir örneğidir.

"Ama, daha başka güzel şeyler de işle!... Bugün insanoğlu güzel duygulara muhtaç... Güzel hasletlere muhtaç..." (DK1, s.152)

"Elindeki beze, bu tomurcukları, goncaları, gülleri işlerken o küçük yüreğine de bazı güzel duygu ve hasletleri işle." (DK 1, s.152)

Elindeki beze nakış işleyen torununa nasihat veren dede torununa beze nakış işlediği gibi yüreğine ve duygularına da güzel duyguları, hasletleri işlemesi gerektiğini ve insanoğlunun bu güzel duygulara ihtiyaç duyduğunu belirtmesi aslında merhamet değerinin yanın da sevgi, saygı, şefkat vb. değerlerinin de işlenmesi gerektiğini belirtmektedir.

"İnsanın muhtaç olduğu, hasret kaldığı pek çok güzel duygu ve haslet var kızım." (DK1, s.152)

"Saygı, vefa, merhamet, yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece bir kaçıdır." (DK1, s.152)

Günümüzde bu güzel hasletlere insanoğlunun muhtaç olduğunu ve bu değerlerin ve güzel alışkanlıkların tekrar yaşatılması için çocuklarımızın yüreğine bu güzellikleri işlememiz gerektiğini sonraki nesillere de böylece aktarılması gerektiğini ifade etmiştir.

"Balı incitme gönül" (DK2, s.86)

Şairin faydalı bir canlıya bile zarar vermemiz gerektiği öğüdü merhametin açık bir işaretidir.

"Bir küçük meyve için/ Dalı incitme gönül" (DK2, s.86)

Günlük hayatımızda çıkarımız veya menfaatimiz uğruna doğaya veya canlılara zarar vermemiz gerektiği canlılara karşı şefkat duyguları beslememiz gerektiği öğüdü merhamet değerinin en güzel ifade biçimidir.

"Yapan ol, yıkan olma" (DK2, s.86)

Hayatta yıkıcı olmak yerine yapıcı olmayı, iyilikle hareket etmeyi; bozan değil onaran olmayı öğütleyen bu dizeler yaşam amacımızın güzellikleri inşa etme gayretiyle şekillenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece merhamet sadece bir erdem değil, aynı zamanda yaşam biçimimize dönüşür.

4.10. Mütevazılık Değeri

Tablo 21. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Mütevazılık Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Ev	Mütevazılık (D10)	Sadelik ve İçtenlik	2
Gülü İncitme Gönül	Mütevazılık (D10)	Alçak gönüllülük ve Kibirden Kaçınma	2

Mütevazının anlamı, Güncel Türkçe Sözlükte kelimenin eş anlamlısı olan alçak gönüllülük ile ifade edilmiştir (TDK, 2021). Alçak gönüllü kelimesinin anlamı ise sözlükte "Kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse); engin gönüllü, tevazulu, mütevazı" biçiminde ifade edilmiştir.

Tevazu kibir ve kendini beğenmiş kavramlarının tam tersine engin gönüllü, hoşgörülü, yaptıklarıyla ve yaşam biçimiyle kendisini üstün görmeyen büyüklenmeyen, karşıdakine tepeden bakmayan, alçakgönüllü anlamlarına gelir. Bu özelliklere sahip kişi veya duruma da mütevazı denilir.

TYMM çerçevesinde mütevazılık değerini incelediğimizde bu çerçevede öğrencilere kendini bilen, gösterişten ve kibirden uzak, sade, sabırlı, duyarlı, alçak gönüllü, bencil davranışlardan uzak duran, sahip olduğu özellikleri üstünlük aracı olarak görmeyen, insanlara karşı sabır, nezaket ve anlayış gösteren, mütevazı insanların öz saygıya sahip olduğunun farkına varacak davranış ve eylemleri kazandırmayı amaçlamaktadır (TYMM, 2024).

Mütevazılık hem kültürümüzde hem de inancımızda önemli bir yere

sahiptir. İncancımız gereği kibirlenmemiz gerektiği tevazu sahibi olmamız gerektiği hem hadislerde hem de ayetlerde belirtilmiştir. Kültürümüzde de kibirlenen kendini beğenmiş insanları hor gören kişiler çok sevilmemekte ve bu davranışları tasvip edilmemektedir.

Bu bağlamda Mevlana'nın yedi öğüdünden biri olan 'Tevazu ve alçakgönüllülükte toprak gibi ol.' sözü, insanların eşit olduğunu, kimsenin kimseye üstünlük taslamaması gerektiğini vurgular. Mevlana bu öğütle kibirden uzak durulması gerektiğini ve insanın topraktan geldiğini hatırlatarak tevazulu bir yaşam sürmenin erdemini 'toprak' sembolüyle anlamlı bir biçimde ifade eder.

Bu doğrultuda kitapta yer alan okuma metinlerini incelediğimizde mütevazılık değerini içeren ve öğrencilere örnek olabilecek cümleler şunlardır.

"Evimi seviyorum. Emlak ilanlarında gördüğüm 'ultra lüks, işçiliği sağlam, modern ev' olduğu için değil, o eve sahip olduğum, bana ait olduğu için değil; 'benim yuvam' olduğu için seviyorum." (DK2, s.69)

Metin, günümüzde insanların evin içindeki eşyalara, lüksüne, genişliğine ve gösterişine gereğinden fazla anlam yükleyip aynı evde yaşayan aile bireylerine yeterince değer vermemelerinden dolayı aile içi ilişkilerin eskisi kadar sıcak ve samimi olmadığını dile getirmektedir. Asıl mutluluğun ve aile sıcaklığının gösterişten uzak, samimi ilişkilerde ve kabullenmede gizli olduğunu vurgularken; bunun da ancak mütevazı bir yaşam biçimi ve sahiplenme duygusuyla mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

"Mutlu muyum? Çok şükür." (DK2, s.69)

Gösterişten uzak sade bir hayat yaşamayla mutlu olması küçük şeylerle yetinip şükretmek de mütevazılık değerinin bir göstergesidir.

"Başın olsa da yüksek/ Gözün enginde gerek" (DK2, s.86)

Bu dize kişinin makamı, konumu ya da bilgisi ne kadar yüksek olursa olsun bununla kibirlenmemesi, büyüklenmemesi gerektiğini ve alçakgönüllü olması gerektiğini, tevazuyu elden bırakmaması gerektiğini vurgulanmaktadır.

"Kibirle yürüyerek/ Yolu incitme gönül" (DK2, s.86)

Bireyin sahip olduğu imkân ya da özelliklerden dolayı kibirden uzak durması gerektiğini gösterişsiz sade bir hayat yaşamayı öğütlerken aynı zamanda davranışlarımıza dikkat etmemiz gerektiğinin ve tevazu içinde bir yaşamın öneminde de bahsetmektedir.

4.11. Özgürlük Değeri

Tablo 22. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Özgürlük Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Özgürlük (D11)	Zorluklar Karşısında Dayanışma ve Azim	3
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Özgürlük (D11)	Azim ve Başarı	4
Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Özgürlük (D11)	Coşku, Mutluluk ve Bayram Sevinci	3

Özgürlük sözlükte "Herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme veya davranma, herhangi bir şarta bağlı olmama durumu; azadlık, her türlü dış etkiden bağımsız olarak insanın kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar vermesi durumu; hürlik, hürriyet" biçiminde tanımlanmıştır (TDK, 2021).

Özgürlük değer anlamında bireyleri ve toplumu, hak anlamında bütün insanlığı, ulusal bağımsızlık anlamında ise devletlerin geleceğini ve bağımsızlığını temsil eder. Özgürlük tüm değerleri tamamlayan ve onların oluşumunu etkileyen temel bir kavramdır. Özgür bir birey ancak değer seçme ya da tercih etme hakkına sahip olabilir. Özgür olmayan bir toplum ise kendine ait değerleri uzun süre yaşatamaz, varlığını sürdüremez ve zamanla başka toplumların himayesi altında onların etkisine girerek yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalır.

Özgürlük kavramı genel anlamda ulusal bağımsızlık açısından olduğu kadar bireylerin değer seçiminde özgür olması bakımından da büyük önem taşımaktadır. Günümüzde özellikle çocuklara farkında olmadan sosyal mecralar aracılığıyla

kendi kültürümüze ve kimliğimize ait olmayan yaşam biçimlerinin dayatılması, özgürlük değeriyle bağdaşmayan ve kontrol edilmesi gereken bir durumdur.

Özgürlük düşünce, yaşam biçimi ve kendini ifade etme şekli olarak ele alınabilir. TYMM çerçevesinde özgür, cesur, kendi kültürüne ve kimliğine bağlı, bunun yanında evrensel gelişmelere açık, üretken kararlı, ülkesinin bağımsızlığını ön planda tutan ve düşüncelerini özgürce dile getiren bireylerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. (MEB, 2024)

Bu doğrultuda metinleri incelediğimizde özgürlük değeri ile ilgili örnek cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Hür bir memlekette yaşama özlemiyle dolu, cepheye uğurluyorlar sevdiklerini." (DK 1, s.91)

Özgür bir ülkede yaşamak uğruna sevdiklerini cepheye göndermek, mücadeleyi sahiplenmek ve vatan aşkıyla birlikte hareket etmek; ancak özgürlük değeri ve vatan sevgisiyle açıklanabilir. Mektubun genelinde ülkenin kurtuluşu ve özgürlüğü için gösterilen kararlılıktan, fedakârlıktan, mücadeleden bahsetmektedir.

"Anadolu'nun bu cömert analarının doğurduğu Mehmetçiğin bileğini kimse bükemez ana, korkmayasın" (DK 1, s.92)

Metin Kurtuluş Mücadelesi döneminde askere çağrılan her Türk genci gibi kahramanın hiç düşünmeden bir an önce birliğine katılmak için evden ayrılması ve yolculuk süresince şahit olduğu ve yaşadığı zorluklarını anlatırken aynı zamanda Türk askerinin vatanın bağımsızlığı istiklali ve özgürlüğü için mücadele eden askerlerin azmi, kararlılığı ve cesaretini aktarırken rütbelilerin askerlere olan yakınlığından ve samimiyetten de bahsetmektedir.

Örnek cümlede de anasının korkmamasını ve Mehmetçiğin yenilmeyeceğini, esaret yaşanmayacağını; özgürlük, bağımsızlık için verilen mücadelenin kararlılığından gururlu bir şekilde bahsetmiştir.

"Oğlun yakında Türk askerleriyle beraber bayrağı Sarıkışla'ya dikecek." (DK 1, s.92)

Burada da işgal altında bulunan vatan toprağının kısa zaman içinde

özgürlüğüne kavuşacağını ve şanlı bayrağımızın dalgalanacağı belirtilmiştir.

"Mustafa'nın en büyük dileği, arkadaşları gibi okula gitmek ve okumaktı."
(DK 1, s.100)

Bu cümlede Mustafa'nın eğitim hakkından yararlanmasını ve özgür bir yaşam için kendi kararlarını kendi verebilecek düzeye ulaşması için ve yaşlıları gibi okul okuma hakkına sahip olmasını belirtmektedir.

"Mustafa Kemal'in kalbinde çocukların apayrı bir yeri vardı. Çünkü onlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğiydi. Ülkemizin geleceğinin parlak olması için tüm çocukların çok iyi yetiştirilip topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyordu."
(DK 1, s.102)

Bu cümlede Mustafa'nın ve bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu, özgürlük değerinin ancak kendisini yetiştirmiş ve donanımlı bireyler tarafından yaşatılacağı vurgulanmaktadır.

"Yıllardır özlemini çektiği okuma- yazma isteğini Mustafa Kemal yerine getirecekti." (DK 1, s.103)

Mustafa'nın özgür bir birey olarak yetişmesi, eğitim görmesi vatanına ve milletine faydalı olması için Atatürk tarafından eğitim görmesi sağlanmıştır.

"Mustafa oldukça başarılı bir öğrenciydi. Burayı bitirince Gazi, onu Maçka'daki Fevziye Lisesi'ne gönderdi. Kuleli Askeri Lisesi'nde de eğitim aldıktan sonra Kara Harp Okulu'ndan Tankçı Teğmen rütbesiyle mezun olup, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne katıldı." (DK 1, s.103)

Mustafa'nın kendisine Atatürk tarafından sunulan bu fırsatı değerlendirip başarılı bir şekilde eğitim öğretimini tamamlayıp istediği mesleğine kavuşması da özgürlük değerine örnektir.

"Değeri, özgürlüğümüzde saklı..." (DK 1, s.128)

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın çocuklara verilen özgürlükle değer ve anlam kazandığını belirtmiştir. Bu bayram sadece bir tatil değil aynı zamanda çocuklara verilen eğitim hakkı, özgürlük ve geleceğe umutla bakma fırsatıdır.

"İşte o gün, bizler de çiçekler gibi rengârenk açarız." (DK 1, s.128)

Çocukların özgür bir biçimde kendilerini ifade ettikleri, coşkulu bir şekilde kutladıkları ve geleceğe heyecanla hazırlandıkları anlatılmaktadır.

"Yeryüzünün tüm çiçekleri gibi yeryüzünün tüm çocuklarının bayramıdır."
(DK 1, s.128)

23 Nisan'ın sadece ülkemizde değil bütün dünyadaki çocuklar tarafından kutlandığını ve evrensel özgürlük duygusu içinde bütün çocukların bu hakka sahip olduğu dile getirilmiştir.

4.12. Sabır Değeri

Tablo 23. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sabır Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Sabır(D12)	Mücadele ve istikrarlı olmak	2
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Sabır(D12)	Görev bilinci ve kararlılık	1
Atatürk ve Çiftlik	Sabır(D12)	Umut emek ve sabır	1
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Sabır(D12)	Kararlılık ve sabır	3

Güncel Türkçe Sözlükte "sabır", "1.Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam, 2.Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme." biçiminde ifade edilmiştir (TDK, 2025).

Sabır sözcüğü günlük hayatta karşılaştığımız ve hoşumuza gitmeyen durum veya olaylar karşısında sergilediğimiz sakinlik durumumuzu ifade etmektedir. Yaşadığımız çevrede pek çok olumsuz durumun yaşanmasına, kötü sonuçlar doğuracak olayların meydana gelmesine sabır değeri ile engel olabiliriz. Günlük yaşamda karşılaştığımız birçok sorunun temelinde sabırsız bir şekilde davranmanın olduğu söylenebilir. Trafikte, hastanede, okulda sosyal yaşam alanlarının birçoğunda insanların tahammülsüzlüğü veya sabırsızlığı bu olayların yaşanmasına neden olmaktadır. Sabır bireyin yaşadığı hayal kırıklığı, zorluk, sıkıntılara rağmen sakin kalabilmektir (Schnitker, 2012).

TYMM çerçevesinde sabır değerini incelediğimizde yaşanan olumsuz

durumlara olumlu bakabilen, zor ve kötü durumlara karşı dayanabilen, kararlı davranan, süreci yönetebilen, sorumluluklarını yerine getiren; duygu, düşünce ve eylemlerini kontrol edebilen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Bu doğrultuda okuma metinlerinde geçen ve sabır değerine örnek olabilecek ve tespit ettiğimiz cümleler aşağıda yazılmıştır.

"Hava çok soğuk, her yer diz boyu kar. Geceleri çadırın içi bile o kadar soğuk olur ki, cephedeki kardeşlerimiz şimdi ne yapıyordur diye düşünmekten uyku girmiyor gözüme." (DK1, s.92)

Bu cümlede zor şartlara rağmen vatan savunması için görevlerini yerine getiren Mehmetçiğin bütün zorluklara güçlüklerle rağmen sabırla görevlerini yaptıklarını ifade etmektedir.

"Ne zaman sevk edileceğimizi sorduğumuzda 'yakında' diyor komutanlar." (DK1, s.92)

Bu cümlede de askerlerin sabırla görev beklediklerini ifade etmektedir.

"Ama Mustafa, bu güzellikleri fark edemeyecek kadar yorgundu. Çünkü o hastaydı. Sıtma olmuştu... Tek isteği bir an önce sığırlarını otlatıp evine dönmektir." (DK1, s.100)

Bu cümleler Mustafa'nın hasta ve yorgun olmasına rağmen görevini sabırla yerine getirmeye çalıştığını gösterir. Küçük yaşta maddi durumları yetersiz olduğu için sığırtmaçlık yaparak aile ekonomisine katkıda bulunan Mustafa'nın zorluklara, güçlüklerle ve hastalığına rağmen sığırlarını otlatması sabır değerine güzel bir örnektir.

"Bu öyle bir girişimdir ki, elverişsiz toprak ve iklim koşulları altında burada ya sabır tükenir yahut da para." (DK1, s.121)

Bu cümle Atatürk'ün elverişsiz bir toprak alanını modern bir tarım alanına ve çiftliğe dönüştürmek amacıyla uzmanlardan toprak analizi istemesini, ancak raporlarda bu toprağın elverişsiz olduğu ve burada tarım ya da çiftlik kurulamayacağı belirtilmesine rağmen, Atatürk'ün kararından vazgeçmeyip emek ve gayretle, zor koşullara rağmen yılmadan, uzun süreli ve kararlı bir çalışmayla

başarıya ulaşmanın mümkün olduğunu ve bunun için sabrın gerektiğini açıkça ifade eder.

"Ne kadar oflasam da bazen açlıktan, bazen annemin zorlamasından sevmediğim şeyleri yemek zorunda kalıyorum." (DK2, s.128)

Sağlıklı beslenmesi için annesinin yaptığı ve kendisinin sevmediği yemekleri yemesi zorlansa da sağlıklı beslenmeye gayret etmesi sabır değerine örnektir.

"İçimden yemek gelmiyor onları... Hatta içimden 'Nereden çıkmış ki bu yemek, kimin aklına gelmiş bunu pişirmek?' diye sorup duruyorum." (DK2, s.129)

Bu cümlede Tolga'nın sevmediği yemeklerle ilgili olumsuz duygularını annesi üzülmeyin diye açıkça ifade etmemesi ve yemekleri zorla da olsa yemesi sabır örneğidir. Yanlış beslenme alışkanlıklarını terk etmek ve sağlıklı beslenmek için çaba göstermektedir.

"Sonuçta sevmediğim yiyecekleri tattığım ve artık hiçbir yemeğe ön yargılı davranmadığım için çok mutlu." (DK2, s.130)

Bu cümlede Tolga'nın sağlıklı beslenmesi için yemek pişiren; protein ve vitamin bakımından zengin yemekler hazırlamasına rağmen, sürekli makarna yemek isteyen bir çocuğa annesinin gösterdiği sabrın mutlu sonla sonuçlanmasına örnek verilmektedir.

4.13. Sağlıklı Yaşam Değeri

Tablo 24. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sağlıklı Yaşam Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Sağlıklı Yaşam (D13)	Doğa yürüyüşü ve spor	2
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Sağlıklı Yaşam (D13)	Sağlık ve sağlıklı beslenme	8
Obezite	Sağlıklı Yaşam (D13)	Sağlık ve sağlıklı yaşam	4
		Beslenme ve dengeli diyet	4
		Fiziksel etkinlik ve egzersiz	1

Güncel Türkçe Sözlük'te "Sağlık kurallarına dikkat ederek sürdürülen hayat." biçiminde ifade edilmektedir (TDK, 2025).

Sağlıklı bir yaşam bireylerin tercihleri, tutumları ve alışkanlıkları çerçevesinde şekillenen bir yaşam biçimidir. Bu tercih tutum ve alışkanlıkların şekillenmesinde bireyin iradesi kadar aile yapısı, arkadaş çevresi, ekonomik ve çevresel koşullar, sosyal ve kültürel faktörler de etkilidir (Sungur vd., 2019).

Bireylerin sağlıklı yaşam değerini kazanmaları için bu etkenlerin bütüncül olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda TYMM çerçevesinde değeri incelediğimizde dengeli ve sağlıklı beslenen sosyal ve sportif aktivitelere katılan zararlı alışkanlıklardan uzak duran bağımlılıkla mücadeleyi ve insan sağlığını önemseyen bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Günümüzde özellikle çocuklarımızın sağlıklı beslenmesi ve zararlı madde ile alışkanlıklardan uzak durması açısından yalnızca öğrencilerin değil, velilerimizin de bu konuda bilinçlenmesi ve duyarlı olması büyük önem taşımaktadır. Ebeveynler çocuklarını küçük yaşlardan itibaren yakından takip etmeli, onların yanlış yollara sapmamaları için rehberlik etmeli ve arkadaş çevresine dikkat etmelidir. Madde bağımlılığının yanı sıra çağımızın önemli

sorunlarından biri olan teknoloji bağımlılığı, şiddet içeren ya da zararlı içerikli dijital oyunlar gibi konularda da anne ve babaların hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Bu hassasiyetlerin yanında çocuklarımızı güzel vakit geçirecekleri spor, etkinlik ve aktivitelere yönlendirmeli, bu etkinliklere bizler de hem sağlıklı yaşam hem de örnek olması açısından katılmalıyız. Böylece hem zihnen hem bedenen sağlıklı yaşamının önemini kavramış ve kavratmış oluruz.

Bu doğrultuda okuma metinlerini incelediğimizde sağlıklı yaşam değerine örnek olacak cümleler şunlardır.

"Yürümek başlı başına bir spor" (DK2, s.114)

'Haydi Doğa Yürüyüşüne!' adlı metin, doğa yürüyüşü ya da hiking adlı sporu tanıtarak bu sporun faydaları, nasıl yapıldığı, spor yapılmadan önceki hazırlıkları kısacası spor hakkında bilmemiz gereken konular anlatılmaktadır. Ayrıca doğa yürüyüşünün spor yapmanın yanında doğayı gözlemleme ve doğada keyifli etkinlikler yapma fırsatı sunan bir aktivite olduğu vurgulanmaktadır.

Bu cümlede yürümenin sadece bir eylem olmadığı aynı zamanda bedenin hareket etmesini sağladığını düzenli yapıldığında fiziksel bir aktivite olduğunu vurgular. Bireyleri yürüyüş yapmaya teşvik ederek onları hareketli ve sağlıklı bir yaşam için doğa yürüyüşüne teşvik etmektedir.

"Bu sporu yaparken hem fiziksel bir etkinlik yapılır hem de aile ya da arkadaşlarla doğada güzel zaman geçirilir" (DK2, s.114)

Bu sporun faydaları arasında fiziksel etkinliğe yapılan vurgu sağlıklı yaşam değerini yansıtır. Hareket etmenin bedensel sağlık üzerindeki etkisinin yanı sıra sevdiklerimizle doğada güzel vakit geçirmenin de sağlığa katkı sağladığı ifade edilmektedir.

"İspanak çok faydalıymış, içinde vitaminler varmış, bolca demir varmış..." (DK2, s.128)

Bu cümlede Tolga sofraya geldiğinde yoğurt çorbası ve ıspanak gibi sevmediği yemekleri görünce yemeyi reddediyor. Ancak annesi yemeklerin içerdiği vitaminler ve faydalarını sıralayarak Tolga'yı ikna etmeye çalışıyor, böylece Tolga

sağlıklı bir şekilde beslensin ve yemeğini yesin. Sağlıklı besinlerin içerdiği faydalı öğelere doğrudan örnek bir cümledir.

"Böyle sağlıklı beslenemezmişim ama böyle olmazmış ki..." (DK2, s.128)

Bu cümle düzenli, dengeli ve sağlıklı beslenmenin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

"Biliyorsunuz ki yemezsek yaşamımızı sürdüremeyiz. Canlıların en önemli ihtiyaçlarından biridir beslenme ihtiyacı..." (DK2, s.129)

Sağlıklı beslenmenin hayatta kalmak için bir ihtiyaç olduğu ve bunun da sağlıklı yaşamın temeli olduğu açıkça ifade edilmektedir.

"Eğer yemek yemezsek gelişimimizi sağlayıp sürdüremeyiz, güç kazanamayız. Soğuğa, sıcağa, hastalıklara karşı dirençli olamayız" (DK2, s.129) Sağlıklı beslenmenin vücudumuza faydaları ve kaliteli bir yaşamın sağlıklı beslenmeyle olacağı belirtilmektedir.

"Vücudumuz hayatımızı devam ettirmemiz için gerekli olan enerjiyi sağlayamaz ve benzini biten bir arabanın yolda kalması gibi çalışmasını durdurur." (DK2, s.129)

Vücudumuzdaki enerji ihtiyacının besinlerle karşılandığını öğrencilerin anlayacağı basit bir örnekle anlatan ve sağlıklı beslenmeye ve sağlıklı yaşama örnek bir cümledir.

"Vücudumuzun doğru ve düzenli çalışabilmesi için protein, vitamin, karbonhidrat ve minerallere ihtiyacı vardır." (DK2, s.129)

Vücudun sağlıklı kalması için gerekli temel besinlerin alınması ve sağlıklı beslenmenin önemi anlatılıyor.

"Bunları da sebzelerden, et, balık, süt ürünlerinden ve meyvelerden sağlarız." (DK2, s.129) Bu cümlede de doğru besin kaynaklarına örnek veriliyor.

"Dengeli beslenme her bir besin grubundan yeteri kadar yemektir." (DK2, s.129)

Sağlıklı bir vücuda sahip olmak için sağlıklı ve dengeli beslenmenin önemi vurgulanmış ve dengeli beslenmenin nasıl olması gerektiği anlatılmıştır.

"Vücudumuzun devamlılığı ve işleyişi metabolik bir denge üzerine kuruludur." (DK2, s.140)

"Obezite" adlı metinde sağlıklı bir yaşam için dengeli ve düzenli beslenmenin yanı sıra egzersiz yapmanın, hazır gıdalardan uzak durmanın, uzun süre bilgisayar başında ya da masa başında çalışıyorsak bu esnada yiyecek atıştırmaktan kaçınmamız gerektiği vurgulanmakta; ayrıca günümüzde birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de obezite oranının giderek arttığı ve bu artışın nedenleri açıklanmaktadır. Bu örnek cümlelerde de vücudumuzun sağlıklı işlemesi, sağlıklı bir beden için dengeli ve hareketli bir yaşam biçiminin önemi ifade edilmiştir.

"Obezite masum bir yağ depolanmasının çok ötesinde hastalık olarak tanımlanabilecek düzeyde önemli bir sağlık sorunudur." (DK2, s.140)

Obezitenin toplumda yanlış algılandığı; yalnızca fazla kilodan ibaret olmadığı, ciddi sağlık problemlerine yol açabilen bir hastalık olduğu ve sağlıklı doğrudan ilişkili önemli bir sorun teşkil ettiği ifade edilmektedir.

"Sağlıksız yiyecekleri (başta fast food diye tanımladığımız grup) tüketmenin yanı sıra sağlıklı bile olsa aşırı miktarda gıda tüketimi obeziteye giden yolu açar." (DK2, s.140)

Sağlıklı yaşam için tükettiğimiz yiyeceklerin seçimi ve miktarının sağlık açısından önemli olduğu vurgusu yapılarak sağlıksız yiyeceklerden uzak durmanın sağlığımız açısından önemi belirtilmiştir.

"Uzun süre bilgisayar ve televizyon karşısında veya masa başında zaman geçirmek, vücudun enerji tüketimini azaltacağından obezite olasılığını artırır." (DK2, s.140-141)

Obezitenin hangi koşullarda meydana geldiği ve hareketsizliğin sağlığı olumsuz etkilediği belirtilmiş, hareketli bir yaşamın sağlıklı bir vücut için önemi vurgulanmıştır.

"Fazla kilolu olmak... eklemleri ve kemikleri zor durumda bırakır, ağrı problemlerine yol açabilir." (DK2, s.141)

Fazla kilonun vücut üzerindeki olumsuz etkileri anlatılmış ve sağlıklı yaşam için dengeli bir vücut ağırlığına dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

"Obeziteyi engellemenin, genel enerji dengemizi korumanın başlıca yollarını

bilmeli ve dikkat etmeliyiz." (DK2, s.141)

Sağlıklı yaşam için obezitenin engellenmesi için neler yapılması gerektiğinin önemi vurgulanmıştır.

"Günlük yiyeceklerimizi doğru seçmek: Bu konuda büyüklerimizden yardım alarak karbonhidrat (şeker), yağ ve protein açısından dengeli içerikli bir öğün düzenimiz olmalıdır. " (DK2, s.141)

Sağlıklı beslenmek için yiyecek seçimi kadar yiyeceklerin içeriğinin önemli olduğu vurgulanmış ve dengeli beslenmenin sağlıklı yaşam için vazgeçilmez olduğu vurgulanmıştır.

"Gün içerisinde yeterince su içmeye dikkat etmeliyiz. Mümkün olduğunca ana ve ara öğünlerde lifli sebze ve meyve tüketimine özen göstermeliyiz." (DK2,s.141)

Sağlıklı yaşam için su tüketiminin önemi belirtilirken sağlıklı beslenmede sebze-meyve tüketiminin de doğrudan sağlıklı yaşam değerini desteklediği ifade edilmiştir.

"Gün içerisinde daha çok egzersiz yapmanın, 1-2 saat, mümkünse açık havada hareketli olmanın yollarını aramalıyız." (DK2, s.141)

Hareketli ve aktif bir yaşamın sağlık için önemli olduğu ve açık havada bu yaşam tarzını benimsemeyi öğütlemektedir.

4.14. Saygı Değeri

Tablo 25. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Saygı Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oyuncakların Oyuncağı Olmak	Saygı (D14)	Geleneksel oyuncaqlara ve emeğe saygı	4
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Saygı (D14)	Vatan için mücadeleye saygı	3
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Saygı (D14)	İnsana değer verme ve saygı	3
Atatürk ve Çiftlik	Saygı (D14)	Örnek olma ve liderlik	2
Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Saygı (D14)	Millî değerler ve atatürk saygı	4
Her Yüreğe Nakış Gerek	Saygı (D14)	Saygı ve vefa	2
Herkes Önemli (Metin 4)	Saygı (D14)	Saygı ve takdir	3

Saygı Türkçe Sözlük'te "Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu; hürmet, ihtiram. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu." biçiminde ifade edilmektedir.

TYMM çerçevesinde saygı değerini incelediğimizde ahlaki, kültürel ve toplumsal gelişimini destekleyen temel insani değerlerden biri olarak ön plana çıkar. Bu modelin en önemli hedeflerinden biri de erdemli ve kültürel değerlerine sahip çıkan bireylerin yetiştirilmesi olduğundan saygı değeri de bu anlamda önem kazanmaktadır. Saygı kişinin kendisine, diğer insanlara, içinde yaşadığı toplumun bireyleriyle uyum içinde olmasıdır. Başkalarına karşı kibar, kendi değerine ve sağlığına özen gösteren millî ve manevi değerlerine sahip çıkan bireylerin yetişmesi saygı değerinin kazandırılmasıyla mümkündür (MEB, 2024).

Bu doğrultuda öğrencilerin saygı değerini özümsemeleri ve bu değeri hayatlarında uygulamaları amacıyla okuma metinlerinde verilen örnek cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Girer girmez müzeden içeri/ ödünç alır babam/ tahta attan çocukluğunu geri" (DK 1, s.72)

Şiirde 'saygı değeri' yani saygı duyulan kişi babadır. Çocuk babasına duyduğu sevgi ve saygıyı onun çocukluğuna olan hayranlığıyla ifade eder. Çünkü her çocuğun en büyük kahramanı babasıdır. Bu şiirde de saygı değeri babaya karşı olan duygularla ifade edilmiştir.

"Baba sen/ oyunların altın çağında/ yaşadın çocukluğunu" (DK 1, s.72)
Babaya olan hayranlık ve saygı onun yaşadığı dönemi yücelterek ifade edilmiştir.

"Oyuncakların gizli dilini/ bilsen de" (DK1, s.72)

Şiirin genelinde babaya ve onun yaşadığı döneme hayranlık ve saygı ifadeleri vardır. Bu cümlede de babasının oyuncakların dilini bildiğine özel bir bilgiye sahip olduğuna ve oyuncaklar konusunda duyarlı olduğu belirtilmiştir.

"Söyle baba,/ kim kurtaracak çocukları/ sanal oyuncakların/ oyuncacı"

olmaktan kim? " (DK1, s.72)

Bu cümlelerde de babanın bilgisine olan güven, saygı dile getirilmiş, baba bir bilge ve kurtarıcı olarak görülmüştür. Bu da onun görüşüne tecrübesine ve bilgisine olan saygının göstergesidir.

"Kıymetli Anacığım, Evvela selam eder, senin ve Salih ağabeyimin ellerinden, kız kardeşimin gözlerinden hasretle öperim" (DK1, s.90)

Anneye verilen değer büyüklere karşı gösterilen hürmet saygının göstergesidir. Türk kültüründe annenin ve ağabeyinin elini öpmek onlara duyulan saygının ve hürmetin göstergesidir.

"Sen de içini rahat tut ana, bizler de bu peygamber ocağında..." (DK1, s.91)

Annesine güven vermesi, annesinin üzülmemesini istememesi de saygının belirtisidir. Askerlik ocağının 'Peygamber Ocağı' olarak ifade edilmesi de vatan için verilen mücadelenin büyüklüğüne ve kutsallığına duyulan saygıdandır.

"Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye." (DK1, s.91)

Vatan için canını feda etme kararlılığı, vatana duyulan saygının en büyük göstergesidir.

"Yoksa bu kişi Gazi Mustafa Kemal mi?" diye düşündü. Sonra da büyük bir coşkuyla, 'Evet!.. Evet o!..' " (DK1, s.102)

Çocuğun kendisiyle bu kadar yakından ilgilen kişinin Atatürk'ten başkası olamayacağını düşünmesi de halkın Atatürk'e gösterdiği hayranlığın ve saygının bir örneğidir.

"Gazi, çocuğun hastalığının bir an önce tedavi edilmesi için onu, Şişli'deki Himaye-i Etfal Hastanesi'ne yolladı" (DK1, s.103)

Atatürk'ün sığırtmaçlık yapan bir çocukla ilgilenmesi, toplumun en küçük bireyine bile değer vermesi, onun ne kadar saygıdeğer bir kişilik olduğunu yansıtır.

"Kendileri elleriyle bugünkü çiftlik yerinin bulunduğu yeri işaret ettiler ve sordular: Burayı gezdiniz mi?" (DK1, s.121)

Atatürk'ün, Atatürk Orman Çiftliğinin kurulacağı yeri araştırması için uzmanlardan fikir alması onların görüşlerine başvurması ve önem vermesi bilgiye ve başkalarının fikirlerine önem verdiğinin ve saygı gösterdiğinin bir örneğidir.

"Her zaman yaptığını yapmış ve en kötünün bile çalışarak ve bilimsel yöntemleri kullanarak nasıl en iyiye dönüşebildiğini gözler önüne sermiş." (DK1, s.121)

En kötü koşullarda bile iyi sonuçlar elde etmenin ancak çalışarak emek vererek elde edileceğine inanması bilimsel düşünceye, emeğe ve çalışmaya gösterdiği saygının bir örneğidir.

"Aklıma, Mustafa Kemal Atatürk'ün çocuk olduğu gelir. Bir ulusun geleceğini değiştiren çocuk... 'Ben de başarabilir miyim?' diye sorarım kendime..." (DK1, s.128)

Bu cümle Atatürk'e duyulan hayranlık ve saygının bir örneğidir.

"Her 23 Nisan'da kalbimin üzerine Atatürk resmini takarım. Bir gözüm daima oradadır; düşürmeyeyim diye." (DK1, s.128)

Bu cümle Atatürk'e duyulan özlemin ve derin bir saygının ifadesidir.

"Oysa rüzgâr bile kalbimin üstüne taktığım Ata'mızın resmini incitmez" (DK1, s.128)

Bu cümle de ise Atatürk'e duyulan içten bağlılığın ve saygının bir göstergesidir.

"Gözlerim beni izleyen büyükbabam ve büyükanneme iliştiriyor. Elllerinde balon, yakalarında Atatürk resmi var" (DK1, s.128)

Aile büyüklerinin Atatürk'e gösterdiği vefa ve saygının küçük bir çocuk tarafından dile getirilmesidir.

"Ayşenur, bakışlarını elindeki bezden dedesinin yüzüne çevirdi. Ona bakmaya başladı" (DK1, s.151)

Ayşenur'un küçük yaşına rağmen bir büyüğü onunla konuşurken onu dikkatle ve sevgiyle dinlemesi saygı değerinin bir örneğidir.

"— Nedir bu yaptığın Ayşenur? Bana anlat bakalım" (DK1, s.152)

Dedenin, torununun yaptığı işi küçümsemeden sorması onunla ilgilenmesi, değer vererek fikirlerini sorması saygı göstergesidir.

"Bu toplumdaki bütün bireylerin ayrı bir yeri ve önemi olduğunu anladılar."
(DK2, s.103)

Küçük bir kasabada görev yapan ve toplum tarafından değerleri bilinmediğinden şikâyetçi olan bütün çalışanların katılımıyla ortak bir karar alınır, artık hiç kimse çalışmayacaktır. Günler sonra hastalanan bir öğretmen doktora gider ve doktor çalışmadığını söyleyerek öğretmenle ilgilenmez ve olaylar böylece zincirleme devam eder. Çiftçi buğday ekmez, şoför çiftçiyi taşımaz, motor ustası, şoförün arabasını tamir etmez, aşçı da motor ustasına yemek yapmaz... Böylece kasabada hayat çekilmez bir hal alır işlerin böyle devam edemeyeceğini anlayan kasabalılar tekrar toplanır ve herkes birbirinden özür diler ve toplumda yaşayan bütün herkesin değeri kıymeti anlaşılır. Kasabalılar saygı çerçevesi içerisinde hayatlarına devam ederler. Bu cümlede de toplumu oluşturan bütün fertlerin değerli olduğu ve yaptıkları işe saygı duyulması gerektiği ifade edilmektedir.

"Orada bulunan herkes birbirinden özür diledi." (DK2, s.103)

Bu cümlede de kasabada yaşayanların hatasını anlayıp özür dilemeleri karşılıklı saygının ifadesidir.

"Sonra kasabalılar hep beraber o yüksek tepeye şu sözü yazdılar: 'Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.'" (DK2, s.103)

Toplumdaki bütün bireylerin, çalışanların önemli olduğu toplumsal birlikteliğe ve karşılıklı saygının önemi ifade edilmektedir.

4.15. Sevgi Değeri

Tablo 26. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sevgi Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Bir İp Bul, Oyuna Başla!	Sevgi (D15)	Eğlence ve oyun sevgisi	2
Öğretmenin Sevinci	Sevgi (D15)	Sevinç, heyecan ve coşku	5
		Doğa sevgisi ve baharın coşkusu	4
		Geçmişe duyulan özlem ve hatıralar	1
Oyuncakların Oyuna Başla!	Sevgi (D15)	Geçmişe ve çocukluğa duyulan özlem	2
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Sevgi (D15)	Aile bağları ve sevgi	4
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Sevgi (D15)	Yardımseverlik, sevgi ve şefkat	3
Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Sevgi (D15)	Çocuk sevgisi ve evrensel kardeşlik, doğa sevgisi ve canlılık	8
Her Yüreğe Nakış Gerek	Sevgi (D15)	Sevgi ve şefkat	3
Türkiye	Sevgi (D15)	Doğa sevgisi	3
Nasreddin Hoca	Sevgi (D15)	Sevgi ve bağlılık, mizah ve eğitici yöntem	4
Misafir Odası	Sevgi (D15)	Misafirperverlik ve sosyal ilişkiler	4
Çömlekçilik	Sevgi (D15)	Zanaatkarın mahareti, çömlek yapımındaki teknik	3
Kırık At	Sevgi (D15)	Geleneksel el sanatları ve ustalık	3
Ev	Sevgi (D15)	İnsana yönelik duygular ve sevgi	4
		Kişisel değerler ve mutluluk	3
Tatlı Günler	Sevgi (D15)	Doğa sevgisi	1
		Anne, baba sevgisi	4
Gülü İncitme Gönül	Sevgi (D15)	Sevgi ve ilişkiler	3
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Sevgi (D15)	Aile ve sevgi	3

Sevgi, Türk Dil Kurumu'na göre "insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet." biçiminde ifade edilmektedir (TDK, 2021).

Sevgi insan yaşamında derin ve temel bir değer olarak öne çıkar. Eğitim sisteminde bir değer olarak yer alması, bireylerin sağlıklı bir toplumsal yapı içinde yetişmesini destekleyen önemli bir göstergedir. Sevginin egemen olduğu bir

ortamda büyüyen bireyler; sorgulayan, eleştirel düşünebilen, rasyonel kararlar alabilen, sorumluluk sahibi ve özgür iradeye sahip bireyler olarak gelişirler. Bu bireyler aynı zamanda hoşgörü, saygı ve demokratik değerleri benimseyerek topluma katkı sağlarlar (Çiftçi, 2003).

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlıktır ve içinde yaşadığı toplumla sürekli bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim sevgi temelli bir zeminde gerçekleştiğinde toplumda barış, huzur, birlik ve beraberlik ön plana çıkar. Sevgi birçok diğer değerlerin temelini oluşturur ve insan ilişkilerinde birleştirici bir güçtür. Bir bireyin herhangi bir nesneye, olaya ya da duruma karşı hissettiği, ona mutluluk veren olumlu bir duygu olarak da tanımlanabilen sevgi, insan yaşamına anlam ve güzellik katar.

Toplumsal yaşamın niteliğini artıran ve bireylerin duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleyen sevgi, aynı zamanda insanların bir arada huzur içinde yaşamasını mümkün kılar. Sevgiyle şekillenen bir toplum sağlıklı ilişkiler kuran, empati yeteneği gelişmiş bireylerden oluşur. Dolayısıyla, eğitim sisteminde sevgi değerine verilen önem, daha bilinçli, duyarlı, mutlu, anlayışlı, barışçıl, vefalı ve özverili bireyler yetiştirme açısından büyük bir anlam taşır (MEB, 2024).

Bu bağlamda okuma metinlerini incelediğimizde sevgi değerine örnek cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Bu oyunları oynayıp eğlenceli zaman geçirmenin de hoşunuza gittiğini düşünüyoruz." (DK1, s.38)

"Sadece birkaç iple bile güzel zaman geçirilebiliyor, değil mi?" (DK1, s.40)

Metinde öğrencilerin keyif alacağı ve ilgi duyacağı oyunlardan bahsedilmiştir. Yukarıda verilen cümleler oyunlara karşı duyulan sevgi ve oyun esnasında geçirilen keyifli vakitlere örnektir. Bu temada verilmek istenilen kazanım değer ve erdemler oyunlar aracılığıyla kazandırılmaya çalışılmıştır.

"Bundan öyle büyük bir sevinç duyuyorum ki, anlatması kolay değil." (DK1, s.52)

Öğretmen dede çocuklara yaptığı uçurtmaları tamamladığı için ve

uçurtmalar güzel görüldüğü için bu duyguyu yaşıyor. Bunun temelinde de çocuk sevgisi vardır.

"Bugün kendimi çok canlı hissediyorum. İçi içine sığmaz bir çocuk gibiyim. Çocuksu sevinçlerle dolu olduğum için art arda neşeli kahkahalar attım." (DK1, s.53)

Metinde öğretmen dede mahalle çocukları için yaptığı uçurtmaları onlara vereceği günü sabahı bu coşkuyu ve sevinci yaşıyor. Yıllarca öğretmenlik mesleği yapan ve emekli olduktan sonra da çocuklarla vakit geçirmek onlara bir şeyler öğretmek için okulun kantinini işletip sağlık sorunlarında dolayı kantin işletmesini de bıraktıktan sonra boş vakitlerinde kendini iyi hissettiği zaman mahalledeki çocuklarla vakit geçirmek onlarla oyunlar oynamak için uçurtmalar yaptığını söylüyor. Bu yoğun duygular gösterilen fedakârlıklar özveride bulunma vb. davranışların temelinde sevgi değeri vardır.

"Penceremin kanadını ardına kadar açtım ve kollarımı iki yana açarak baharı kucakladım. Baharın ılık nefesi açık yakamdan içeri girip tüm vücudumu bir müjde gibi sardı" (DK1, s.53)

Metinde baharın gelişi, papatyalar, rüzgâr ve gökyüzü betimlemeleri doğaya duyulan sevgiyi anlatıyor. Öğretmen dede ve çocukların birlikte açık havada vakit geçirmeleri doğa ve çevre bilincinin yanında doğa sevgisini de kapsamaktadır. İçinde yaşadığımız alanların güzel kalması ve keyifli vakitler geçirmek için çevremizi temiz tutmalı ve doğaya saygının yanında doğayı sevmeli ve ki bu güzellikler devam etsin.

"Ohh... Nihayet uçurtmalarım afacan sahiplerini buldu. Çok mutluym, çocuklar gibi seviniyorum" (DK1, s.54)

Günlerce çocukların güzel vakit geçirmesi, gülmeleri, kahkahaları ve gözlerindeki o masum ışıltıyı görmek için uçurtmalar yapıyor; onları çocuklara verirken onların sevinci ve mutluluğunun kendisinde tarifsiz duygular uyandırdığını ifade ediyor.

"Yalnız yaşıyorum, çocuklarım ve torunlarım yok ama, bu semtin tüm çocukları benim torunlarım, kopamadığım öğrencilerim" (DK1, s.54)

Öğretmen dede yalnız yaşamasına ve çocukları ya da torunları olmamasına

rağmen öğretmenlik yıllarından itibaren çocuklarla kurduğu sevgi bağından hiç kopmamış ve gittiği her yerde bunu yaşamaya çalışmış. Öğretmenlik yaptığı öğrencileriyle mahallesinde sokağında yaşadığı bütün çocuklara karşı sevgi dolu merhamet dolu ve şefkat dolu bir davranış içinde olmayı tercih etmiş ve bu çocuklarla kurduğu bağ onun hayatına neşe, mutluluk, coşku ve yaşama heyecanı veriyor.

"Bu heyecanım çocuklara da yansıdı. Onlar da bağılıyor, çağırıyor, neşeli çığlıkları kırlarda yankılanıyor" (DK1, s.54)

Çocuklara bir şey vermenin kendisinde oluşturduğu o güzel duygunun neşenin coşkunun çocuklara da yansıdığını belirtmiş ve çocukların bu güzel duygu durumunu izlerken mutlu olmuştur.

"Bir an çocukluğumu anımsadım. Benim ve babamın elinde birer uçurtma var." (DK 1, s.54)

Bazen başkalarına yaşattığımız güzellikler sayesinde geçmişte sevdiklerimizle yaşadığımız güzel anıların hatırlanmasına vesile olur. Öğretmen dede de burada babasıyla yaşadığı sevgi dolu bir anısını hatırlamıştır.

"Ardından neşeli kahkahalar. Yüreğim burkulur gibi oldu" (DK1, s.55)

Babasıyla yaşadığı uçurtma etkinliği anısındaki güzellikleri, yaşadığı sevgi dolu anları hatırlaması yüreğinin burkulmasına sebep olmuştur. Bazen hayal kırıklıkları ve üzüntülerimizde sevgi duygumuzun gelişmesine etki edebilir.

"Öğretmen Dede uçurtmamı kaçırdım elimden, yakala onu, lütfen! Yakala!.." diye bağılıyor küçük Deniz ve bana doğru koşuyor" (DK1, s.55)

Küçük Deniz'in uçurtmasının elinden kaçmasıyla yaşadığı hayal kırıklığı ve üzüntüye karşı öğretmen dedenin ona sevgi dolu ve merhametli yaklaşımını dile getirmiştir.

"Kuyruğunu sallayarak gittikçe uzaklaşan uçurtmanın arkasından hüznle baktı küçüğüm. Sanki sevinçleri de onunla uzaklaşıyor." (DK1, s.55)

Çok sevdiği bir oyuncağını kaybeden bir çocuğun yaşadığı hayal kırıklığı ve üzüntünün çocuklarda oluşturduğu duruma örnek bir cümledir. Bazen hayatta hayal

kırıklıkları ve üzüntülerimiz bize bu değerleri anlamamızı bu değerlere sahip çıkmamızı sağlar.

"Girer girmez müzeden içeri ödünç alır babam tahta attan çocukluğunu geri" (DK1, s.72)

Şiirde müzeden içeri giren babanın müzede bulunan oyuncaklar sayesinde çocukluk günlerini hatırladığı ve anılarını özlem ve sevgiyle hatırladığı dile getirilmiştir.

"Oyuncakların kırılınca ya da tekir kedi deliğe düşürünce bilyelerini ağlar mıydın?" (DK1, s.72)

Oyuncaklarıyla bu kadar güçlü bir bağ kuran babasının geçmişte oyuncaklarının kırılması bozulması ya da kaybolması gibi durumlarda yaşadığı durumu merak etmiş ve bu kadar güçlü bir bağın ancak sevgi ile kurulacağını dile getirmiştir.

"Senin içine akıttığın gözyaşları hiç çıkmaz aklımdan anam." (DK1, s.90)

Bu cümlede annenin evladına karşı duyduğu sevgiden dolayı üzüntüsünü belli etmemesi ve oğlunun da bu duygunun farkında olması hem anne sevgisi hem de evlat sevgisine bir örnektir.

"Sen de içini rahat tut ana, bizler de bu peygamber ocağında vatanımızı zalimlerden kurtaracağımız günü iple çekmekteyiz" (DK1, s.91)

Vatanın bağımsızlığı ve milletin egemenliği için yapılan fedakârlıklar verilen mücadeleler vatan sevgisinin en büyük örneklerindendir.

"Hepsinin gözleri ıslıl ıslıl, imanı tam.. ' VATAN SAĞ OLSUN! ' diyor hepsi" (DK1, s.91)

Verilen mücadelenin zorluğuna rağmen kendilerini düşünmeden feda etmenin öneminden bahsedilmekle birlikte vatan sevgisinden kaynaklı olarak mücadeleyi veren bütün askerlerin ve halkın gözlerinin ışıltısı ve coşkusu ancak sevgi değeri ile ifade edilebilir.

"Hepinize selam eder, senin ve ağabeyimin ellerinden, Nevreste'nin gözlerinden öperim." (DK1, s.92)

Ailesine yazdığı mektupta özlemini dile getirirken sevgi ve saygı ifadelerinin kullanılması küçük kardeşine ‘gözlerinden öperim’ diye duygularını belirtmesi sevgi değerine örnektir. Kültürümüzde ‘büyüklerin ellerinin öpülmesi’ saygı ifadesini belirtirken ‘küçüklerin gözlerinin öpülmesi’ de sevgi duygusunun belirtisi ve önemli bir davranıştır.

"Gazi, çocuğa teşekkür ettikten sonra sevgiyle; 'Senin adın ne?' diye sordu." (DK1, s.102)

Bir liderin küçük bir çocukla ilgilenmesi ona değer vermesi ancak sevgi değeri ile olur. Bu cümlede de Atatürk’ün çocuklara karşı duyduğu sevginin bir örneği verilmiştir.

"Gazi, 'Mustafa' ismini duyunca gülümsedi. Fakir olduğu her halinden belli olan çocuğa sevgi ve şefkatle bakıyordu." (DK1, s.102)

Atatürk’ün, Sığırtmaç Mustafa ile ilgilenmesi durumunu sorması okuma yazma bilip bilmediğini sorması ve ona okuması için yardımcı olması çocuklara karşı duyduğu sevgisindendir.

"Gazi onu bekliyordu, çocuğu sevgiyle karşıladı." (DK1, s.103)

Küçük ve fakir bir çocuğu bir liderin şefkatle beklemesi ona yardımcı olması sevgi değerine örnektir.

"Her bir çiçek birbirine selam verip göz kırpar." (DK1, s.128)

Doğadaki bütün canlıların aslında birbirlerine sevgiyle yaklaştığını anlatan çevre ve doğa sevgisini öğütleyen bir cümledir.

"Çocukların el ele tutuştuğu gibi çiçekler de yaprak yaprağa tutuşur." (DK1, s.128)

23 Nisan Ulusal ve Çocuk Bayramı’nda çocukların birbirlerine gösterdiği sevgi değerini benzetme yapılmak kaydıyla ifade edilmiştir.

"Dünyanın hiç bilmediğim bir yerindeki çocukla aynı coşkuyu paylaşmak ne güzel!" (DK1, s.128)

Dünyanın bütün çocuklarına karşı duyulan evrensel sevgi değerinin ifade

edilmesidir.

"Her 23 Nisan'da kalbimin üzerine Atatürk resmini takarım" (DK1, s.128)

Atatürk'e karşı gösterilen içten bağlılığın ve sevginin bir örneğidir.

"Oysa rüzgâr bile kalbimin üstüne taktığım Ata'mızın resmini incitmez" (DK1, s.128)

Bu cümlede Atatürk'e duyulan sevgi anlatılırken doğanın da bu sevgiye saygı duyduğu imgesel olarak anlatılmıştır.

"Çocukluğumla birlikte yaşadığım tüm baharların çiçeklerini toplarım" (DK1, s.128)

Çocukluk yıllarında yaşadığı güzel anılarını baharın çiçekleriyle özdeşleştirip bu coşkuyu, sevgiyi ve mutluluğu 23 Nisan Bayramı'nda yaşadığını dile getirmiştir.

"Tüm çocuklar birleşip koca bir çember oluruz" (DK1, s.128)

Bütün çocuklar arasında oluşan birlik duygusunun sevgi değeri ile ifade edilmesidir.

"Birleşen ellerimiz, uzun bir kurdele gibi çiçek demetimizi kuşatır..." (DK1, s.128)

Birlik ve beraberlik içerisinde oluşan duygusal bağın ancak sevgi değeri ile kazanılacağı ifade edilmiştir.

"Sevgi onların en başta gelenidir. İnsanları sevmek çok büyük bir meziyettir. Hattâ hayvanları bile sevmek gerekir kızım" (DK1, s.152)

Torununa güzel duygu ve değerleri anlatırken sevgi değerinin bunların en başında geldiğini belirtmesi sevgi değerinin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

"Benim güzel kızım!" (DK1, s.152)

Sevgi dolu bir hitap ve sahiplenme ifadesinin güzel bir örneğidir.

"Birbirini seven insanlardan meydana gelmiş bir toplum düşün" (DK1,

s.152)

Sevgiyle kurulmuş bir toplumun hayali ve aslında günümüzde birçok toplumun ihtiyaç ve özlem duyduğu ideal bir toplumun sevgi değeri ile ancak oluşabileceğine işaretler.

"Baharına, yazına, kara kışına/ Âşık olmuşum" (DK 1, s.160) Vatanın her unsuruna duyulan sevgi dile getirilmiştir.

"Gözlerin ne güzel deniz mavisini,/ Ormanlar urban olmuş yeşil yeşil;" (DK1, s.160)

Vatanın doğal güzelliklerine hayranlık estetik bir biçimde sevgi değeri ile ifade edilmiştir.

"Göz nuru, içinde sevdam;/ Elimde saz, dilimde türkü memleketim" (DK1, s.160)

Memlekete duyulan sevginin sanata, türkülere dönüşmesi ve sevgi değeri ile ifade edilmesidir.

"Siz bana Nasreddin Dede de diyebilirsiniz. Çünkü ben sizleri torunum olarak görüyorum" (DK2, s.12)

Nasreddin Hoca'nın çocukları kendi torunları gibi görmesi ve çocuklardan kendisini de dede olarak görmelerini istemesi sevgi bağının oluşturduğu bir durumdur.

"Beni çok sevdiğinizi biliyorum. Ben de sizleri seviyorum" (DK2, s.12)

Nasreddin Hoca anlattığı fıkralarıyla toplumda herkesin sevgisini kazanmış ve özellikle çocuklar tarafından çok sevilmiştir. Özellikle fıkralarıyla güldürürken düşüren ve aynı zamanda çok zeki ve hazır cevap bir kişiliğe sahip olduğu için çocuklar tarafından çok sevilmiştir. Bu cümlelerde de hem kendisinin çocuklar tarafından sevildiğini hem de çocukları sevdiğini dile getirmiştir.

"Şayet siz o fıkraları okur, hayata gülümseyerek bakar, çalışkan, başarılı,

ahlaklı çocuklar olursanız ben de çok mutlu olacağım" (DK2, s.13)

Çocukların fıkraları okuyup onlardan ders çıkartıp başarılı, erdemli birer birey olmaları kendisini mutlu edeceğini ifade etmesi de çocukların iyiliği için duyduğu sevgiyi anlatmaktadır. Nasreddin Hoca'nın insanları sadece güldürmek için değil de aynı zamanda onları yönlendirdiğini onlara akıl verdiğini ve gönülden bağlı olduğunun da bir göstergesidir.

"Hepinizi ziyaretime bekliyorum" (DK2, s.13)

Samimi sevgi dolu bir davet cümlesidir. Çünkü insan sevdiklerini ziyaret eder ve sevdikleri tarafından ziyaret edilmek ister.

"Hepinizi çok seviyorum, hoşça kalın" (DK2, s.13)

Bu cümlede ise Nasreddin Hoca çocuklara olan sevgisini açık bir şekilde tekrar ifade etmektedir.

"Eksilmezdi yüzlerde sevinç" (DK2, s.30)

Misafir Odası adlı şiirde bir çocuğun gözünden eski misafirperverlik ve aile bireylerinin oluşturduğu samimiyet ve sevgiden dolayı aile bireylerinin yüzlerinde sürekli bir mutluluk ve sevinç olduğu belirtilmiştir. Bu mutluluğun kaynağı ise aile sevgisi ve birliktelikten gelmektedir.

"Misafirlerim olurdu her yaştan" (DK2, s.30)

Her yaştan misafirin kabul edilmesi, sevgi, saygı ve misafirperverliğin göstergesidir.

"Aile bireylerinin mahzun bakışları / Dedeler, nineler ve torunlar" (DK2, s.30)

Aile bireylerine olan bağlılıktan ve sevgiden dolayı odasının köşesinde büfenin içinde bulundurduğu fotoğraf karesindeki aile bireyleri odaya güzel ve manevi bir anlam kattığını belirtmektedir.

"Hoş geldiniz derdi, misafir kolonyası" (DK2, s.30)

Gelen misafirlere karşı gösterilen ilgi ve hürmetten dolayı onlara kolonya tutmak ya da ikramlarda bulunmak misafirperverlik ve sevgi değerine örnektir.

"Çömlekçilik bir zamanlar ülkemizdeki en revaçta olan zanaatlardan biriydi" (DK 2, s.44)

Bu cümlede geçmişte insanların çömlekçiliğe sadece ekonomik ya da geçim kaynağı bir uğraş olarak değil de sevdikleri bir meslek olduğunu ve bu zanaatın kültürlerinin bir parçası olduğunu benimseyerek ve bu zanaatla ilgili bilgi birikiminin ustalar tarafından sonraki nesillere aktarıldığı bu mesleğe olan ilgi ve sevginin sabırla yoğurdukları çamur şekillerindeki eserlerde kendini göstermektedir. Çömlekçilik o dönemde yapılan bir iş olmaktan öte sevgiyle yapılan bir uğraş olmuştur.

"Daha çeyrek asır öncesine kadar mutfağında su küpü, turşu küpü, yağ küpü olmayan ev yoktu." (DK2, s.44)

Bu cümlede geçmişte çömleklerin evlerde araç ve gereci olarak kullanıldığı ve dönemin geleneksel yaşam tarzına, ev kültürüne duyulan sevgi vurgulanıyor.

"Dördüncü kuşağa ulaşmadan ömrünü dolduran çömlekçilik..." (DK2, s.46)

Nesiller arası bilgi aktarımının olmamasından kaynaklı kaybolan bir meslek için duyulan hüznün aslında ona olan sevginin ifadesidir.

"Bu işi yapan ustalar, üzülme... Yalnız değilsiniz." (DK2, s.46)

Çömlekçilik zanaatının da unutmaya yüz tutmuş birçok mesleklerden biri olduğunu ve toplumda gerekli değer ve ilgiyi göremeyen belki de çok az sayıda ustanın sayesinde devam etmekte olan çömlek ustalarına yönelik duygusal ve sevgi dolu bir destek ifadesidir.

"Usta ilk önce ocağın/ Ateşini körükledi;/ Sonra kırılan ayağın / Demirlerini ekledi." (DK2, s.58)

Demircinin küçük çocuğun oyuncak atının tamirinde özen göstermesi çocuğu mutlu etmiş ve bu da sevgiden kaynaklanan emeğe örnektir.

"Ve benim at öncekinden/ Sağlam oldu gerçekten." (DK 2, s.58)

Küçük çocuğun oyuncasının demirci tarafından tamir edilmesi iyilik ve sevgiyle yapılmış bir işin göstergesidir.

"Bu küçük bir birçok zahmet,/ Birçok çabaya mâl oldu;" (DK2, s.58)

Emek ve çapa gerektiren bir iyilik ancak sevgi duygusuyla yapılır.

"Bana göre o kurabiyeler mutluluğun sembolüydü" (DK2, s.68)

Eski aile ortamına, aile içindeki mutluluğa ve sevgiye olan özlemi dile getiren bir cümledir.

"İçinde kahkahaların yükseldiği, masanın üzerinde kurabiyelerin ya da canlı çiçeklerin durduğu." (DK2, s.68)

Sevgi dolu ve mutlu bir aile tablosunu ifade etmektedir.

"Mum ışığında sevgi dolu yemeklerin yendiği." (DK2, s.68)

Sevgi değerine doğrudan vurgu yapılmıştır.

"Kıymet verdiğimiz şey, insan değil eşya oldu." (DK2, s.69)

Sevginin, değer, kıymetin bireye verilmesi gerekirken eşyaya, nesnelere daha çok anlam yüklenildiğini şikâyet eden ve sevginin, kıymetin, değer, insanlara verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

"Değerli bir vazonun kırılması mesele haline gelirken insanın kırılmasını sıradan görür olduk" (DK2, s.69)

Bu ifade, insana verilen kıymetin azalmasına ve sevgi yoksunluğuna dikkat çekmektedir.

"Acilen eşyanın hâkimiyetinden kurtulup insana dokunmak lazım" (DK2, s.69)

İnsana değer verilmesi gerektiği ve sevginin eşyaya, nesnelere değil insana karşı beslenmesi noktasında yapılmış bir çağrıdır.

"Evimi seviyorum... 'benim yuvam' olduğu için seviyorum" (DK2, s.69)

Ailesini, çocuklarını barındırdığı için eve dört duvardan fazla anlam yükleyerek yuva olarak görmesi ve içinde barındırdıklarından dolayı sevgisini dile getirmesi önemli bir duygudur.

"Bizler yazı sabırsızlıkla bekleriz çünkü hepimiz yaza, o tatlı sığağa, hasretiz. Hele biz çocuklar!" (DK2, s.80)

Çocukların yaz mevsimine duyduğu sevgi dile getirilmiştir. Doğu Anadolu'nun dağ köyünde yaşayan, kışların uzun ve soğuk geçtiği bir köydeki çocukların yaz aylarını sabırsızlıkla beklediğini ifade etmektedir.

"Köyümüzde onu sevmeyen bir tek kişi bile yoktur." (DK2, s.80)

Bu cümlede babanın sadece çocuğu ve ailesi tarafından değil de köy halkı tarafından da sevilmesi herkese karşı sevgi dolu bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir.

"Onun gelmesini sabırsızlıkla beklerim. Tabii yalnız getirdiği yiyecekler için değil, onu çok sevip özlediğimden..." (DK2, s.80)

Küçük bir çocuğun babasına karşı duyduğu özlemin ve karşılıksız sevginin açık bir ifadesidir.

"Anam da çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür." (DK2, s.80)

Annenin çevresindeki herkese karşı şefkatli ve iyi kalpli olması sevgi dolu bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesidir.

"Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar... bol yağlı bir çorba hazırlar. Bunu bakır tasa doldurarak sıcak sıcak hasta komşumuza yollar." (DK2, s.80)

Annenin komşularına karşı gösterdiği empati ve yardımseverlik annenin sahip olduğu sevgi duygusunun yaşama yansımış halidir.

"Çiçeklerle hoş geçin,

Balı incitme gönül." (DK2, s.86)

İnsanın doğaya, güzelliklere ve tatlılığa zarar vermemesi gerektiği, sevgiyle

yaklaşması gerektiğini ögütler.

" Bir küçük meyve için

Dalı incitme gönül." (DK2, s.86)

Küçük çıkarlar uğruna güzel ve değerli duygulara sahip kişileri kırmamayı, küstürmemeyi ve onlara şefkatle sevgiyle, yaklaşmayı ögütleyerek sevgi değerini yüceltmektedir.

"Ya hayır de yahut sus.

Dili incitme gönül." (DK2, s.86)

Sevgi dolu bir iletişimin sözün önemine dikkat çekerken insanları sözlerimizle incitmemeli onlarla güzel konuşmalı veya susmayı önermektedir. Ayrıca sevgi dolu bir dilin önemine de işaret etmektedir.

"Sevmekten geri kalma,

Yapan ol, yıkan olma,

Sevene diken olma,

Gülü incitme gönül." (DK2, s.86)

Bu dizeler bütünüyle sevgi değerini vurgulamaktadır. Sevgiyi teşvik edip sevenlerin duygularına engel olmamayı ve sevgi duygusunu yaymaya çalışmayı, sevgi duygusuna zarar verecek davranışlardan uzak durmayı ögütlemektedir.

"Annem mutfaktan bana sesleniyor. Haydi oğlum, yesene oğlum, yemezsen büyüyemezsin oğlum, çok zayıfsın artık neredeyse iskeletin görünüyor oğlum." (DK2, s.128)

Bu cümle sadece Tolga'nın annesi için değil aslında tüm annelerin çocuklarının düzenli ve sağlıklı beslenmediklerinde duydukları üzüntüyü ifade eder. Bu duygu da sevgiyi ve onlara olan düşkünlüklerini açıkça ifade eder. Çocuklarının bir an önce büyümelerini, kilo almalarını istemeleri ve sağlık konusundaki endişeleri, bir annenin çocuklarına karşı duyduğu derin sevginin ve kaygısının açık bir şekilde ifade edilmesidir.

"Annemin söylediklerinden anladığınız gibi yemek yemeyi pek sevmiyorum. Aslında annemi üzmem istemiyorum. Benim iyiliğim için böyle konuştuğunu, sağlıklı büyümemi istediğini biliyorum." (DK2, s.128)

Burada Tolga annesinin sağlığı için yaptığı çabayı anlıyor ve bunun arkasında annesinin sevgi duygusunun olduğunu biliyor. Bundan dolayı da annesini üzmem istemiyor. Aslında Tolga'nın annesini üzmem istememesi de annesine duyduğu sevgi duygusundandır. Bu cümle hem anne hem de çocuk sevgisine örnek gösterilebilir.

"Sonuçta sevmediğim yiyecekleri tattığım ve artık hiçbir yemeğe ön yargılı davranmadığım için çok mutlu." (DK2, s.130)

Tolga annesinin sağlıklı beslenme konusunda kendisine sabırla ve sevgiyle yaklaşmasının sonucunda sağlıklı beslenme alışkanlığını kabul ediyor. Annenin çocuğunu sağlıklı beslenme konusunda bilinçlendirmesi ve çocuğunun sağlıklı beslenmeyi yaşantıya, davranışa dönüştürdüğünü görmesi de anneyi mutlu etmiştir.

4.16. Sorumluluk Değeri

Tablo 27. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Sorumluluk Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Öğretmenin Sevinci	Sorumluluk (D16)	Yardımsızlık ve paylaşma duygusu	3
Oyuncakların Oyuncak Olmak	Sorumluluk (D16)	Fotoğraf ve hatıraların önemi	1
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Sorumluluk (D16)	Fedakârlık	4
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Sorumluluk (D16)	Çalışkanlık	2
Atatürk ve Çiftlik	Sorumluluk (D16)	Çalışkanlık ve azim, bilime ve eğitime verilen önem, halkın refahını ve mutluluğunu düşünme	7
Baharda Çiçek Açar, 23 Nisan'da Çocuk	Sorumluluk (D16)	Geleceğe dair umut ve sorumluluk bilinci	3
Türkiye	Sorumluluk (D16)	Fedakârlık ve bağlılık	3
Nasreddin Hoca	Sorumluluk (D16)	Toplumsal sorumluluk ve insanlara yardım etme, eğitim	5

Tablo 27. (Devamı)

Misafir Odası	Sorumluluk (D16)	Evde huzur ve mutluluk, estetik ve özen	2
Çömlekçilik	Sorumluluk (D16)	Zanaatın zorlukları, geleneksel el sanatları	1
Kırık At	Sorumluluk (D16)	Çalışma, emek, sabır, gerçekçilik	5
Ev	Sorumluluk (D16)	Emek ve sorumluluk	3
Tatlı Günler	Sorumluluk D (16)	Toplumsal ve aile içi sorumluluk	3
Gülü İncitme Gönül	Sorumluluk (D16)	Dilin Gücü ve Sorumluluğu	2
Herkes Önemli	Sorumluluk (D16)	Toplumsal dayanışma sorumluluk ve birlik	1
		Karşılıklı değer verme	1
Haydi Doğa Yürüyüşüne!	Sorumluluk (D16)	Planlama ve hazırlık	2
		Bilgi güvenlik ve sağlık	2
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Sorumluluk (D16)	Karar verme ve sorumluluk	2
		Sözlü iletişim ve ifade özgürlüğü	1
Obezite	Sorumluluk (D16)	Sorumluluk ve duyarlılık	3
		Eğitim ve bilgi edinme	2
Atlı Cirit	Sorumluluk (D16)	Takım çalışması ve disiplin	2

Sorumluluk, Türk Dil Kurumuna göre "Bireyin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanlarına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet" şeklinde ifade edilmektedir.

TYMM çerçevesinde ele alınan diğer değerler gibi sorumluluk değeri de bireyin kendisine, içinde yaşadığı topluma ve çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumluluklarını bilme, yaptığı eylemlerin, yaşadığı olayların sonuçlarını üstelenecek bilinçte olma, verdiği sözü tutma, davranışlarında ve söylemlerinde tutarlı olma, çevresine, arkadaşlarına güven verme ve görev bilincine sahip olma gibi erdemleri kazanacak bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır(MEB, 2024).

Sorumluluk duygusu gelişmiş bireyler kendi görev ve sorumluluklarını bilir

bu bilinçte davranışlarını ve yaşamlarını düzenler bu sayede hem çevresine uyum sağlama da hem çevresine fayda sağlamış olur. Bir toplumun kalkınması aynı zamanda sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesine de bağlıdır. Çünkü sorumluluk duygusu gelişen bireyler sadece kendileri için değil aynı zamanda vatanı ve milletin kalkınması için de özverili bir şekilde çalışır ve görev mesuliyetlerini yerine getirir. Aynı zamanda içinde yaşadığı çevreye uyum sağladığı gibi güven de verir (Chapman, 2002: 197).

Sorumluluk duygusu gelişen bireyler aynı zamanda birçok değeri de kazanmış olur. Bu bağlamda okuma metinleri incelendiğinde sorumluluk değerine örnek olacak cümleler şunlardır.

"Tam on iki uçurtma. Mahallenin çocuklarına yeter mi? Geçen yıl sekiz tane yapmıştım da birkaç çocuk açıkta kalmıştı. Yetmeyecek olursa bir daha, bir daha yaparım, öyle çok malzemem var ki." (DK 1, s.52)

Metnin başından itibaren öğretmenin hayatı boyunca edindiği deneyimleri çocuklara aktarmak, onlardan kopmamak için gösterdiği çaba sorumluluk duygusunu yansıtmaktadır. Özellikle yaşlılık dönemine girmesine rağmen, öğretmenin çocuklar için uçurtmalar yapma çabası onun fedakârlığını ve özverisini gösterir. Öğretmen kendisi için değil çocukların mutluluğu için çaba harcar. Emekli olduktan sonra bile öğrencilerinden uzak kalamamış, onları mutlu edebilmek için bir okul kantinini işleterek zaman geçirmiştir. Bu özveri sadece fiziksel çaba ile sınırlı kalmaz, aynı zamanda duygusal anlamda da öğretmenin çocuklar için hissettiği sevgi, bağlılık ve sorumluluk birer erdem olarak metnin içinde somutlaşır.

"Haydi çocuklar! Öğretmen dedeniz geldi!.. Uçurtmalarınız geldi!" (DK1, s. 53)

Öğretmen dede hayatı boyunca çocukları mutlu etmek için uğraşmış ve mesleğinin ona yüklediği sorumluluğunun farkında olduğu için emekli olduktan sonra da mahallesindeki çocukları mutlu etmek ve onlara bir şeyler katmak amacıyla uçurtma etkinliği yapmıştır.

"Üzülme, dedim. Sana yeniden yapacağım. Hem öyle kocaman, öyle güzel olacak ki, gökyüzünde süzülürken tüm kuşlar onu kıskanacak" (DK 1, s.55)

Uçurtmasını elinden kaçırın çocuğun yaşadığı üzüntüden dolayı öğretmen dede onu sakinleştirmek ve mutlu olması için yeni ve çok güzel bir uçurtma yapacağını söylüyor ve mutlu etme sorumluluğuyla yaklaşıyor. Öğretmen yaşına rağmen çocukları mutlu etmek için çaba gösterir. Bu, toplum hizmetine adanmışlık ve fedakârlık gösterir. Emekli olmasına rağmen hala çocuklarla ilgilenmek için zaman ayırır ve onlara sevinç verir. Bu da mesleğinin ona yüklediği sorumluluğunun farkında olmasının göstergesidir.

"Oyuncaklarımla oynarken çekilmiş bir fotoğrafım bile yok diyorsun belki.

Benim de yoksa da şansımı yitirmiş sayılmam henüz" (DK1, s.72)

Şiirde çocuk babasının hatıralarına karşı sorumluluğundan bahsetmiş ve geçmişini hatırlatacak bir resminin olmamasına rağmen müzedeki oyuncakları vasıtasıyla geçmişle bağ kurup hatırladığını dile getirirken kendisinin de fotoğrafının olmadığını ve henüz bu şansını yitirmediğini belirtmiş. Hem babasının oyuncaklarına bağlı olması anlamındaki sorumluluğundan bahsetmiş hem de kendilerinin fotoğraflarının çekilmesi anlamında babasına sorumluluk yüklemiştir.

"Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye" (DK 1, s.91)

Her Türk vatandaşının görevi ve sorumluluğu vatan savunmasını yapmaktır. Bu cümlede de cepheye giden askerlerimizin sorumluluklarını yerine getirdiklerini ve bu sorumluluğun bilincinde olduklarını açıklayan örnek bir cümledir.

"Şimdi babamızın yerinde o, içim rahat geldim bu yüzden savaşa, sen ve kız kardeşim emin ellerdesiniz" (DK 1, s.91)

Kutsal görevini yerine getirmek, askerlik vazifesini yerine getirmek için evinde ayrılırken geride bıraktığı ailesinin sorumluluğunu üstelenecek ve onlara bakacak birinin olmasının verdiği gönül rahatlığını ifade etmektedir.

"Her istasyonda gözü yaşlı analar, babalar, evlatlar... Hür bir memlekette yaşama özlemiyle dolu, cepheye uğurluyorlar sevdiklerini" (DK 1, s.91)

Askerî birliğine katılmak için yolculuk esnasında bütün istasyonlarda gözlü yaşlı annelerin ve babaların vatan savunması ve askerlik görevini yerine getirmeleri için yapılan asker uğurlamalarını aktarırken toplumun bir bütün olarak vatan

kurtuluşu mücadelesinin sorumluluğunun farkında olduğu vurgulanmıştır.

"İnşallah yakında vatanımızı kurtarmak için biz de üzerimize düşeni yapacağız" (DK 1, s.92)

Vatan savunması ve mücadelesi için yapılan fedakârlık en büyük sorumluluk örneğidir.

"Onun, okul yerine dağlarda sığırtaçlık yaparak ailesinin bütçesine katkıda bulunması gerekiyordu." (DK 1, s.100)

Kendi yaşıtları okul okurken Mustafa'nın ailesinin maddi durumu düşük olduğu için sığırtaçlık yapıp aile ekonomisine katkıda bulunması için çalışmayı bir sorumluluk olarak üstlenme düşüncesi sorumluluk değerine verilebilecek örnek bir davranıştır.

"Ülkemizin geleceğinin parlak olması için tüm çocukların çok iyi yetiştirilip topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyordu." (DK1, s.102)

Atatürk'ün ülkenin geleceği ve toplumun kalkınması için çocukların iyi yetiştirilmesi iyi eğitim almaları düşüncesi sorumluluk değerine örnektir.

"Atatürk, daha 1925 yılında tarımcılarına, bir çiftlik arazisi için yer araştırmaları emrini verdiğinde geleceği ve halkının mutluluğunu düşünüyordu" (DK1, s.121)

Bu cümlede çiftçilikle uğraşan vatandaşların daha modern ve daha iyi koşullarda çiftçilik yapmaları ve gelecekte toplumun mutluluğunu düşünmesi Lider olmanın kendisine yüklediği sorumluluğun bir neticesidir. Bu çiftliğin kurulması için araştırma emrini vermesi ve araştırmaları takip etmesi de sorumluluğun göstergesidir.

"Burayı biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir?" (DK1, s.121)

Ankara'nın çorak olan bir alanının ıslah edilmesi ve yeşille buluşması modern tarımın yapılacağı şekilde çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulaması sorumluluk değerine örnektir.

"Her zaman yaptığını yapmış ve en kötünün bile, çalışarak ve bilimsel yöntemleri kullanarak nasıl en iyiye dönüşebildiğini gözler önüne sermiş." (DK1,

s.121)

Atatürk Orman Çiftliğinin nereye kurulması gerektiği araştırmaları sırasında Ankara'nın çorak topraklarının verimli olamayacağı raporu Atatürk'e sunulduğunda bu düşüncesinden vazgeçmemiş ve bu alanı yeşillendirilmesi gerektiği, çiftçilerin modern tarımla gelecekte daha iyi sonuçlar alacağı düşüncesi hem topluma hem çiftçilere karşı duyduğu sorumluluk duygusunun örneğidir.

"Çiftlik kurmak için ağacın bile yetişmediği bir yeri yeğleyen Atatürk, kuruluş çalışmalarıyla yakından ilgilenir." (DK1, s.121)

Sürecin zorluklarının farkında olması ve bu zorlu sürece dâhil olup çalışmalara katılması sorumluluk alarak sürece öncülük ettiğini göstermektedir.

"Atatürk, halkına çocuklarıyla birlikte gezecekleri, eğlenecekleri ve bilgilenebilecekleri bir yeşil alan, Türk tarımına da modern tarım yöntemlerinin ilk örneklerinin uygulanabileceği bir çiftlik armağan eder." (DK1, s.121)

Toplumun her kesimini düşünen ve onların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde hareket eden bir liderin taşıdığı sorumluluk duygusuna örnektir.

"Ülke tarımına örnek olacak Gazi Orman Çiftliği'ni kurmak üzere, uzmanlarından hemen çalışmalara başlamalarını ister." (DK1, s.121)

Toplumun tarımsal gelişimi için derhal harekete geçmesi ülkeye karşı sorumluluğunu yansıtır.

"Bu şekilde büyük ve modern bir tarım işletmesi için yeterli genişliğe ulaşan bir arazi varlığı üzerinde Gazi Orman Çiftliği doğar." (DK1, s.121)

Toplumun refahı ve kalkınması için böyle büyük bir projeyi planlaması ileri görüşlülüğünün ve sorumluluğunun bir işaretidir.

"23 Nisan... Yarının büyükleri olacak; biz bugünün çocuklarına armağan." (DK1, s.128)

Bugünün çocukları olarak gelecekteki sorumluluklarının farkında olduklarını örnekleyen bir cümledir. Kendilerine armağan edilen 23 Nisan'ın farkın oldukları gibi gelecekte ülke ve toplumları için yapmaları gerek sorumluluklarının da farkındalar.

"Her 23 Nisan'da kalbimin üzerine Atatürk resmini takarım. Bir gözüüm daima oradadır; düşürmeyeyim diye." (DK1, s.128)

Atatürk'e karşı duyduğu sevgi, saygı ve onu yaşatma bilincinin kendisine yüklediği sorumluluğunun da farkında olması ile ilgili örnek bir cümledir.

"Bize sunulan bu armağana kayıtsız kalamam." (DK 1 s.128)

23 Nisan'ın önemine karşı kayıtsız kalınmaması gerektiğini ve sorumluluğunun farkında olunması gerektiği belirtilmiştir.

"Âşık olmuşum taşına, toprağına,/ Yerde gezen, gökte uçan kuşuna," (DK1, s.160)

Vatana ve memlekete duyulan derin sevgi aynı zamanda memleketin her şeyine taşına, toprağına, doğadaki her şeyiyle bütünleşen sevgi duygusu vatana karşı duyduğu sorumluluk duygusuyla ifade edilebilir.

"Dizime, kuvvet, torbamda katık,/ Damarlarımda dolaşan memleketim

Gençliğim, heyecanım, gayretim./ Göz nuru, içinde sevdam;" (DK1, s.160)

Memleketi yalnızca bir yer olarak değil bedeninin ve ruhunun bir parçası gibi görmek, onu koruma ve sahip çıkma bilinciyle gençliğini, emeğini, duygularını memlekete adamak bireysel sorumluluk duygusunun güçlü bir işaretidir.

"İnsanlar hayata küsmüş gibiydiler. Geleceğe dair umutları kaybolmuştu. İşte bir hoca olarak bunları değiştirmek istedim." (DK2, s.13)

Toplumda karşılaştığı olumsuzluklara kayıtsız kalmayıp bunları düzeltmek ve insanlara umut vermek için çalışması topluma karşı sorumluluk değerinin bilincinde olduğunun bir göstergesidir.

"Halkın ve sosyal yaşamın içinde bulunduğum için sorunları biliyordum" (DK2, s.13)

Toplumsal yaşamdaki olumsuzlukları bilmesi toplumu tanınması ve halkın yaşadığı sorunları bilmesi ve bu sorunlara çözüm üretme bilinci sorumluluk değerinin en önemli özelliğidir.

"Tembellik ve bilgisizlik vardı mesela. Hırsızlık, dilencilik, dedikodu çok

artmıştı." (DK2, s.13)

Toplumdaki sorunlara dikkat çekmesi ve onları gündeme taşınması da sosyal sorumluluğun güzel bir örneğidir.

"Nerede içinde yanlışlık olan bir olay görsem hemen bunu fıkra hâline getirip anlatıyordum." (DK2, s.13)

Toplumsal olaylarda karşılaştığı yanlışları fıkra haline getirip anlatması ve toplumun bundan ders çıkararak bir daha aynı yanlışla veya hataya düşmemesi için çalışmak da toplumsal sorumluluğun örneğidir.

"Ama çok geçmeden 'Hocamız bunu niye anlattı?' diye düşünmeye başlıyorlar ve bir ders çıkarıyorlardı" (DK2, s.13)

Bireyleri düşündürmek iyi ve işlere yönlendirmek amacıyla yapılan çalışmalar sorumluluk değerini içinde barındırır. Bu cümle de Nasreddin Hoca'nın çevresine, topluma, kültüre ve genç nesillere karşı duyduğu bilinçli sorumluluk duygusunu yansıtıyor.

"Bir büfem vardı köşede / İçinde siyah beyaz fotoğraflar

Aile bireylerinin mahzun bakışları / Dedeler, nineler ve torunlar." (DK2, s.30)

Bu dizelerde aile büyüklerinin hatıralarına sahip çıkarak ve birlikte yaşanılan anıları saklayarak aile bireylerine karşı sorumluluk duygusu onlara ait hatıralara sahip çıkarak ifade edilmiştir.

"Bir kanepede, en az üç koltuk/ Perdelerim kadife kumaştan

Ortada bir halı yumuşak tüylü/ Misafirlerim olurdu her yaştan" (DK2, s.30)

Bu dizeler evin düzeninden ve eve gelecek misafirleri güzel bir şekilde ağırlamak için yapılan hazırlıklardan misafirlere karşı ilginin ve onları hoş karşılamamanın ev sahibine yüklediği sorumluluklardan bahsetmiş ve bu duygular geçmişe olan özlemle dile getirilmiştir.

"Günümüzde çömlekçilik mesleği Kütahya, İzmir, Gaziantep, Diyarbakır, Erzurum, Nevşehir illerimiz ve bu illere bağlı ilçelerde dar bir kapsamda dahi olsa devam etmektedir." (DK2, s.46)

Bu cümlede çok eski bir geçmişe sahip olan çömlekçilik zanaatının günümüzde dar bir çevrede de olsa bazı il ve ilçelerde yapıldığını ve bu mesleğin devam ettirilmesi için bu işe gönül vermiş ustalar tarafından devam ettirilme isteği bu işi yapanların sorumluluk üstlendiğini ifade etmektedir.

"Sürdü iş bir saat kadar,/ Ben de ordan ayrılmadım;" (DK2, s.57)

Bu mısralarda oyuncağını tamire götüren küçük bir çocuğun tamir işinin başında durması ve işin takibini yapması sorumluluğunun farkında olduğunu göstermektedir.

"Boş durmadım ama, ne var/ Ne yok, hep gördüm, anladım" (DK2, s.57)

Bu mısra da küçük çocuğun çevresini gözlemlemesi ve anlamaya çalışması öğrenme sorumluluğunu gösterir.

"Usta ilk önce ocağın/ Ateşini körükledi;/ Sonra kırılan ayağın/ Demirlerini ekledi" (DK2, s.58)

Ustanın işinin gereğini yapması ve işine özen göstermesi mesleki sorumluluğa örnektir.

"Bu küçük bir birçok zahmet,/ Birçok çabaya mâl oldu;" (DK2, s.58)

Yapılan işin zorluğuna ve yoruculuğuna rağmen çaba göstermek işini yapmak da kişinin işine karşı sorumlu davrandığının bir göstergesidir.

"Demek, biraz iyi işler/ Birçok alın teri ister!" (DK2, s.58)

Bu mısra da ise yapılan bir işte iyi sonuç almak için çabanın, gayretin ve emek vermenin gerektiği vurgulanarak mesleki sorumluluğa dikkat çekilmiştir.

"Hayalindeki begonyolar, sardunyalar yoksa eğer evinde sen dikmediğin için... Kurabiye kokmuyorsa eğer mutfak, sen yapmadığın için" (DK2, s.69)

Bu cümlelerde kişinin hayal ettiği sıcak ortamın oluşmamasında kendi hayalleri için çaba göstermediği ve hayallerin gerçekleşmesi için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmediğini dile getirmiş ve sorumluluk değerinin önemine

dikkat çekmektedir.

"'Ev' içi doldurulması gereken bir kelime" (DK2, s.69)

Bu cümlede evin sadece içindekilerini dış tehlikelerden korumak için oluşturulan bir yapı olmadığı, bu ortamın anlamla, değerle, bilgiyle, samimi duygularla doldurulması gerektiği sorumluluğunu bütün bireylere yüklemektedir.

"Acilen eşyanın hâkimiyetinden kurtulup insana dokunmak lazım" (DK2, s.69)

Bu cümlede, eşyalara ve nesnelere karşı duyulan aşırı duygunun aile bireylerini adeta esir aldığı, bireylerin birbirlerine karşı ilgisiz kaldığı ve bu durumdan kurtulmak için ailede herkesin sorumluluk alması gerektiği vurgulanmaktadır.

"Babam inşaat işçisidir. Yazları ilçeye giderek çalışır, kışın iş olmadığı için evde oturur, genellikle yazın kazandığı para ile geçiniriz" (DK2 s.80)

Ailesinin geçimini sağlamak için babanın çalışması ve gösterdiği çaba sorumluluk değerinin bir göstergesidir.

"Anam ineklerimizi sağlar; peynirimizi, yağımızı ve yoğurdumuzu yapar. Tavuklarımızı kuluçkaya yatırır." (DK2, s.80)

Evin geçimi ve düzeni için annenin yaptığı çalışmalar ve fedakârlıklar aile içi sorumluluklarını yerine getirdiğinin göstergesidir.

"Neşe içinde karnımızı doyururken yoksulları da aç bırakmaması için yüce Allah'a dua ederiz hep birlikte" (DK2, s.81)

Bu cümle annenin aile bireylerine karşı sorumlulukları anlatılmış bunun yanında ailenin toplumsal sorumluluk bilinci ile davrandığı da yansıtılmıştır.

"Bir küçük meyve için

Dalı incitme gönül" (DK2, s.86)

Bu dizeler kendi menfaatlerimiz küçük çıkarlarımız için insana, doğaya, canlılara zarar vermememiz gerektiğini öğütlerken dikkatli ve sorumlu davranmamız gerektiğinin önemine de işaret etmektedir.

"Ya hayır de yahut sus.

Dili incitme gönül" (DK2, s.86)

Bu dizelerde, konuşurken sorumluluk sahibi olunması, sözlerin bilincinde olunması ve çevreye zarar verilmemesi gerektiği vurgulanmıştır.

"O gün aralarında bir anlaşma yaptılar ve artık çalışmamaya karar verdiler... Zamanla kasabada hayat çekilmez oldu. İnsanlar dayanışmanın ne büyük bir ihtiyaç olduğunun farkına vardılar." (DK2, s.103)

Toplumsal düzen ve hayatın olağan şekilde devam etmesi için herkesin sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiği aksi takdirde toplumda düzensizlik kargaşa vb. sıkıntıların yaşanacağı, bireylerin ve toplumun düzeni için herkesin sorumluluğunu her anlamda yerine getirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

"Sonra kasabalılar hep beraber o yüksek tepeye şu sözü yazdılar: 'Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için.'" (DK2, s.103)

Bu cümle toplumsal dayanışmanın ve sorumluluğun önemi açıkça ifade edilmiştir. Her bireyin diğerlerinin yaşamındaki rolü ve sorumluluğu vurgulanmıştır.

"Ancak elbette diğer sporlarda olduğu gibi doğa yürüyüşü öncesinde de dikkatli bir planlama ve bazı hazırlıklar yapmak gerekir." (DK2, s.114)

Doğa yürüyüşü yapacak kişilerin yürüyüş öncesi plan ve hazırlık yapmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Bu plan ve hazırlıklar bireyin ve katılımcıların sağlıklı ve güvenli bir etkinlik yapmaları açısından önemli ve gereklidir. Bu cümle doğa yürüyüşünü planlayan veya katılanlara böyle bir sorumluluk yüklemektedir.

"Yürüyüş boyunca yetecek miktarda içme suyu, besin değeri yüksek, kolay taşınabilir ve az yer kaplayan kuruyemiş, kuru meyve ve sandviç gibi yiyecekler de unutulmamalı!" (DK2, s.115)

Bu cümlede de yeme, içme vb. durumlar için ihtiyaçların karşılanması için kişinin bulundurması gereken ihtiyaç listesi belirtilmiştir. Bireyin kendi ihtiyaçlarını karşılaması ve bu sorumluluğun farkında olmasını vurgulamaktadır.

"Bilek burkulması, düşme, küçük sıyrıklar, böcek ısırması ve alerji gibi bazı olumsuzluklar yaşanabilir. Bunun için bir ilk yardım çantasının yanınızda

bulunması çok önemli!" (DK2, s.115)

Bu cümlede doğa yürüyüşü esnasında olası tehlikelere karşı ilk yardım çantasının yanımızda bulundurulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu durum hem bireysel hem de toplumsal bir sorumluluk olarak değerlendirilebilir. İlk yardım bilgisi hayat kurtarıcı niteliktedir ve tüm bireylerin bu konuda bilgi sahibi olması son derece önemlidir.

"Deneyimli bir rehberin eşliğinde grup olarak yürümek ve rotadan uzaklaşmamak güvenli bir yürüyüş yapmanızı sağlar." (DK2, s.115)

Bilmediğimiz bir yerde yürüyüş yapıyorsa hem kendi güvenliğimiz hem de grubun güvenliği açısından birlikte hareket etmenin önemi vurgulanmakta; bu durumun hem bireysel hem de sosyal bir sorumluluk olduğu ifade edilmektedir.

" Ben de annemi üzmemek istemediğim için bir iki kaşık yedikten sonra doyduğumu söyleyip sofradan kalkıyorum." (DK2, s.129)

Tolga'nın annesinin beslenme konusundaki hassasiyetinin farkında olması ve onu üzmemek için sevmediği yemekleri bir miktar yemesi de annesine karşı duyduğu sorumluluk hissinin bir örneğidir.

"Sonuçta, sevmediğim yiyecekleri tattığım ve artık hiçbir yemeğe ön yargılı davranmadığım için çok mutlu." (DK2, s.130)

Bu cümlede Tolga annesinin sağlıklı beslenme konusundaki ısrarının ve çabasının farkında olduğundan annesini üzmemek için sorumlu bir şekilde davranarak sevmediği yiyecekleri yemeye başlar. Annesini mutlu etmek amacıyla beslenme ve yemek konusunda ön yargılarından vazgeçer ve bu şekilde annesinin mutlu olmasını sağlar. Bu davranışı sorumluluk değerine örnektir.

"Evet var ama bu kadar kısa zamana ancak bunları sığdırabildim. Büyüyüp bilim adamı olunca ben de yiyeceklerin yarar ve zararlarıyla ilgili çalışmalar yapacağım." (DK2, s.130)

Annesinin sağlıklı beslenme konusundaki duyarlılığı ve öğretmeninin verdiği sağlıklı beslenme konusunu araştırması sonucu bu konuda duyarlı davranacağını ve gelecekte kariyerinde sağlıklı beslenme ve yiyeceklerin yararlarını araştırmak için sorumluluk alacağını ifade ediyor. Tolga'nın böyle davranmaya

karar vermesi bireysel ve toplumsal sorumluluğun bir örneğidir.

"Her takımın kolunda işaretle belirlenen bir kolbaşı vardır. Takımın oyun taktiğini veren kolbaşı, takımının tüm hareketlerinden sorumludur." (DK2, s.150)

Bu cümlede de sorumluluk değeri ifade edilmiştir. Kolbaşı, takımının doğru bir şekilde hamle yapmasını, disiplinli bir şekilde hareket etmesini ve kurallara uymasını sağlamakla sorumludur.

"Kolbaşı vakitsiz çıkan veya çift çıkan oyunculara engel olup, saftaki oyuncuların ileri ve geri 5 metrelik derinlikteki alay durağında durmasını sağlar." (DK2, s.150)

Bu cümlede kolbaşının (takım lideri) takım düzeninden ve kurallara uygun hareket edilmesinden sorumlu olduğu ifade edilmektedir. Oyunun kurallarına uymayan oyunculara müdahale ederek oyunun disiplinli bir şekilde sürdürülmesini sağlar. Örneğin hamlelerde erken çıkan ya da aynı anda birden fazla oyuncunun çıkması gibi kurallara aykırı durumlarda oyuncuları yönlendirir. Bu, kolbaşının yalnızca kendi hareketlerinden değil tüm takım oyuncularının davranışlarından da sorumlu olduğunu göstermektedir.

4.17. Tasarruf Değeri

Tablo 28. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Tasarruf Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Tasarruf (D17)	Elindeki kaynakları verimli kullanma	1
		Elindekine kanaat etme	1
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Tasarruf (D17)	Ölçülü davranma	1
Atatürk ve Çiftlik	Tasarruf (D17)	Elindeki kaynakları verimli kullanma	1
Ev	Tasarruf (D17)	Elindekine kanaat etme	1
Obezite	Tasarruf (D17)	İsraf etmeme ölçülü davranma	1

Türkçe Sözlük'te "Bir şeye sahip olma ve onu istediği gibi kullanma yetkisi; kullanım, 2.Tutum, 3. Para, mal vb. biriktirme." şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2021).

TYMM kapsamında incelediğimizde öğrencilerin maddi kaynakları planlı ve kontrollü harcamayı öğrenmelerini, israftan kaçınmayı davranışa dönüştürmeyi, tutumlu olmayı, birikim yapmayı, sahip olduğu şeylerin değerini bilmeyi ve bilinçli tüketici olmayı öğrenen ve bunu benimseyerek yaşantıya dönüştüren bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Tasarruf değerini benimsemiş bireyler sahip olduklarına kanaat eden, ihtiyaç fazlası ürünlerden kaçınan; zamanını verimli kullanan, enerji tasarrufuna özen gösteren; yerli ürünleri tercih eden, ürünlerin sağlıklı ve inancına uygun olmasına dikkat eden; israfın farkında olan bireyler hem kendilerine hem ailelerine hem de ülkelerine fayda sağlarlar.

Bu doğrultuda okuma metinlerinde geçen ve tasarruf değerine örnek olan cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Kimi kendi pişirdiği saç ekmeğini. Belki elindeki son unla yaptı o ekmeği ama olsun. 'Vatan sağ olsun!' diyor hepsi." (DK1, s.91)

Bu cümle askere giden ve zor şartlar altında vatan savunması yapan bir askerin şahit olduklarını içermektedir. Vatan savunması için herkes elindeki kaynakları fedakârlıkta bulunarak Mehmetçikle en verimli bir şekilde paylaşmıştır. Zor şartlarda dahi kaynakların paylaşılması ve israf edilmemesi tasarrufun ve fedakârlığın bir göstergesi olarak öne çıkar.

"Yemek dediğimiz de ya tarhana çorbası ya mercimek. Yine de boğazımızdan bir lokma sıcak aş geçiyor ya, Allah ordumuza zeval vermesin." (DK1, s.92)

Bu ifade kanaatkârlık ve eldeki imkânlarla yetinme, aza kanaat etmenin yanında tasarruf değerine de örnektir.

"Yol göstermenin bedeli bu kadar çok olamaz." (DK1 s.102)

Bu cümle çocuğun para konusunda dikkatli ve ölçülü davranması israf etmeme ve değerini bilme anlayışıyla tasarruf değerine işaret eder.

"Kıraç bir bozkırın ortasında bir ortaçağ şehri. Ağaç yok, su yok, hiçbir şey yok."

...İşte istediğim yer böyle olmalıdır... Burayı biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir?" (DK1, s.121)

Bu ifadeler kötü ve değersiz görünen alanları değerlendirme, elverişsiz kaynakları verimli hâle getirme çabasını ortaya koyar. Bu çabanın ve kaynakların verimli kullanımı, tasarruf değerini yansıtmaktadır.

"Emlak ilanlarında gördüğüm 'ultra lüks, işçiliği sağlam, modern ev' olduğu için değil, o eve sahip olduğum, bana ait olduğu için seviyorum." (DK2, s.69)

Bu cümle elindekilere kanaat etmenin önemini ve mutluluğun büyük evlere ya da pahalı eşyalara sahip olmak değil sahip olunan eşyaların değerini bilmekle olduğunu anlatır. Evlerin ve içindeki eşyanın lüksü değil de işlevsel ve elzem olanların alınması gerektiği, gereksiz harcamalardan kaçınılması gerektiği ifade edilmektedir.

"...Sağlıklı bile olsa aşırı miktarda gıda tüketimi obeziteye giden yolu açar." (DK2, s.140)

Bu cümle israf etmemeyi, yeme ve içmede de ölçülü davranmayı yani tasarruf değerini öğütlemektedir.

4.18. Temizlik Değeri

Tablo 29. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Tasarruf Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Temizlik (D18)	Kişisel temizlik	1
Atatürk ve Çiftlik	Temizlik (D18)	Temizlik ve çevre bilinci	1
Her Yüreğe Nakış Gerek	Temizlik (D18)	Temizlik ve çevre bilinci	1

Türkçe sözlükte "1.Temiz olma durumu; arılık (I), paklık, sililik, ismet, saffet, nezafet, 2.Temiz durma veya tutma durumu" biçiminde ifade edilmektedir (TDK, 2021).

TYMM kapsamında temizlik değerini incelediğimizde kişisel temizlik ve bakımına özen göstererek kendisine ve topluma saygı duymayı, içinde bulunduğu ortamın ve çevrenin temizliğine dikkat ederek toplumdaki genel yaşam kalitesine ve devamlılığına katkıda bulunmayı kapsar ve bu nitelikte bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (TYMM, 2024).

Kişisel temizlik ve bakıma dikkat ederek kendisine ve topluma saygı duymayı, yaşadığı ortamın ve çevrenin temizliğine önem vererek toplumdaki genel yaşam kalitesine ve sürdürülebilirliğe katkıda bulunmayı kapsar.

Bu bağlamda okuma metinlerinde geçen ve temizlik değerine örnek olacak cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Hemen elini yüzünü yıkayıp iş kıyafetlerini giydi." (DK1, s.100)

Bu cümle sabah uyanınca yapılan kişisel temizlik alışkanlığını ifade etmektedir. Öğrencilerin bu alışkanlı içselleştirmesi ve kişisel temizliğe dikkat etmeleri için temizlik değerine örnek bir cümledir.

"Burayı biz ıslah etmezsek kim gelip ıslah edecektir?" (DK1, s.121)

Bu cümlede Atatürk'ün çiftlik kurmak için belirlediği alanın elverişsiz

bataklık ve çorak olan arazinin ıslah edilerek temiz ve verimli hâle getirilmesi hedeflenmektedir. Bu cümlede temizlik değerine doğrudan vurgu yapılmamışsa bile çevresel temizlik ve düzenleme kapsamında ele alınabilir.

"Temizliği sevmek ve temiz olmak, çevrenin güzelliğini korumak duygusu da bunlar arasındadır." (DK1, s.152)

Bu cümlede bireyin temizlik değerine önem verdiği gibi çevre temizliğine önem vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.

4.19. Vatanseverlik Değeri

Tablo 30. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Vatanseverlik Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Oyuncakların Oyuncağı Olmak	Vatanseverlik (D19)	Teknolojinin ve sanal dünyanın çocukları etkilemesi	1
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Vatanseverlik (D19)	Vatanseverlik	5
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	Vatanseverlik (D19)	Vatanseverlik	1
Türkiye	Vatanseverlik (D19)	Vatan Sevgisi	3
Nasreddin Hoca	Vatanseverlik (D19)	Umut ve İyimserlik	5
Çömlekçilik	Vatanseverlik (D19)	Doğal Malzemelerle Çalışma	2

Vatanseverlik, Türkçe Sözlük'te " Vatansever olma durumu yurtseverlik, vatansevere yakışır davranış, vatanperverlik" olarak tanımlanmıştır. Vatanseverlik, doğmuş olduğu evini, köyünü, yerini devlet sınırları içinde memleketini sevmektir (TDK, 2020). Vatan insanların doğduğu ve yaşadığı yer bir milletin üzerinde egemenliğini ve bağımsızlığını sürdürdüğü özgür ve bağımsız bir şekilde yaşadığı toprak veya yeryüzü parçası olarak da tanımlanır.

TYMM'nin amaçlarından biri de millî şuur sahibi bireylerin millî kimliklerini tanıyarak ülkenin varlıklarına sahip çıkacak ve ülkenin bağımsızlığını koruyacak bilinçle yetişmelerini sağlamaktır. Vatanseverlik değerini kazanan bir

birey kendi ülkesinin geleceği ve kalkınması için çalışacağı gibi aslında birçok değeri de kazanmış olur.

Bu doğrultuda metinleri incelediğimizde Vatanseverlik değerini doğrudan anlatan örnekler olmasa da dolaylı olarak anlatan cümleler aşağıda belirtilmiştir.

"Söyle baba, kim kurtaracak çocukları sanal oyuncakların oyuncağı olmaktan kim?" (DK 1, s.72)

Baba ve çocuğun müze ziyaretinde babanın çocukluk anılarını hatırlaması ve oyuncaklarla kurduğu güçlü bağ, geçmişin değerlerine duyulan özlemi yansıtmaktadır. Şiirin genelinde babasının çocukluk döneminde oyuncakların çocuklar tarafından yapıldığı ve onlarla anlamlı ilişkiler kurulduğu bir döneme duyulan hayranlık öne çıkmaktadır. Bu anlatım günümüzde sanal oyunların çocukları nasıl bağımlı hale getirdiğine ve gerçek dünyayla kurulan ilişkileri nasıl zayıflattığına yönelik bir eleştiri içermektedir. Aynı zamanda çocukların bilinçli ve ülkesine faydalı bireyler olarak yetiştirilmesi gerektiğine dair bir vurgu da bulunmaktadır. Bu bağlamda şiir vatanseverlik kavramına da göndermede bulunarak iyi yetişmiş bireylerin toplum ve ülke için önemini ortaya koymaktadır.

"Hem en iyi sen bilirsin vatansızlığın acısını" (DK 1, s.91)

Yurdun dört bir tarafı işgal edilmiş birçok acılar yaşamış bir askerin annesine vatani görevini yaparken onu teselli etmek ve mücadelenin amacını anlatmak için kurulan ve vatanseverlik değerini belirten bir cümledir.

"Hele bir çıksınlar karşımıza, bizi yurdumuzdan edenlere Anadolu'yu yar etmeyeceğimizi göstereceğiz." (DK 1, s.91)

Düşmanla bir an önce karşılaşmak ve onları topraklarımızdan sürmek için sabırsızlıkla bekleyen Mehmetçiğin Anadolu'yu vatanımızı düşmanlara yar etmeyeceğini belirtirken Vatanseverlik değerine verilecek örnek bir cümledir. Çünkü bu değer vatan toprağına sahip çıkılarak onu koruyarak ancak anlam kazanır.

"Vatansız kalmayacak, garip kuşlar gibi oradan oraya savrulmayacak bizim evlatlarımız." (DK 1, s.91)

Vatanını koruyarak ve gelecek nesillere güven içinde yaşamaları için bir yurt bırakma isteği ile vatanseverlik görevi yerine getirilir.

"Belki elindeki son unla yaptı o ekmeği ama olsun. 'VATAN SAĞ OLSUN!' diyor hepsi" (DK 1, s.91)

O zor koşullarda herkesin imkânlarını zorlayarak kadın, erkek; küçük, büyük demeden herkesin Mehmetçiğe destek verdiğini ve bunu da Vatanın kurtuluşu için yaptıkları ifade edilmiştir. Bu fedakârlık ancak Vatanseverlik değerine sahip bireyler tarafından verilebilir.

"Anadolu'nun bu cömert analarının doğurduğu Mehmetçiğin bileğini kimse bükemez ana, korkmayasın" (DK 1, s.92)

Girdikleri Vatan savunması mücadelesinde zor koşullara ve kısıtlı imkânlarla rağmen Mehmetçiğin başarı sağlayacağı ve Vatanın bağımsızlığına kavuşacağı düşüncesi cesareti ve kararlılığı ancak Vatanseverlik değeri ile ifade edilebilir.

"Ülkemizin geleceğinin parlak olması için tüm çocukların çok iyi yetiştirilip topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyordu." (DK 1, s.102)

Atatürk'ün çocukların eğitime verdiği önemin ve onların vatana faydalı olmaları için iyi yetiştirilmesi gerektiği düşüncesi vatanseverlik değerine örnektir.

"Sınırlarında omuz omuza yatan insanlarına" (DK1, s.160)

Vatan için canını feda eden insanlara duyulan saygı ve minnet ifade edilmiştir. Vatan için şehit olmak vatanseverlik değerine verilecek en güzel örnektir.

"Damarlarımda dolaşan memleketim." (DK1, s.160)

Şair vatan sevgisini çok güçlü duygularla ifade etmiş; güçlü bir aidiyet duygusu vardır. Vatan sevgisi ile yaşadığını belirtmesi ve bunu damarındaki kan ile ifadesi vatanseverlik değerine örnektir.

"Kapıda nöbet beklendi yıllar yılı." (DK1, s.160)

Vatanın korunması için verilen mücadeleyi, vatan için yapılan

fedakârlıkları, ancak vatanseverlik bilinciyle yetişmiş bireyler verebilir.

"Yaşadığım zaman çok sıkıntılı bir zamandı. Savaşlar, işgaller, ekonomik sıkıntılar vardı." (DK2, s.13)

Bu cümle Nasreddin Hoca'nın ülkenin içinde olduğu sıkıntıların farkında olması ve bu durumun düzelmesi için gayret göstermesi, çalışması ve toplumun içinde bulunduğu durumu önemsemesi vatanseverlik değerinin örneğidir.

"İnsanlar hayata küsmüş gibiydiler. Geleceğe dair umutları kaybolmuştu" (DK2, s.13)

Toplumun içinde bulunduğu sıkıntılardan dolayı geleceğe olan umutlarını kaybetmesi ve Nasreddin Hoca'nın topluma moral verme gayreti ve çabası vatanseverlik değerine örnektir.

"İşte bir hoca olarak bunları değiştirmek istedim." (DK2, s.13)

Topluma karşı görevlerini farkında olması ve topluma hizmet etme arzusu vatanseverlik değerinin en önemli göstergelerindendir.

"Halkın ve sosyal yaşamın içinde bulunduğum için sorunları biliyordum." (DK2, s.13)

Nasreddin Hoca'nın halkın içinde bulunduğu sorunların farkında olması ve bunları düzeltme bilinciyle gayret göstermesi vatanına ve halkına bağlılığın açık bir örneğidir. Bu bağlılık da vatansever bireylerin duyarlılığıdır.

"İnsanlara doğrudan şöyle yapın, böyle yapmayın, demek olmazdı. Eğitici bir yol bulmalıydım." (DK2, s.13)

İnsanları kırmadan, üzmeden kazanmak ve onları bilinçlendirmeye çalışmak ve ülkenin zor süreçler geçirdiği zamanlarda toplumun yanında olmak vatana hizmet etme sorumluluğunun örneğidir.

"Arkeolojik çalışmalar çömlekçiliğin geçmişinin Anadolu'da M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzandığını göstermektedir." (DK2, s.46)

Bu cümlede çömlekçiliğin geçmişi hakkında bilgi vermenin yanında Anadolu'nun köklü tarihine ve kültürel mirasına dikkat çekerek bireylerin ülkenin

tarihsel ve kültürel geçmişine sahip çıkma bilincini oluşturur. Bu da vatanseverlik değerinin önemli özelliklerindendir.

"Bodrum müzesinde sergilenen dünyanın en zengin amfora koleksiyonundaki çeşitlilik de toprak kap işçiliğinin ne kadar eski ve gelişmiş bir uğraş olduğuna kanıttır." (DK2, s.46)

Bu ifadeler günümüzde ülkemizdeki müzelerde sergilenen değerli kültür mirasıyla ülkenin tarihî ve sanatsal zenginliği ifade edilmiştir. Ülkenin tarihî ve sanatsal zenginliğine sahip çıkmak da vatanseverlik duygusunu destekleyen ifadelerdir.

4.20. Yardımseverlik Değeri

Tablo 31. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde Yardımseverlik Değerinin İncelenmesi

Metin Adı	Ana Değer (Kod)	Alt Değer/Eylem	Değer Sayısı
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmacı Mustafa	Yardımseverlik(D20)	Maddi ve manevi yardım	2
Her Yüreğe Nakış Gerek	Yardımseverlik(D20)	Yardımseverlik	2
Nasreddin Hoca	Yardımseverlik(D20)	Eğitim ve yardımseverlik	1
Tatlı Günler	Yardımseverlik(D20)	Yardımseverlik ve komşuluk ilişkileri	2
		İyi kalp ve yardımseverlik	1
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?	Yardımseverlik(D20)	Arkadaşlık ve dayanışma	1

Sözlükte "1. Gücünü ve imkânlarını başka insanlara iyilik yapmak için kullanma, muavenet 2. Bir ülkeye ödünç veya bağış olarak verilen ihtiyaç maddeleri ve para 3. Yardım etmek, bağış yapmak. " (Türkçe Sözlük: 2005, 2134) olarak ifade edilmektedir.

Yardımseverlik bir kişiye ihtiyaç duyduğu alanda destek olmak, yoksunluk içinde olanların eksiklerini gidermek, zor zamanlar geçirenlere yardım eli uzatmak ve bunu içten bir memnuniyetle yapmak olarak ifade edilebilir.

TYMM kapsamında incelediğimizde yardımseverlik değerini özümseyen birey aslında birçok değeri de benimsemiş ve yaşam biçimine dönüştürmüş

demektir. Çünkü yardımseverlik değeri; insanlara ve canlılara duyarlı olmayı, onları sevmeyi, onlara merhamet etmeyi, cömertliği, dayanışmayı, fedakârlık yapmayı, iyiliksever olmayı da gerektiren ve kapsayan bir değeridir. (TYMM, 2024)

"Cebinden bir miktar para çıkarttı. Çocuğun bir yıllık ücreti olan 36 lirayı hesaplayıp ona uzattı." (DK1, s.102)

Gazi Mustafa Kemal, Sığırtmaç Mustafa'nın maddi durumu kötü olduğu hâlde çalıştığını görmüş ve ona yardım etmek istemiştir. Çocuğu kırmadan ona maddi yardımda bulunması yardımseverlik değerine örnektir.

"Mustafa Kemal yerine getirecekti. Ailesinin de onayını aldıktan sonra Beşiktaş'taki 19. İlk Mektep'e yolladı." (DK1, s.103)

Sığırtmaç Mustafa'nın eğitim hakkına kavuşması için Atatürk'ün doğrudan konuyla ilgilenmesi ve çocuğun eğitim öğretim görmesi amacıyla okula gönderilmesi yardımseverlik değerinin anlamlı bir örneğidir.

"Saygı, vefa, merhamet, yardımseverlik, alçak gönüllülük, etrafına ikramda bulunmak, hediyeleşmek bunlardan sadece bir kaçıdır." (DK1, s.152)

Bu cümlede Dede torunu Ayşenur'a toplumun güzel hasletlere ihtiyaç duyduğunu söylerken bu güzel davranış ve değerlerden birinin de yardımseverlik değeri olduğunu belirtmektedir.

"Bu duygularla bezenmiş yüreklere sahip bir toplum düşün çocuğum!..." (DK1, s.152)

Yardımseverliğin de içinde olduğu değerlerle donatılmış bireylerin oluşturacağı ideal bir topluma işaret ederek hem yardımseverliğin hem de diğer değerlerin önemini belirtmiştir.

"Halkın ve sosyal yaşamın içinde bulunduğum için sorunları biliyordum... Eğitici bir yol bulmalıydım." (DK2, s.13)

Bu cümlede Nasrettin Hoca'nın toplumun içinde olduğu sıkıntıların, olumsuz davranışların farkında olması ve insanlara doğruyu göstermek için çaba göstermesi toplumun sorunlarına yardım etmek için yollar araması yardımseverlik değerinin örneğidir.

"Herkesin yardımına koşan, çok ama çok iyi bir insandır" (DK2, s.80)

Babanın sadece ailesine değil yaşadığı köyde herkese yardım etmeye çalışması zor durumda kalanların yardımına koşması yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu gösterir. Mehmet'in, babasını bu özelliğinden dolayı çok iyi bir insan olarak görmesi de yardımseverlik değerinin bireyin iyi ve erdemli biri olarak görülmesinde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

"Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar... Bunu bakır tasa doldurarak sıcak sıcak hasta komşumuza yollar" (DK2, s.80)

Annenin bu davranışı yardımseverlik değerinin ve toplumumuzdaki komşuluk ilişkilerinin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bu cümle komşuluk ilişkilerinin ne kadar güçlü olduğunu yansıttığı gibi aynı zamanda yardımseverlik davranışının kültürümüzün bir parçası ve yaşam biçimimiz olduğunun da bir göstergesidir.

"Yoksulları da aç bırakmaması için yüce Allah'a dua ederiz hep birlikte" (DK2, s.81)

Bu cümlede yardımseverlik değeri sadece somut bir şekilde değil manevi anlamda da dua edilerek yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Yardımseverlik yalnızca mal ile değil aynı zamanda duygusal ve manevi destekle de önemli bir şekilde ifade edilir.

"Arkadaşlarım hemen destek verdi." (DK2, s.129)

Bu cümle dayanışma ve arkadaşça yardımlaşmayı ifade etmektedir. Yardımlaşma sadece ekonomik ya da fiziksel güç anlamında değil aynı zamanda düşünce, inanç, duygu vb. durumları da kapsar.

Çalışmamızın neticesinde 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı okuma metinlerinde toplam 326 adet değer iletilisine yer verildiği tespit edilmiştir. Okuma metinlerinde geçen toplam değer sayıları tabloda sunulmuştur.

Tablo 32. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Okuma Metinlerinde İşlenen Değerlerin Toplamı

Adalet (D1)	5
Aile Bütünlüğü (D2)	20
Çalışkanlık (D3)	29
Dostluk (D4)	9
Duyarlılık (D5)	22
Dürüstlük (D6)	6
Estetik (D7)	1
Mahremiyet (D8)	4
Merhamet (D9)	8
Mütevazılık (D10)	4
Özgürlük (D11)	10
Sabır (D12)	7
Sağlıklı Yaşam (D13)	19
Saygı (D14)	21
Sevgi (D15)	67
Sorumluluk (D16)	60
Tasarruf (D17)	6
Temizlik (D18)	3
Vatanseverlik (D19)	17
Yardımseverlik (D20)	8

Özetle TYMM çerçevesinde güncellenen 5. Sınıf Ders Kitabı okuma metinlerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde değerler işlenmiştir. Değer ve Tema uyumlarını incelediğimizde TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesi ile uyumlu bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Fakat bazı değerlerin çok fazla işlendiği bazı değerlerin ise çok az işlendiği tespit edilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, ÖNERİLER VE TARTIŞMA

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde 2024-2025 Eğitim Öğretim Yılı 5. Sınıflar Türkçe Ders Kitabı (1.ve 2. Kitap) okuma metinleri TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesinde incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda ulaşılan ana ve alt değerler sıralanmıştır. Elde edilen bulgular dikkate alınarak önerilerde bulunulmuştur.

TYMM kendi kültürüne bağlı, gücünü ve yetkinliğini geçmişten alan ve her anlamda gelişmiş bir gelecek için çalışan, güvenli ve huzurlu bir toplum için bireylerin yetiştirilme sürecini önemli görmekte; bu bağlamda değer aktarımına özel bir önem atfetmektedir. Değer aktarımı geçmişten günümüze çeşitli yöntemlerle yapılmıştır. Bu yöntemlerden biri de metinler aracılığıyla değerlerin sonraki nesillere aktarılmasıdır.

Bu bağlamda TYMM çerçevesinde güncellenen 5. Sınıf Ders Kitabı okuma metinlerinde doğrudan ya da dolaylı bir şekilde değerler işlenmiş ve zengin bir içeriğe sahiptir. Değer ve Tema uyumlarını incelediğimizde TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesi ile uyumlu bir şekilde hazırlandığı görülmektedir. Fakat bazı değerlerin çok fazla işlendiği bazı değerlerin ise çok az işlendiği tespit edilmiştir.

Okuma metinlerinde sevgi ve sorumluluk değerlerinin en fazla işlenen değerler olduğu; bunun yanında çalışkanlık, duyarlılık, saygı, aile bütünlüğü, sağlıklı yaşam ve vatanseverlik gibi değerlerin de sıkça yer aldığı görülmektedir. Ayrıca dostluk, özgürlük, merhamet, sabır, dürüstlük, yardımseverlik ve adalet gibi değerlere de yer verilmiş; ancak bu değerler metinlerde çok ön planda tutulmamıştır. Estetik, mütevazılık, mahremiyet ve temizlik ise oldukça sınırlı biçimde yer almış; bu da söz konusu değerlerin metinlerde doğrudan vurgulanmadığını ve okuma metinlerinde fazla işlenmediğini göstermektedir.

Değerlerin dağılımı metinlerde toplumsal birlik, bireysel sorumluluk, aile bütünlüğü ve sevgi temalarının güçlü bir şekilde işlendiğini; ancak bireysel içsel değerlerin (örneğin estetik ya da mahremiyet) gölgede kaldığını ortaya koymaktadır.

Okuma metinlerinde işlenen değer unsurlarını anlam yönüyle kısaca özetlemek gerekirse:

Adalet değeri: Okuma metinlerinde adalet değerinin işlendiği görülmektedir. Bu değer; haksızlığa karşı mücadele etme, haksız bir kazancı kabul etmeme, herkesin eşit haklara sahip olması gerektiği düşüncesini savunma gibi temalar üzerinden metinlere yansıtılmıştır. Ayrıca çocukların oynadıkları oyunlar aracılığıyla kurallara uyma, herkesin hakkına saygı gösterme ve adil davranma gibi davranışlar üzerinden de bu değer kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan okuma metinleri bireylerin küçük yaşlardan itibaren adalet kavramını benimsemelerini sağlamakta; hak, hukuk ve eşitlik ilkelerinin önemini belirtmektedir.

Aile Bütünlüğü: Okuma metinlerinde mutlu aile içi ilişkileri vurgulanarak aile bütünlüğünün önemi vurgulanmış bu örneklerle öğrencilerin bu değerleri içselleştirmeleri amaçlanmıştır. Sağlıklı bir toplum yapısının aile bütünlüğü sağlam, iyi ilişkiler barındıran değerlerine sahip çıkan aile yapılarına bağlı olduğu bilinmektedir. Bu minvalde örnek aile yaşamları sunularak öğrencilerin bu değeri kazanmaları hedeflenmiştir.

Çalışkanlık değeri: Öğrencilerin hayal gücünün gelişmesi problem çözme, dayanıklılık, stratejik düşünme ve yeni şeyler üretmesi için metinlerde işlenen örnek oyunlar aracılığıyla bu değer kazandırılmaya çalışılmıştır. Çalışkanlık değerinin birey ve toplum için önemi belirtilerek örnek cümlelerle vurgulanmıştır.

Dostluk Değeri: Temalarda öğrencilerin keyif alacağı oyunlar içeren metinler aracılığıyla bu değer benimsetilmeye çalışılmıştır. Oyunlardaki dayanışma, birlikte hareket etme, paylaşım ve işbirliği empati ve arkadaşlık kavramları üzerinden verilen örneklerle bu değer işlenmiştir. İşlenen bu örneklerle öğrencilerin

bu değeri içselleştirmeleri amaçlanmıştır.

Duyarlılık Değeri: Okuma metinlerinde; duygularının farkında olma, sahip olduğu şeylerin kıymetini bilme, şükretme, sanat ve kültüre karşı duyarlı olma örnek cümleleri ile duyarlılık değerinin önemi vurgulanmış ve öğrencilerin bu değeri benimsemeleri amaçlanmıştır.

Dürüstlük Değeri: Metinler incelendiğinde içten ve samimi davranma, duygularında samimi olma, emek vermeden bir şeyi almama durumlarına örnek cümlelerle yer verilmiş dürüstlük ve samimi olmanın önemi üzerinde durularak bu değer öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

Estetik Değeri: Bu değer sadece 6.temada ‘Haydi Doğa Yürüyüşüne!’ metninde doğadaki güzellikleri anlatan örnek cümle ile işlenmiş ve başka temalarda işlenmediği tespit edilmiştir. Diğer tema ve okuma metinlerinde dolaylı veya doğrudan bu değer işlenmesi öğrencilerin sadece bu değeri bilmelerini değil aynı zamanda içselleştirmelerini ve benimsemelerini de sağlayacaktır.

Mahremiyet Değeri: Öğrencilerin kendi sınırlarını bilmeleri noktasında önemli bir değer olan bu değer diğer okuma metinlerinde işlenmesi bu değer kazanması açısından önem arz etmektedir.

Merhamet Değeri: Okuma metinlerinde yardıma muhtaç kişilere yardım edilmesi onlara şefkat ve merhamet duygusuyla yaklaşılması örnek cümleleri ile öğrencilerin bu değeri benimsemeleri ve öneminin farkında olmaları amaçlanmıştır.

Mütevazılık Değeri: Metinlerde verilen örnek cümlelerde sade yaşamın vereceği mutlulukla kişinin elindekine şükretmesi ile özentiyeye kapılmadan yaşamının mutluluk ve huzur getireceği aksi takdirde insanın huzursuz ve mutsuz olacağı mesajları ile bu değer öğrencilere kazandırılmak istenmiştir. Kıbrın, gösterişin insan ilişkilerini olumsuz etkileyeceği ve bireylerin mutsuz olacağını vurgulayan cümlelerle öğrencilerin bu değer farkında olmaları ve benimsemeleri amaçlanmıştır.

Özgürlük Değeri: Okuma metinlerinde vatan savunması için verilen

m¼cadele ve bu m¼cadelenin ¼zg¼r bir Şekilde vatanında yaşamak için olduğu vurgulanarak yapılan vatan savunmasının ¼nemi ve ¼zg¼rl¼k değerinin ¼nemi vurgulanarak ¼ėrencilerin bu değerin farkında olması, ¼nemini kavramaları amaçlanmıştır.

Sabır Değeri: Okuma metnindeki ¼rnek c¼mlelerle bireyin karşılaştığı zorluklar karşısında pes etmemesi azimli olması ve sabretmesi neticesinde başarıya ulaŐacaėı mesajları ile ¼ėrencilere bu değer kazandırılmaya çalışılmıştır. Oğlu H¼seyin'den Emine Ana'ya Mektuplar metninde askere giden birinin g¼revinin ve sorumluluğunun farkında olması ve zorluklar karşısında sabretmesi; Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa metninde zorluklara rağmen ailesine yardım eden hasta bir çocuğun sabrı; Atat¼rk ve çiftlik metninde ise Atat¼rk'¼n çiftlik ve tarım için belirlediği bir alanın b¼t¼n uzmanlar tarafından bu topraklar verimli değil demesine rağmen sabır ve azimle netice alması ¼rnekleriyle ¼ėrencilere bu değer kazandırılmaya çalışılmıştır.

Sağlıklı Yaşam: Sağlıklı yaŐamanın, sağlıklı beslenmenin, spor yapmanın insan sağlığı için ¼nemli olduğu ¼rnek c¼mlelerle vurgulanmıştır. G¼n¼m¼zde çoğu toplumlarda olduğu gibi ¼lkemizde de obezite oranının giderek arttığı ve bunun aslında bir sağlık sorunu olduğu belirtilerek ¼ėrencilerin bu konuda bilgilennemeleri sağlanmıştır. Sağlıklı ve dengeli beslenmenin birey sağlığı için ne kadar ¼nemli olduğu belirtilmiştir. Sporun ve hareketli yaşamın insan sağlığı için gerekli olduğu belirtilerek; yanlış beslenme alışkanlıkları hareketsiz yaşam, hazır gıda t¼ketimlerinin sağlık ¼zerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekilerek sağlıklı yaşam için neler yapılması gerektiği ¼rnek c¼mlelerle vurgulanmış ve ¼ėrencilerin bu değeri benimsemeleri amaçlanmıştır.

Saygı Değeri: Okuma metnlerinde sık işlenen saygı değeri toplumsal ve bireysel ilişkiler için ¼nemli bir değerdir. ¼rnek c¼mlelerde b¼y¼klere saygılı olmanın, yapılan işe saygı duymanın, vatan m¼cadelesi için fedak¼rlık yapan kahramanlara saygı duymanın ve onların vatana duyduğu saygı değerlerimize, mesleğe ve birey için verilen emeğe saygı duymanın ¼nemi belirtilmiştir. Bu ¼rneklerle ¼ėrencilerin bu değeri işelleŐtirmeleri ve benimsemeleri amaçlanmıştır.

Sevgi Değeri: En fazla işlenen sevgi değeri; eğlence ve oyun sevgisi, aile sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi, vatan sevgisi, arkadaş sevgisi, hayvan sevgisi, oyuncak sevgisi gibi duyguların öğrencilerde gelişmesi ve sevgi dolu bir yaşam için öğrencilerin bu değer farkında olmaları gerektiği mesajları ile bu değer kazandırılmaya çalışılmıştır.

Sevgi değerini benimseyen bireyler çevreleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurarlar. Aile içinde arkadaşlıkta, iş yaşamında ve hatta toplumlar arasında sevgi dili kullanıldığında ilişkiler daha sağlıklı ve güvenli olur. Sevgi sadece bireyin başkalarına değil aynı zamanda kendisine karşı duyguyu da kapsar. Kendini seven bireyin toplumsal ve sosyal ilişkileri daha sağlıklı olur. Metinlerde örnek cümlelerle öğrencilerin hem kendilerini sevmeleri ve tanınmaları hem de bu değeri içselleştirmeleri amaçlanmıştır.

Sorumluluk Değeri: Okuma metinlerinde vatana, millete, topluma, bilime, eğitime ve halkın refahına karşı sorumluluk örneklerine yer verilerek öğrencilere bu değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Bireyin yalnızca kendine karşı değil topluma karşı da sorumlulukları bulunduğu vurgulanarak bilinçli bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte bireyin kullandığı dilden günlük yaşamdaki davranışlarına kadar her alanda sorumluluk taşıdığı paylaşma ve yardımlaşma, çalışma, emek verme ve fedakârlık gibi örneklerle öğrencilere aktarılmaya çalışılarak farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir.

Tasarruf Değeri: Okuma metinlerinde kaynakları verimli kullanıma, kanaatkârlık, dengeli davranma, israftan kaçınma durumları ile ilgili örneklerle öğrencilere bu değer benimsenmesi amaçlanmıştır. Bireyin kendisine ya da kamuya ait alanlarda tasarruf değerini benimseyerek ve bu değer farkına vararak bir yaşam biçimi oluşturması hedeflenmektedir. Toplumda var olan yanlış algıların önüne geçmek, kamu kaynaklarını verimli kullanmak, ölçülü ve dengeli bir yaşam sürmek ile bireylerin sağlıklı ve ölçülü bir şekilde yetişmesini sağlamak açısından bu değer öğrenciler tarafından benimsenmesi ve bir yaşam biçimine dönüştürülmesi büyük önem taşımaktadır.

Temizlik Değeri: Okuma metinlerinde en az vurgulanan değerler

arasındadır. Metinlerde kişisel temizlik çevre bilinci ve temizliği konularında verilen örneklerle öğrencilerin bu değer farkında olmaları ve kazanmaları amaçlanmıştır. Fakat temizlik gibi önemli bir değer metinlerde çok az yer alması TYMM hedef ve amaçlarıyla uyuşmamaktadır. TYMM çerçevesi incelendiğinde 'Yaşanabilir Çevre'nin ancak temizlik değerini kazanmış bireyler tarafından oluşturulabileceği bilinmelidir. Bu nedenle temizlik değerinin okuma metinlerinde daha geniş yer bulması önemlidir.

Vatanseverlik Değeri: Okuma metinlerinde vatan sevgisi tarihî değerlere sahip çıkma, vatan için yapılan fedakârlık örnekleri, vatan ve ülkenin geleceği için çocukların sanal âlemden uzaklaştırılması bilinci millet ve toplumun zor zamanlarında onları bilinçlendirme ve yanlarında olma konularında verilen örneklerle öğrencilerin bu değer önemini kavramaları bu değeri benimsemeleri amaçlanmıştır. Tüm değerlerin kazandırılması ve vurgulanması elbette önemlidir; ancak vatan olmadan hiçbir değer ya da kutsalın sürdürülebilir olmadığı gerçeği unutulmamalı, genç kuşakların bu bilincin farkına varması ve içselleştirmesi sağlanmalıdır.

Yardımseverlik Değeri: Okuma metinlerinde maddi ve manevi yardımlaşma, ihtiyaç sahiplerine destek olma ve eğitim alanında yardım etme gibi durumlara yer verilerek öğrencilerin bu değerlere sahip bireyler olarak yetişmeleri hedeflenmiştir. Yardımseverlik insan olmanın en temel erdemlerindedir. Başkasının acısına ortak olma, ihtiyaç anında yanında olma, başkasının yaşamını kolaylaştırma toplumda birlik ve beraberliği sağladığı gibi güven huzuru da sağlar. Dinî öğretilerde de akrabaya veya komşuya yardım etmenin önemi ve yüceliği belirtilmiştir. Doğal afet, hastalık, savaş ve ekonomik kriz gibi durumlarda bu değer daha belirgin bir hale gelir. Yardımseverlik doğuştan gelen bir eğilim olabileceği gibi aile okul ve toplum yoluyla da bireye kazandırılabilir. Yardımseverlik bireyin hem kendisini hem de başkasını daha mutlu bir şekilde yaşama/yaşatma gayesidir. Küçük bir yardımla başkasının hayatını değiştirebiliriz, bu yüzden sadece bir erdem olarak değil yaşam biçimi haline getirmeliyiz.

Frekans analizine göre sevgi (67) ve sorumluluk (60) değerlerinin

metinlerde en yoğun biçimde işlendiği tespit edilmiştir. Bu iki temel değer in öne çıkması ders kitabının bireyler arası ilişkilerde sevgi temelli ve toplumsal sorumluluğu önceliklendiren bir değerler eğitime odaklandığını göstermektedir.

Çapoğlu (2014), “Ortaokul 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Yer Alan Değerler” başlıklı çalışmasında 33 şiir metnini incelemiş ve bu şiirlerde en çok işlenen değerin “insan sevgisi” olduğunu belirlemiştir. Buna karşın; “doğruluk”, “dürüstlük”, “cesaret”, “yardımseverlik”, “yurttaşlık bilinci” ve “duyarlılık” gibi değerlerin daha az yer aldığı tespit edilmiştir. Her ne kadar çalışma yalnızca Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerle sınırlı olsa da elde edilen sonuçlar bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Aynı şekilde Gerekten (2018), 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerini değerler eğitimi açısından ele alırken; Derse (2019), 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri hem değerler eğitimi bağlamında incelemiş hem de değerlendirmesini öğretmen görüşleriyle desteklemiştir. Benzer şekilde Yıldırım (2022) ise 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinleri kök değerler açısından analiz etmiş; farklı yayınevlerine ait kitaplarda değer dağılımı farklılık gösterse de her iki kitapta da en fazla işlenen değerin “sevgi” olduğu sonucuna ulaşmış ve bu yönüyle çalışmamızın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Ardından gelen çalışkanlık (29), duyarlılık (22), saygı (21), aile bütünlüğü (20), sağlıklı yaşam (19) ve vatanseverlik (17) değerlerinin de sıklıkla vurgulanması; hem bireysel gelişim hem de toplumsal bağlılık ve aidiyet duygusunun ders kitabı metinlerinde desteklendiğini ortaya koymaktadır.

Işık (2019), ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerini değerler eğitimi açısından değerlendirdiği çalışmasında 2005–2006 eğitim-öğretim yılından 2018–2019 eğitim-öğretim yılına kadar okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan halk edebiyatı metinlerini belirlenen değerlerin vurgulanması açısından analiz etmiştir. İncelenen metinlerde en sık karşılaşılan değerler sırasıyla “sevgi” (64), “vatanseverlik” (44), “dostluk” (23), “cesaret-liderlik” (21), “yardımseverlik” (16) ve “saygı” (16) olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmanın da yalnızca halk edebiyatı metinleriyle sınırlı olmasına rağmen ulaşılan bulgular mevcut çalışmanın

sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Öte yandan dostluk (9), özgürlük (10), merhamet (8), sabır (7), dürüstlük (6), yardımseverlik (8) ve adalet (5) gibi değerlerin metinlerde yer almakla birlikte daha sınırlı bir sıklıkta işlendiği görülmüştür. Bu durum, bazı temel sosyal ve ahlaki değerlerin kitabın genel değerler yapısı içinde görece daha az ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Köse (2025), “7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kök Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde 32 metni analiz etmiş ve bu metinlerde toplam 132 değer yer aldığını ortaya koymuştur. En fazla işlenen değerlerin “sevgi” ve “özdenetim”, en az işlenenlerin ise “adalet”, “dürüstlük” ve “sabır” olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmanın sonucu çalışmamızın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Ayrıca estetik (1), mütevazılık (4), mahremiyet (4) ve temizlik (3) gibi bireysel ve toplumsal yaşam kalitesine dair değerlerin oldukça kısıtlı biçimde işlenmiş olması bu tür değerlerin ders kitabında henüz yeterince önceliklendirilmediğine işaret etmektedir.

Alan (2022), “Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma ve Serbest Okuma Metinlerinin Dinî ve Ahlaki Değerler Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmada toplam 104 metni analiz etmiştir. Araştırmada 6. sınıftan 8. sınıfa doğru ilerledikçe metinlerde değerlerin işlenmesinde artış gözlemlendiği ancak dinî değerlere yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar da mevcut çalışmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Tematik incelemelerde ise her tema kapsamında farklı değerlerin önceliklendirilmesi dikkat çekmektedir. Örneğin “Oyun Dünyası” temasında çalışkanlık, dostluk ve sevgi öne çıkarken; “Atatürk’ü Tanımak” temasında adalet, özgürlük, sorumluluk ve vatanseverlik gibi millî ve toplumsal değerler ağırlıklı olarak işlenmiştir. “Duygularımı Tanıyorum” temasında duyarlılık, çalışkanlık, dürüstlük, saygı ve sevgi değerleri vurgulanırken “Geleneklerimiz” temasıyla toplumsal, kültürel ve millî değerler olan aile bütünlüğü, sevgi, sorumluluk,

vatanseverlik ve yardımseverlik kazandırılmaktadır. “İletişim ve Sosyal İlişkiler” temasında aile bütünlüğü, sevgi, sorumluluk ve yardımseverlik değerleri ön plandadır. Son olarak “Sağlıklı Yaşıyorum” teması; sağlıklı yaşam, sorumluluk ve sabır değerleriyle zenginleştirilmiş, ancak estetik değerine oldukça az yer verilmiştir.

Bu dağılım ders kitabı metnlerinin hem bireysel gelişim hem de toplumsal sorumluluk ve aidiyet duygusunu destekleyen çok boyutlu bir değerler eğitimi yaklaşımına hizmet ettiğini göstermektedir. Ancak bazı değerlerin diğerlerine kıyasla daha az yer alması ders kitabının değerler bütünlüğü açısından gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Özellikle dürüstlük, adalet, sabır gibi temel ahlaki değerlerin daha dengeli ve sistematik biçimde metinlerde yer alması öğrencilerin değerler eğitiminde daha kapsamlı ve bütüncül bir deneyim yaşamasını sağlayacaktır.

Sonuç olarak 5. sınıf Türkçe ders kitabı TYMM Erdem Değer Eylem çerçevesi ile uyumlu bir şekilde hazırlanmış ve millî kültürün temel değerlerini öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun biçimde aktarmaktadır. Ancak değerlerin dağılımındaki dengesizlikler ileriki güncellemelerde dikkate alınarak tüm temel değerlerin daha dengeli ve etkili biçimde işlenmesi yoluyla daha zengin ve kapsayıcı bir değerler eğitimi sunulabilir. Böylece öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal açıdan donanımlı, bilinçli ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetiştirmeleri desteklenmiş olacaktır.

5.2. Öneriler

Bu çalışmada TYMM kapsamında güncellenen 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metnlerinin içerdiği erdem değer eylem açısından zengin olduğu ve okuma metnlerinin TYMM ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

Bunun yanında eğitim-öğretim sürecinde temalarda genellikle daha az yer verilen Adalet, Estetik, Mahremiyet, Mütevazılık ve Temizlik gibi değerlere ağırlık verilmesi; öğrencilerin yalnızca bu değerleri tanımalarını değil aynı zamanda onları içselleştirerek gündelik yaşamlarında davranışa dönüştürmelerini ve hayatlarının

ayrılmaz bir parçası haline getirmelerini sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu yaklaşım bireylerin karakter gelişiminde derinlemesine bir etki yaratırken toplumsal bütünlüğün ve ahlaki duyarlılığın güçlenmesine de katkıda bulunacaktır.

Ders kitaplarında değerlerin işlenişi temalardaki okuma metinleriyle uyumlu ve dengeli olmalı; adalet, estetik, mahremiyet, mütevazılık ve temizlik gibi değerlerin görünürlüğü artırılmalıdır.

Özellikle okuma metinlerinde az vurgulanan ve doğrudan işlenmeyen estetik, temizlik, mahremiyet gibi değerler için yeni hikâye ve etkinlik içerikleri geliştirilmelidir.

Okuma metinleri içinde birden fazla değer ilişkilendirilmesi (örneğin; "çalışkanlık ve sorumluluk" veya "sevgi ve saygı") sağlanarak bütüncül bir değer algısı oluşturulmalıdır.

6. KAYNAKLAR

- Akbaş, O.** (2004). *Türk Millî Eğitim Sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O.** (2008). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. B. Tay & A. Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (ss. 253–278). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba Altun, S.** (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7–17.
- Akman, H.** (2020). Eylem temaları ve değerler eğitimi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(2), 123–135.
- Alan, Y.** (2022). *Türkçe ders kitaplarındaki okuma ve serbest okuma metinlerinin dinî ve ahlaki değerler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Aladağ, S.** (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini kazanma düzeyine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aladağ, S.** (2012). İlköğretim sosyal bilgiler öğretiminde değer eğitimi yaklaşımlarının öğrencilerin sorumluluk değerini bilişsel düzeyde kazanmalarına etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16(1), 123–146.
- Arslan, A.** (2024). Eğitim politikalarının okuma becerilerine etkisi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 45–59.
- Aydın, M.** (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121–144.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş.** (2013). *Okulda değerler eğitimi: Yöntemler, etkinlikler, kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H.** (2017). *Değer bilinçlendirme yaklaşımı*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Balcı, N.** (2008). *İlköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değer eğitiminin etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Bakiner Çekin, A. ve Çalışkan, H.** (2020). Dil ve kültür üzerine. *Language Teaching and Educational Research*, 3(1), 163–175.
- Beşer Yıldırım, K.** (2022). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin alınması* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bilgin, N.** (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bowen, G. A.** (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Chapman, G.** (2002). *Gençler için beş sevgi dili* (E. Akbaş, Çev.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Creswell, J. W.** (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Çalışkur, A. & Aslan, A. E.** (2013). Rokeach Değerler Envanteri: Güvenirlilik ve geçerlilik çalışması. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(29), 81–105.
- Çapoğlu, E.** (2014). *Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Çeçen, A.** (2020). *Adalet kavramı* (5. baskı). Ankara: Astana Yayınları.
- Çelik, B.** (2018). Erdem değerleri ve bireysel gelişim. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4), 201–215.
- Çengelci, T., Hancı, B. & Karaduman, H.** (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33–56.
- Çetin, A.** (2010). Kutadgu Bilig’de Türk aile kültüründe bir babanın oğul imajı ya da süregiden bellek/kültür. *Millî Folklor*, 85, 122–132.
- Çiftçi, N.** (2003). Kohlberg’in bilişsel ahlak gelişimi teorisi: Ahlak ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43–77.
- Demirtaş, E.** (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve değerler eğitimi. *Eğitimde Yenilikler Dergisi*, 12(3), 76–88.
- Derse, G. E.** (2019). *6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Van Yüzüncü Yıl

- Üniversitesi, Van.
- Dilmaç, B.** (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile eğitimin sınanması* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Doğan Şen, M.** (2019). *Eğitim içerikli filmlerin Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Fichter, J. H.** (1990). *What is sociology* (N. Çelebi, Çev.). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Fiske, J.** (1996). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gereken, H.** (2018). *5. sınıf Türkçe ders kitabındaki atasözlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Gömleksiz, M. N. & Kan, A. Ü.** (2012). Eğitimde duyuşsal boyut ve duyuşsal öğrenme. *Turkish Studies*, 7(1), 1159–1177.
- Güngör, E.** (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Güngör, E.** (2000). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar: Ahlâk psikolojisi, ahlâkî değerler ve ahlâkî gelişme*. İstanbul: Ötüken.
- Huitt, W.** (2022). *Values*. Valdosta State University. <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html>
- Işık, İ.** (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Uşak.
- İdi Tulumcu, F. & Tulumcu, F. M.** (2015). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi programlarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 535–559.
- Karabacak, A.** (2023). *Türkçe ders kitapları üzerine değerler eğitimi bağlamında karşılaştırmalı bir inceleme* (Yüksek lisans tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.
- Karagöz, Y.** (2002). Liberal öğretilerde adalet, hak ve özgürlük. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 267–295.
- Karatay, H.** (2007, 10–15 Eylül). Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri. 38. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*

- (ICANAS), Ankara, Türkiye.
- Kartal, C.** (2024). *Ekrem Öztürk'ün Kar Sıcağı ve Gönül Gözesi şiir kitaplarındaki değerler eğitimi unsurlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Ağrı.
- Kaymakcan, R. & Meydan, H.** (2014). *Ahlak, değerler ve eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kaya, M.** (2024). Okuma becerilerinin geliştirilmesinde eğitim politikaları. *Uluslararası Eğitim Dergisi*, 7(1), 33–50.
- Kaya, M. & Aydın, E.** (2024). 2019 Türkçe dersi öğretim programı ile 2024 Türkçe dersi öğretim programının karşılaştırılması. *Harran Maarif Dergisi*, 9(1), 128–136.
- Kaya, R.** (2018). *Değerler eğitimi ve edebiyat*. İzmir: Akademik Yayıncılık.
- Keskinoglu, M. Ş.** (2008). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine uygulanan Mesnevi temelli değerler eğitimi programının ahlaki olgunluğa ve saldırganlık eğilimine etkisi* (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, B.** (2020). Değerler eğitiminin ahlaki gelişim üzerindeki etkisi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 90–106.
- Kırkılıç, A., Söylemez, Y. & Tunagür, M.** (2021). Değer eğitiminde destan türünün kullanımı. P. Kolaç (Ed.), *Metinler ve etkinliklerle karakter ve değer eğitimi* (s. 88–109). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kocaman, A. Ç.** (2021). Kuçuradi felsefesinde insanlaşma sorunu olarak eğitim. *Tabula Rasa: Felsefe & Teoloji*, 2020(35). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tabularasa/issue/62790/930670>
- Kolaç, E.** (2021). *Metinler ve etkinliklerle değer, karakter ve değer eğitimi* (1. basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Köse, A.** (2025). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kök değerler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Kuşdil, M. E. & Kağıtçıbaşı, Ç.** (2000). Türk öğretmenlerin değerler yönelimi ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59–76.
- Lim, B.** (2004). Aesthetic discourses in early childhood settings: Dewey, Steiner, and Vygotsky. *Early Child Development and Care*, 173(5), 473–486.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).** (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik*

- çalışmalarımız üzerine. Ankara.*
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019a).** *Türkçe Dersi Öğretim Programı (1–8. Sınıflar).* Erişim adresi: <http://www.mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2023).** *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Raporu.* Ankara: MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024).** *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli.* Erişim adresi: <https://tymm.meb.gov.tr> (Erişim tarihi: 09.12.2024).
- Naylor, D. T. & Diem, R. (1987).** *Elementary and Middle School Social Studies.* New York: Random House.
- Ömeroğlu, A. F. (2024).** Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin incelenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 107–127.
- Öztürk, D. (2022).** Okuma metinleri ve değerler eğitimi. *Eğitimde Okuma ve Yazma Dergisi*, 5(2), 99–110.
- Pala, A. (2008).** Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 13–23.
- Ravitch, S. M. & Carl, N. M. (2019).** *Qualitative research: Bridging the conceptual, theoretical, and methodological.* Sage Publications.
- Schnitker, S. A. (2012).** An examination of patience and well-being. *The Journal of Positive Psychology*, 7(4), 263–270.
- Schiller, F. (1999).** *Estetik üzerine* (M. Özgü, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1992).** Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65.
- Silah, M. (2005).** Sosyal Psikoloji, Davranış Bilimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Şahin, M. (2022).** Gündelik hayatın içinde değerler ve değerlerin toplumsal boyutları. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 13(63), 153–169.
- Şahin, N. B. (2019).** Sabahattin Ali'nin eserlerinde değerler eğitimi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, S. (2023).** Nitel araştırma yöntemleri ve uygulamaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(3), 45–67.

- Tulunay Ateş, Ö. (2017).** Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41–60.
- Türk Dil Kurumu (2021).** *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2024).** *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 09.01.2025).
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2018).** *Değerler Eğitimi* (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Uzunkol, E. (2014).** Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi).
- Yazıcı, M. (2014).** Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209–223.
- Yeşil, R. & Aydın, D. (2007).** Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65–84.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016).** Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. (2023).** 5. sınıf Türkçe ders kitabının eğitimdeki yeri. *Türk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 55–70.
- Yin, R. K. (2011).** *Qualitative research from start to finish*. The Guilford Press.
- Yüksel, A. (2004).** Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 341–354.